GARGANTUA ŞI PANTAGRUEL

FRANÇOIS RABELAIS

CARTEA A TREIA (Le Tiers Livre 1546)

Cuprins

CUVÎNT ÎNAINTE LA CARTEA A TREIA 4

CAPITOLUL I. Cum a strămutat Pantagruel pe utopieni în ţara dipsozilor 8

CAPITOLUL II. Cum a ajuns Panurge castelan la Salmigondin în ţara dipsozilor şi cum nu s—a priceput să—şi chiverniseasc ă averea 10

CAPITOLUL III. Cum laudă Panurge pe datornici şi pe împrumutători 12

CAPITOLUL IV. Urmarea cuvîntării lui Panurge întru lauda datornicilor şi a împrumutătorilor 14

CAPITOLUL V. Cum îi judecă Pantagruel pe datornici şi pe împrumutători 16

CAPITOLUL VI. De ce sînt iertaţi de a merge la război tinerii însurăţei 17

CAPITOLUL VII. Ce fel de gărgăuni avea Panurge şi cum şi—a lepădat nădragii 18

CAPITOLUL VIII. Cum se cuvine ca la război să fie apăraţi mai întîi nădragii 20

CAPITOLUL IX. Panurge întreabă pe Pantagruel dacă ar face bine să se însoare 22

CAPITOLUL X. Cum îi arată Pantagruel lui Panurge că nu—i uşor să dai sfaturi despre însurătoare, şi ce prevestiri pot face Homer şi Virgiliu 24

CAPITOLUL XI. Cum a dovedit Pantagruel că a da cu zarurile nu—i lucru cinstit 26

CAPITOLUL XII. Cum a căutat Pantagruel să citească în Eneida soarta lui Panurge 27

CAPITOLUL XIII. Cum l—a sfătuit Pantagruel pe Panurge să—şi ghicească norocul şi nenorocul în cartea visurilor 29

CAPITOLUL XIV. Visul lui Panurge şi tîlcul acestui vis 31

CAPITOLUL XV. Apărarea lui Panurge şi cabala mănăstirească despre afumături 33

CAPITOLUL XVI. Cum l—a sfătuit Pantagruel pe Panurge să întrebe pe ghicitoarea din Panzust 35

CAPITOLUL XVII. Cum i—a vorbit Panurge ghicitoarei din Panzust 37

CAPITOLUL XVIII. Cum au tălmăcit Pantagruel şi Panurge în chip felurit stihurile ghicitoarei 39

CAPITOLUL XIX. Cum l—a îndemnat Pantagruel pe Panurge să ceară sfatul unui mut 41

CAPITOLUL XX. Cum i—a răspuns Nasdecapră lui Panurge, prin semne 43

CAPITOLUL XXI. Cum a cerut Panurge sfatul unui bătrîn cîntăreţ francez, numit Rimanogrobis 45

CAPITOLUL XXII. Cum a luat Panurge apărarea călugărilor—cerşetori 47

CAPITOLUL XXIII. Panurge vrea să se întoarcă înapoi la Rimanogrobis 48

CAPITOLUL XXIV. Cum a cerut Panurge sfatul lui Epistemon 51

CAPITOLUL XXV. Cum a cerut Panurge sfatul lui Herr Trippa 53

CAPITOLUL XXVI. Cum a cerut Panurge sfatul fratelui Ioan 56

CAPITOLUL XXVII. Ce sfaturi vesele i—a dat fratele Ioan lui Panurge ... 57
CAPITOLUL XXVIII. Cum l—a liniştit fratele Ioan pe Panurge în privinţa coarnelor ... 58
CAPITOLUL XXIX. Cum a chemat Pantagruel un popă, un felcer, un judecător şi un filozof pentru a—i întreba asupra îndoielilor lui Panurge ... 60
CAPITOLUL XXX. Ce sfaturi i—a dat părintele Hipotadeu lui Panurge în privinţa însurătorii ... 62
CAPITOLUL XXXI. Ce sfaturi i—a dat lui Panurge doctorul Rondibilis ... 64
CAPITOLUL XXXII. Cum a dovedit Rondibilis că toţi bărbaţii au dreptul să fie înşelaţi ... 66
CAPITOLUL XXXIII. Rondibilis cunoaşte un leac împotriva coarnelor ... 67
CAPITOLUL XXXIV. Cum rîvnesc de obicei femeile la lucrul oprit ... 68
CAPITOLUL XXXV. Cum priveşte filozoful Gaurigan însurătoarea ... 70
CAPITOLUL XXXVI. Răspunsurile lui Gaurigan, filozoful sceptic şi ucenicul lui Pyron ... 71
CAPITOLUL XXXVII. Cum l—a îndemnat Pantagruel pe Panurge să ceară sfatul unui nebun ... 74
CAPITOLUL XXXVIII. Ce porecle i—au dat Pantagruel şi Panurge lui Tribulet ... 76
CAPITOLUL XXXIX. Cum a fost judecat în faţa lui Pantagruel judele Bridoye, care dădea hotărîrile după cum picau zarurile ... 78
CAPITOLUL XL. Cum arată Bridoye pentru ce judeca pricinile dînd cu zarurile ... 80
CAPITOLUL XLI. Bridoye povesteşte păţania unui împăciuitor de pricini ... 81
CAPITOLUL XLII. Cum se nasc pricinile şi cum ajung să se coacă ... 83
CAPITOLUL XLIII. Cum îndreptăţeşte Pantagruel hotărîrile pe care Bridoye le da cu ajutorul zarurilor ... 85
CAPITOLUL XLIV. Cum povesteşte Pantagruel o întîmplare ciudată privitoare la strîmbătatea judecăţii omeneşti ... 86
CAPITOLUL XLV. Cum a cerut Panurge sfatul nebunului Tribulet ... 87
CAPITOLUL XLVI. Cum au tălmăcit Pantagruel şi Panurge în chip deosebit cuvintele lui Tribulet ... 88
CAPITOLUL XLVII. Cum s—au înţeles Pantagruel şi Panurge să întrebe oracolul sfintei Butelci ... 89
CAPITOLUL XLVIII. Cum arată Gargantua că nu li—e îngăduit copiilor să se însoare fără învoirea părinţilor 90
CAPITOLUL XLIX. Cum s—a pregătit de drum Pantagruel şi despre iarba care îi poartă numele ... 92
CAPITOLUL L. Cum se pregăteşte şi se lucrează iarba lui Pantagruel ... 93
CAPITOLUL LI. Pentru ce iarba lui Pantagruel se numeşte astfel şi despre minunatele ei însuşiri ... 95
CAPITOLUL LII. Cum un anumit soi de iarbă a lui Pantagruel nu poate fi mistuit de flăcări ... 98

CITITORII SÎNT RUGAŢI SĂ NU RÎDĂ ÎNAINTE DE—A AJUNGE LA CARTEA LXXVIII—A

FRANÇOIS RABELAIS CĂTRE DUHUL REGINEI DIN NAVARA

O, duh înalt, pătruns de marea taină,
Ce—n cer, la tine acasă—ai revenit,
Şi părăsindu—ţi pămînteasca haină,
De trupul tău frumos te—ai despărţit,
Lăsîndu—l să tînjească, surghiunit,
Pe cel ce ţi—a fost slugă prea plecată;
Din lumea ta de—apururi luminată

Cobori o clipă printre noi, să—ţi spun
Povestea cea de—a treia, închinată
Vieţii lui Pantagruel—cel—Bun.

CUVÎNT ÎNAINTE LA CARTEA A TREIA

Oameni buni, băutori de mare faimă, şi voi iubiţii mei hodorogi, văzut—aţi vreodată pe Diogene, filozoful cinic? Dacă l—aţi văzut, vederea vi s—a luminat (sau eu sînt cu—adevărat lipsit de dreapta judecată).

E un lucru între toate plăcut, să priveşti strălucirea (în vin şi în aur) a soarelui. Mă gîndesc la orbul din naştere, despre care spune Biblia, şi care, avînd voie, după porunca Atotputernicului, să ceară a i se îndeplini orice dorinţă, nimic altceva n—a vrut decît să vadă.

Nu mai sînteţi nici dumneavoastră tineri, şi dobîndind cu vîrsta darul de a şti să preţuiţi paharul, aţi fost primiţi în sfatul beţivilor, ca să cugetaţi mai temeinic şi să chibzuiţi cu ulciorul alături, despre soiul, culoarea, buchetul, bunătatea, minunăţia, puterea, încîntarea, dărnicia şi celelalte însuşiri de mare cinste a preaslăvitului şi multdoritului Vin.

Dacă pe Diogene nu l—aţi văzut (după cum înclin a crede) cel puţin aţi auzit vorbindu—se despre el; căci faima şi numele lui au rămas pîna azi pretutindeni cunoscute, în cer şi pe pămînt. Şi, dacă nu mă înşel, toţi sînteţi coborîtori din acelaşi neam al frigienilor. N—aveţi atît aur cît avea regele Midas, dar i—aţi moştenit măcar acea parte a trupului, pe care l—au cunoscut odinioară iscoadele perşilor; care împăratului Antoniu îi lipsea, dar pe care o puteţi vedea oricînd în drumul ce urcă şerpuind pe dealul Rohanului, numindu—se Urechea—Mare.

Iar dacă despre Diogene nici cel puţin n—aţi auzit, am să vă povestesc o întîmplare, ca să aveţi prilej de băutură (hai, noroc!) şi puţină sămînţă de vorbă (ascultaţi!): Pentru a nu rămîne în neştiinţă ca nişte păgîni, ţin să vă arăt dintru început că acest Diogene a fost la vremea lui un filozof neîntrecut, şi vesel cum nu s—a mai pomenit un altul. Avea, nu zic, şi unele cusururi, dar acelea nici dumneavoastră nu vă lipsesc; toţi le avem pe ale noastre. Desăvîrşit nu—i nimeni, afară de Dumnezeu. Alexandru cel Mare preţuia atît de mult pe acest înţelept, încît, deşi avusese dascăl şi sfătuitor pe Aristotel, obişnuia să spună, că de n—ar fi fost Alexandru, ar fi vrut să fie Diogene din Sinopa.

Cînd Filip, regele Macedoniei, a pornit să bată cetatea Corintului şi s—o nimicească, aflînd corintienii prin iscoade, că o oaste puternică se îndreaptă asupra lor cu arme grele ca să—i lovească, s—au înfricoşat şi s—au pregătit, fiecare la locul lui, să apere oraşul. Unii aduceau în cetate, de pe pămînturile lor, vite, grîne, fructe şi alte merinde, lucruri de—ale casei şi toate cele de trebuinţă la vreme de război. Alţii întăreau zidurile, înălţau metereze, săpau şanţuri, potriveau capcane, cărau saci cu pămînt, ridicau redute, curăţau adăposturile de sub pămînt, astupau locurile de trecere, întregeau împrejmuirile, croiau drumuri de legătură între turnuri, adînceau marginea parapetelor, potriveau barbacanele pe spinarea ferestrelor, deschideau ochiuri în zid pentru aruncarea ghiulelelor, legau între ele gardurile de apărare, aşezau străji şi trimiteau cercetaşi să pîndească drumurile pînă departe. Toţi stăteau de pază, fiecare cu rostul lui.

Unii frecau de zor platoşele şi lustruiau zalele; alţii puneau coarde arcurilor, curăţau arbaletele, ghioagele, scuturile, lăncile, cazanele vărsătoare de apă fiartă şi cercurile aruncătoare de flăcări; toate maşinăriile şi celelalte helepolide, *cum se numeau uneltele de prăpăd şi de apărare ale războiului. Alţii ascuţeau suliţele, halebardele, securile, ţăruşii de lemn, paloşele, spadele, baltagurile, pumnalele, jungherele, cuţitele. Toţi învăţau mînuirea armelor şi fiecare îşi ştergea spada lui de rugină. Nu era femeie, oricît de plăpîndă sau de bătrînă, care să nu—şi frece pavăza; căci după cum gîndesc că ştiţi, corintienele de altădată erau luptătoare vajnice şi neînfricate.*

Văzînd Diogene acea forfotă din toată cetatea, şi aşteptînd zadarnic să i se dea şi lui o întrebuinţare, a stat şi a privit cîteva zile frămîntarea celorlalţi, fără să sufle un cuvînt; apoi, ca şi cum ar fi fost cuprins dintr—o dată de—o măreaţă pornire vitejească, şi—a azvîrlit mantia pe umeri, şi—a suflecat braţele pînă în cot (ca la culesul viilor), a încredinţat unuia din prietenii lui traista, cărţile şi însemnările opistografe, şi s—a apucat să împingă de—a berbeleacul, pînă dincolo de cetate, pe ţărmul îngust al mării înspre măgura Craniei[1], butoiul care [...], l—a îmbrîncit, l—a ridicat din vale la deal, l—a rostogolit din deal la vale, cărîndu—l pînă în vîrful Craniei şi dîndu—i drumul să se ducă de—a dura, cam aşa cum se trudise Sisif, oarecînd, cu bolovanul lui. Puţin a lipsit să nu iasă butoiul din cercuri şi să nu—i sară fundul!

---

[1] *Crania* — colini şi promontoriu în Corint.

Unul din prietenii lui zărindu—l, l—a întrebat de ce îşi frămîntă astfel mintea; pentru ce se osteneşte degeaba şi nu lasă butoiul în pace? Filozoful a răspuns, că întrucît Republica nu—l găsise bun de nimic, îşi făcea de lucru cu butoiul, ca să nu rămînă, în tot oraşul, singurul cetăţean fără nici o treabă.

După pilda lui Diogene, deşi nu sînt stăpînit de aceeaşi spaimă care îi cuprinsese pe corintieni, nu pot să rămîn nesimţitor, văzînd că lumea mă socoteşte nevrednic de vreo ispravă, în vreme ce pe toată întinderea măreţului regat al Franţei, de—o parte şi de alta a munţilor, fiecare se sileşte pentru binele şi apărarea patriei, împotrivindu—se duşmanului şi înfruntîndu—l într—o rînduială atît de desăvîrşită, după o îndrumare atît de pricepută şi pentru un folos atît de vădit al zilei de mîine (căci hotarele Franciei vor fi temeinic aşezate, iar francezii se vor bucura de linişte deplină), încît mă simt îndemnat să mă alătur gîndirii lui Heraclit, care spunea că războiul e tatăl tuturor bunătăţilor. Socotesc că războiul se cheamă pe latineşte bellum, *(ceea ce în limba franţuzească înseamnă frumos), nu pentru a arăta cu acelaşi cuvînt două înţelesuri potrivnice — cum bîiguiesc unii cîrpaci ai vechilor ciubote latineşti — ci fiindcă în adevăr războiul scoate la lumină tot ce—i mai bun şi mai frumos, ascunzînd ce—i rău şi ce—i urît. De aceea Solomon, regele paşnic şi înţelept, voind să înfăţişeze desăvîrşirea neasemuită a cugetării dumnezeieşti, a asemuit—o cu rînduială unei tabere de ostaşi.*

Aşadar, deşi unii dintre ai mei m—au socotit prea nerod şi prea netrebnic pentru a mă lua cu ei în iureşul luptei, ba nici nu mi—au îngăduit măcar să fiu de folos în apărarea cetăţii: să car cu spinarea, să duc bălegarul şi să greblez pămîntul (n—aş mai sta să aleg) — totuşi, mai multă ruşine aş simţi dacă aş privi cu nepăsare pe alţi cavaleri viteji sau vorbitori pricepuţi, care săvîrşesc atîtea fapte însemnate şi trăiesc în văzul lumii o tragică poveste, fără a—mi da eu însumi vreo silinţă şi fără a jertfi din parte—mi acel puţin — totul pentru mine ! — ce mi—a mai rămas. Căci prea slabă cinste se cuvine celor care nu se ostenesc decît cu ochii, îşi cruţă puterile, dosesc banii, se scarpină cu degetul după ceafă ca trîndavii, cască gura la muşte ca viţeii şi ciulesc urechile ca măgarii din Arcadia, care ascultau cîntecele prosopopee, arătînd prin tăcerea lor că n—au nimic de spus împotriva cîntăreţilor.

Astfel cumpănind lucrurile, m—am gîndit că nu întreprind o lucrare fără de folos, rostogolind în pierdere de vreme butoiul lui Diogene (singurul bun ce mi—a mai rămas după ce mi s—au înecat corăbiile lîngă farul Nenorocului). Împingînd butoiul la deal şi privindu—l cum se duce de—a dura la vale, ce credeţi că voi folosi? Jur pe poala fecioarei Maria din Egipt, că nu ştiu să vă răspund. Aşteptaţi o clipă, să sorb o înghiţitură! Vinul e singurul şi adevăratul meu Helicon[2]*, fîntîna mea minunată şi bucuria zilelor mele. Beau, şi cu paharul în mînă gîndesc, mă dumiresc, vorbesc şi mă hotărăsc. Enius bea scriind şi scria bînd. Eschil (dacă credeţi ce spune Plutarh în* Symposiacis) *declama bînd şi bea declamînd. Homer nu se apuca niciodată să scrie pe inima goală. Caton nu lua stiletul în mînă, înainte de a trage o duşcă. Cum aş putea să nesocotesc aceste pilde frumoase şi vrednice de laudă? Vinul e bun şi de—ajuns de rece.Bunul Dumnezeu, domnul Sabaot (al vitejilor) să fie pomenit în veci! Beţi şi dumneavoastră o înghiţitură zdravănă, sau două mai mici: n—am nimic împotrivă, dacă ridicînd paharul i—l închinaţi Celui—de—sus.*

Aşadar, fiindcă aceasta pare să—mi fie ursita, soarta şi destinul (că nu—i dat oricui să intre în cetatea Corintului), m—am hotărît să slujesc deopotrivă pe toţi cum se cuvine, şi să nu stau cu mîinile în sîn. Ajutînd pe cosaşi, pe săpători şi pe zidari, voi face ca Neptun şi Apolo în Troia, pe vremea regelui Laomedon, sau ca Regnaud de Montauban în zilele noastre. Voi avea grijă de lucrători şi le voi fierbe mîncarea; iar după ce se vor ospăta, voi lua lăuta să—i înviorez, zicîndu—le cîte în lună şi în stele. Aşa a întemeiat, a zidit şi a înălţat Amfion cetatea cea mare şi frumoasă a Tebei: cîntînd din liră.

În cinstea războinicilor am să dau cep butoiului, şi din acelaşi teasc, al cărui must l—aţi gustat în celelalte două cărţi ale mele (dacă nu cumva s—o fi apucat să—l prefacă tipograful), voi turna vinul plăcerilor uşoare într—a treia carte, tot atît de veselă, apoi în a patra, plină pînă la buza paharului cu acea înţelepciune pantagruelică, pe care vă poftesc s—o socotiţi vrednică de Diogene. Fiindcă războinicii nu m—au luat cu ei la luptă, le voi fi pivnicer cinstit, întărindu—i după puţinele mele puteri cînd se vor întoarce acasă. Voi fi crainicul neostenit al măreţelor fapte ce—au săvîrşit, şi nu voi lipsi de la datorie, cum nu lipseşte martie din post (o greşeală de care se fereşte, păcătosul!).

Mi—aduc aminte să fi citit o dată, că Ptolemeu, fiul lui Lagus, între alte prăzi şi bogăţii cu care s—a

---

[2] Lăcaşul muzelor.

înapoiat din războaiele sale, a înfăţişat poporului, la circ, o cămilă neagră adusă din Bactriana şi un rob bălţat, jumătate alb, jumătate negru, ciudăţenii pe care Egiptul nu le mai văzuse pînă atunci. Ptolemeu credea că, arătînd mulţimii asemenea minunăţii, poporul îl va îndrăgi şi mai mult. Dar ce s—a întîmplat? Văzînd acea cămilă neagră, lumea a fost cuprinsă de spaimă şi de nemulţumire; cît despre robul bălţat, unii l—au luat în batjocură, iar alţii au întors faţa de la el cu scîrbă, socotindu—l drept o stîrpitură, născută dintr—o greşeală a firii.

Astfel s—a dovedit înşelătoare socoteala pe care regele şi—o făcuse, închipuindu—şi că prin acest mijloc va izbuti să fie pe placul egiptenilor săi. Înţelegînd că e mult mai plăcut şi mai desfătător să priveşti lucruri frumoase şi desăvîrşite, decît sminteli şi urîţenii, el a ajuns să nu mai poată suferi acea cămilă neagră si acel rob bălţat, care, lăsaţi în părăsire, fără îngrijiri şi fără hrană, au trecut în scurtă vreme de la viaţă la moarte.

Această pildă mă face să nădăjduiesc şi să mă tem deopotrivă. Să mă tem, că dorind a scoate la iveală lucruri plăcute, nu cumva să dau tocmai peste ceea ce e de nesuferit; să răscolesc o mină de cărbuni, acolo unde căutam o comoară; în loc de chipul lui Venus, să—mi cadă în zaruri Clinele; în loc de a fi de folos oamenilor, să—i supăr; în loc de a—i înveseli, să—i jignesc; în loc de a—i bucura, să—i amărăsc; să păţesc, adică, la fel cu acel cocoş al lui Euclion (pomenit de Plaut în Căldăruşa[3] *şi de Auson în* Gryphon[4] *şi—n altă parte), care s—a ales cu gîtul tăiat, fiindcă rîcîind în ţarină a găsit o comoară. O asemenea nedreptate nu te face să—ţi ieşi din fire? Şi dacă s—a întîmplat o dată, nu înseamnă că s—ar mai putea întîmpla şi a doua oară?*

Nu, nu, jur pe Hercule că aşa ceva nu va mai fi! În noi toţi se află o anumită înclinare şi o însuşire a fiecăruia, pe care înaintaşii noştri o numeau pantagruelism, *mulţumită căreia nu privim niciodată partea rea a lucrurilor, cînd ştim că ele pornesc dintr—o inimă curată şi deschisă. Astfel v—am văzut şi eu, arătînd înţelegere şi primind cu îngăduinţă rodul puţin al cinstitelor mele osteneli.*

Şi acum să ne întoarcem la butoiul nostru. Fraţilor, trăiască vinul! Beţi cu oala plină, băieţi! Iar dacă vinul nu vi se pare de soi, daţi—l la o parte. Nu sînt dintre acei băutori, care silesc pe alţii cu anasîna *să bea şi iar să bea. (Care nu se face!) Orice bun băutor, doritor de bine, să poftească la crama mea, dacă îi e sete. Să nu bea, dacă nu—i place vinul. Iar dacă—l găseşte pe gustul domnesc al dumnealui, să bea pe săturate, fără ură şi fără părtinire; să nu—l cruţe şi nici, carecumva, să—l plătească. Aceasta este voinţa mea. Şi să nu vă fie teamă că se va sfîrşi vinul, ca la nunta din Cana Galileii. Cum veţi lăsa să curgă pe cană, atît voi turna la loc pe vrană. Butoiul meu n—are fund. E un izvor nesecat de viaţă vie. Aşa era băutura din cupa lui Tantal; aşa era în Iberia muntele de care pomeneşte Caton; aşa era creanga sfîntă, de aur, a zeiţei subpămîntene pe care a cîntat—o Virgil. E un corn al belşugului, al veseliei şi al glumei. Dacă vi se pare uneori că e pe drojdie, vă înşelaţi.*

Nu seacă niciodată! Am aşezat la fund nădejdile cele mai bune, ca în clondirul Pandorei, iar nu disperarea, ca în butoiul Danaidelor.

Să ţineţi minte vorbele mele, şi să nu uitaţi ce fel de oaspeţi doresc. Ca şi Lucilius, care spunea că nu scrie decît pentru tarentini şi consentini, tot astfel şi eu, ca să fiu înţeles am dat cep gîndurilor mele numai pentru voi, oameni de bine, băutori de soi şi damblagii de mîna întîia.Înălţimile lor, care trăiesc ca viermele în măr, ca şi cîrcotaşii de tot soiul, au destule bube în şezut şi destule tolbe de vînătore pe umăr; să se ducă unde or vrea ! Aici nu se găseşte vînat pentru dumnealor.

Despre capetele seci şi scormonitorii de păcate, să nu mai vorbim, vă rog în numele cinstitelor pîntece care s—au împreunat ca să vă dea viaţă/ Cu atît mai puţin despre acei făţarnici, care sînt toţi nişte beţivi fără seamăn, roşi de sfrînţie, plini de jeg, stăpîniţi de—o sete neistovită şi de o poftă de mîncare fără leac. De ce? Fiindcă nu sînt oameni buni, ci oameni răi, care, prefăcîndu—se smeriţi, săvîrşesc toate acele păcate de care zilnic ne rugăm lui Dumnezeu să ne păzească. Maimuţe bătrîne, care îşi închipuie că se strîmbă frumos !

În lături, javrelor ! La o parte din calea mea şi din lumina soarelui, păcătoşii dracului! Aţi venit aici de—a—ndaratelea, să—mi bîrfiţi vinul şi să vă spurcaţi în butoiul meu? Uite aici ciomagul lui Diogene, pe care l—a lăsat cu limbă de moarte să—i fie pus în mormînt, ca să—i ia la goană şi să—i pocnească la mir pe strigoii pămîntului şi cerberii clănţoşi din Infern. Înapoi, fariseilor! La haita voastră, dulăilor!

---

[3] *Căldăruşa* — celebra comedie a lui Plaut, *Aulularia* (Act. III, Scena IV) care a servit de model *Avarului* lui Moliere.

[4] *Gryphon* — în realitate *Gryphus,* pe care Ausonius pretinde ca l—a găsit întîmplător într—o bibliotecă veche, aşa cum cocoşul lui Euolis a descoperit comoara.

Naiba să vă ia, păduchi de icoană! Ei! Tot aici sînteţi! Să ştiu bine că mă lepăd de papă, n—am să las pe nici unul nepăpat! Cs! Cs! Cs! Aţi plecat?

Să dea Dumnezeu să vi se astupe maţul, să nu vă încălziţi decît cu beţe la şezut şi să vă scăpaţi pe voi în spînzurătoare!

CAPITOLUL I. Cum a strămutat Pantagruel pe utopieni în ţara dipsozilor

Cuprinzînd în întregime ţara dipsozilor şi voind a o împrospăta, a—i da viaţă şi a o îmbogăţi — căci era puţin locuită şi în mare parte pustie — Pantagruel a strămutat acolo o mare mulţime de utopieni, în număr de nouă miliarde opt sute şaptezeci şi şase de milioane cinci sute patruzeci de mii două sute zece bărbaţi, afară de femei şi copii: meşteşugari de toate felurile şi cărturari pricepuţi în toate ramurile ştiinţei despre om.

A dus atît de mulţi din pricina prisosului prea mare de bărbaţi şi de femei care se sporiseră în Utopia ca lăcustele. Ştiţi prea bine şi nu trebuie să vă mai reamintesc, că utopienii sînt atît de grăbiţi la aşternut şi utopiencele atît de puioase, încît la fiecare nouă luni, din aceeaşi pereche, se năşteau cel puţin şapte prunci. Tot aşa se înmulţise neamul evreiesc în Egipt, dacă nu cumva Scriptura, care ne aduce aminte, minte, iar de Lyra, tălmăcind—o, delirează.

Pămîntul noilor ţinuturi era rodnic şi sănătos. Dar Pantagruel, mai înainte de toate, se gîndea că aşezînd pe vechii şi credincioşii săi supuşi în ţara dipsozilor, o va ţine mai lesne sub ascultarea sa. Utopienii, de cînd s—au pomenit, nu cunoscuseră şi nu slujiseră unui alt domn. De cum veneau pe lume, o dată cu laptele pe care îl sugeau la sînul maicii lor, se înfruptau din bunătatea unei stăpîniri îngăduitoare, de care, zi de zi, se simţeau tot mai strîns legaţi. Atît erau de mulţumiţi, încît mai lesne s—ar fi despărţit de viaţă decît să se lepede de ocrotirea unui prinţ atît de bun, chiar dacă le—ar fi mutat aşezarea lor într—o altă ţară. Dar nu numai odraslele răsărite pe aceeaşi tulpină creşteau în această credinţă *şi* în această ascultare, ci şi neamurile noi, care se alipeau de stăpînii lor.

Aşa s—a întîmplat şi de data aceasta. Pantagruel nu s—a înşelat în aşteptările lui. Utopienii îi fuseseră recunoscători şi credincioşi de totdeauna; iar dipsozii, numai după cîteva zile de convieţuire cu aceştia, se arătară mai zeloşi chiar decît ei. Oamenii, nu ştiu prin ce înclinare a firii lor, pornesc totdeauna cu mare avînt pe drumul care dintru început li se pare plăcut. De un singur lucru, după cum jurau, se plîngeau etiopienii: că faima numelui lui Pantagruel nu ajunsese mai demult pînă la ei.

Însemnaţi—vă undeva, băutorilor, că o ţară cucerită nu se ţine şi nu se păstrează cum, spre ruşinea şi necinstea lor, îşi închipuie acei tirani dezmetici, care se năpustesc să jefuiască poporul, să—l prigonească şi să—l lovească, să—l sărăcească şi cu bici de foc să—l cîrmuiască, să—l sfîşie şi să—i sugă sîngele, meritînd cu prisosinţă numele de *demovori* (mîncători de popor) pe care li l—a dat Homer. Nu mă voi întemeia pe fapte petrecute în lumea veche, vreau să vă amintesc numai cele trăite de părinţii voştri şi de aceia dintre voi care nu sînteţi prea tineri. Pe pruncul nou—născut trebuie să—l alăptezi, să—l legeni, să—l dădăceşti, să—l păzeşti şi să—l aperi de orice primejdie, de orice lovire şi de orice l—ar putea vătăma, ca pe un puiet, pe care l—ai sădi în livada ta. Omul care a trecut printr—o boală grea asemenea trebuie îngrijit şi cruţat, pentru a—l ajuta să—şi redobîndească puterile; iar poporului să—i laşi credinţa, că nu—i pe lume un prinţ sau rege, pe care să nu şi—l dorească mai degrabă ca prieten, decît ca duşman.

Osiris, regele cel mare al Egiptului, a cuprins întreg pămîntul, nu atît prin puterea armelor, cît prin îndepărtarea prigoanei, prin deprinderea binelui şi a vieţii curate, prin legi potrivite, prin dărnicia şi binefacerile sale. Iată de ce Jupiter însuşi, la o sărbătoare dată în cinstea Pamylei, l—a numit pe Osiris: *evergetul,* adică binefăcătorul. Hesiod, în *Teogonia* lui, ne spune, că duhurile bune (numiţi—le genii, îngeri sau cum voiţi) sînt mijlocitorii între zei şi oameni; mai presus de oameni şi mai prejos de zei. Şi fiindcă ele ne apără de rele, după cum din mîna lor primim toate bucuriile cerului, pe care ni le împart cu dărnicie, Hesiod le socoteşte a fi în slujba regilor, întrucît a face totdeauna binele şi niciodată răul, e o faptă întru totul regească.

Purtîndu—se astfel, Alexandru Machedon a ajuns împăratul lumii. Hercule a stăpînit pămîntul mîntuind pe oameni de căpcăuni, de tîlhari şi de tirani, cîrmuindu—i cu blîndeţe după dreptate, sub legi şi porunci chibzuite şi potrivite fiecărei ţări, împlinind ceea ce lipsea şi acoperind cu veşnică uitare toate vrăjmăşiile trecutului. În acest gînd a fost dată la Atena ,.marea iertare", după ce Thrasybul, prin isteţimea şi vitejia lui, răpusese pe tirani. Cicero a dăruit—o Romei, iar, mai tîrziu, împăratul Aurelian la fel.

Acestea sînt leacuri tămăduitoare şi dovezi de iubire, care îţi îngăduie să păstrezi sub semnul păcii ceea ce cu putere şi anevoinţă ai dobîndit. Biruitorul, fie rege, prinţ ori filozof, nu poate domni fericit decît cumpănind poruncile cu dreptate. Puterea şi—o arată biruind, dreptatea o dovedeşte ţinînd seama

de voinţa şi de simţămintele poporului, dîndu—i legi, împărtăşind hotărîri, ridicînd altare şi dînd fiecăruia ce i se cuvine, după cum spunea marele poet Virgil despre Octavian August:

El, care prin putere—a biruit,
Dreptate celor biruiţi le—a dăruit.

Iată de ce Homer, în *Iliada* sa, numeşte „cununa lumii" pe prinţii cei buni şi pe marii regi.

Tot astfel gîndea Numa Pompiliu, al doilea rege al Romei, om drept, bun cîrmuitor şi filozof, care a poruncit ca pentru sărbătoarea zeului Termus să nu se mai jertfească nici o fiinţă vie. El a vrut să arate, că înţelege să păzească hotarele regatului şi să domnească peste pămînturile lui în pace, fără jaf şi vărsare de sînge. Cel care altfel face, nu numai că va irosi ce—a dobîndit, dar se va alege cu hulă şi ocară, fiind socotit nevrednic de a stăpîni puterea, pe care, folosind—o fără pricepere, o va scăpa din mîini. Căci bunurile prin silnicie smulse sînt sortite pieirii. Chiar dacă s—ar bucura cotropitorul de ele toată viaţa, şi numai urmaşii lui ar fi sortiţi să le piardă, numele celui din mormînt tot nu va scăpa de ruşine, iar oamenii îl vor blestema după moarte, ca pe un stăpîn nedrept şi hapsîn. Povestea vorbei: „Cu minciuna poţi să prînzeşti, dar n—apuci să cinezi cu ea".

Mai ţineţi seama, beţivi nărăviţi, că prin chibzuinţă lui, Pantagruel a făcut, dintr—un înger, doi, spre deosebire de Carol—Magnul, care voise să despice diavolul în două, strămutînd pe saxoni în Flandra şi pe flamanzi în Saxonia. Neizbutind să supună şi să ţină în frîu pe saxoni, după ce şi—a întins stăpînirea asupra lor, de teamă ca nu cumva, de la o zi la alta, să se răzvrătească împotriva lui, i—a aşezat în Flandra, ţară care îi era credincioasă. Iar pe flamanzi, supuşii lui fireşti, i—a trimis în Saxonia, socotind că îi vor păstra mai departe credinţă, chiar de se vor gospodări într—o ţară străină. S—a întîmplat însă, că saxonii nici în Flandra nu s—au potolit, iar flamanzii, strămutaţi în Saxonia, s—au molipsit de neascultarea saxonilor, ajungînd pînă la urmă tot atît de îndărătnici ca şi ei.

CAPITOLUL II. Cum a ajuns Panurge castelan la Salmigondin în ţara dipsozilor şi cum nu s—a priceput să—şi chivernisească averea

Chibzuind cum să gospodărească mai bine ţara dipsozilor, Pantagruel i—a dăruit lui Panurge pămînturile de la Salmigondin, care aduceau an cu an 6 789 106 789 galbeni regeşti, bani număraţi, afară de cîştigurile întîmplătoare din vînzarea cărăbuşilor şi a găoacelor de melci, care se ridicau, una peste alta, de la 2 435 768 pînă la 2 435 769 de miei cu lînă creaţă. Cînd se făceau melci şi cărăbuşi mulţi, cîştigul sporea pînă la 1 234 554 321 de serafi; dar aceasta nu se întîmpla în fiecare an.

Cu atîta pricepere şi cumpătare (vorbă să fie !) şi—a chivernisit însă avutul, stăpînul cel nou, încît în mai puţin de paisprezece zile a zvîntat cîştigurile pe trei ani: pe cele obişnuite ca şi pe cele întîmplătoare. Nu (cum aţi putea crede) întemeind mănăstiri, ridicînd biserici, şcoli şi spitale, nici măcar hrănindu—şi haitele de cîini cu slănină, ci pornind nenumărate petreceri, ospeţe vesele cu mese întinse pentru toată lumea, prieteni buni de pahar, fete nurlii şi ştrengăriţe sprintene. A tăiat pădurile; a ars buştenii şi a vîndut cenuşa; a luat drept arvună bani grei, cumpărînd scump şi vînzînd ieftin; a cules adică grîul înainte de a se coace, cum se spune.

Aflînd Pantagruel despre acestea, nici nu s—a mirat, nici nu s—a mîniat, căci era, după cum v—am spus, omul cel mai bun dintre toţi cîţi au purtat vreodată sabie la bîru. El ştia să privească totdeauna numai partea plăcută a lucrurilor şi pe toate le tălmăcea în înţelesul cel bun. Nicicînd nu—şi făcea sînge rău şi nu—şi pierdea cumpătul. Nu se depărta nici cu un pas de hotarul binecuvîntat al dreptei—judecăţi şi nu se lăsa tulburat de necazuri sau de mîhnire. Căci, zicea el, bunurile pe care cerul le adăposteşte sub aripa lui, ca şi cele pe care pămîntul le cuprinde în lung şi în lat, în adînc şi în înălţime, nu sînt făcute să ne învenineze simţirea sau să ne adumbrească gîndurile.

Aşadar, chemîndu—l la sine pe Panurge, l—a luat deoparte şi l—a mustrat cu blîndeţe, spunîndu—i că trăind asemenea viaţă fără socoteală, îi va fi cam greu, dacă nu cu neputinţă, să ajungă vreodată un om avut.

— Avut? a răspuns Panurge, întrebînd. Asta ţi—e voia? Ţi—ai pus în gînd cu adevărat să mă pricopseşti? Oare nu—i lucru mai înţelept să trăieşti fără bătaie de cap, mulţumit şi vesel în tovărăşia lui Dumnezeu şi a oamenilor de treabă? Binecuvîntatul tău creier să n—aibă altă grijă în sfîntul lui locaş, iar liniştea să nu—i fie tulburată de vîntul cel rău al întristării. Să fiu mereu sprinten, glumeţ şi voios, iată bogăţia mea! Îi aud pe toţi strigînd: „Chibzuială ! Cumpătare !" dar nici unul dintre cei care vorbesc despre cumpătare şi despre chibzuială nu ştiu ce înseamnă ele cu adevărat. Să mă întrebe pe mine! Află dar din gura mea, că păcatul care mi se pune în seamă l—am deprins de la dascălii cei mari şi de la judecătorii din Paris, unde se află adevăratul izvor al înţelepciunii şi ştiinţa vie a panteologiei şi a dreptăţii.

Eretic îl numesc pe cel ce s—ar îndoi şi n—ar crede ! Dascălii şi judecătorii despre care vorbesc mănîncă în fiecare zi un episcop, sau măcar dijmele episcopiei (ceea ce e totuna) pe—un an întreg, ba adeseori pe doi. Dar ei răspîndesc lumină, şi dacă altfel ar face, ar fi buni de ucis cu pietre. Purtarea lor se întemeiază pe cele cinci virtuţi de căpetenie.

I .*Mai întîi: prevederea.* Omul prevăzător cheltuieşte banii din timp, căci nu se ştie niciodată cum se învîrteşte roata. Cine poate să spună dacă lumea va mai fi, de—aici în trei ani? Şi chiar dacă nu s—ar sfîrşi pînă atunci, care muritor are înscris la mînă că va mai fi în viaţă?

Căci soarta nimeni nu şi—o stăpîneşte,
Să ştie cîte zile mai trăieşte.

II. *Legea schimbului:* să cumperi scump (pe datorie) şi să vinzi ieftin (pe bani număraţi). Ce spune despre aceasta Cato, în *De re rustica* lui? Orice gospodar, tată de copii, trebuie să aibă totdeauna ceva de vînzare. E singurul mijloc de a se îmbogăţi, dacă are grijă să pună mereu deoparte.

III. *Dreptate pentru toată lumea:* să ospătezi din belşug pe toţi prietenii buni (am zis: *buni)* şi plăcuţi, care au fost azvîrliţi de soartă, ca Ulise, pe stîncile Poftei—de—Mîncare, fără merinde; apoi pe frumoasele (am zis: *frumoasele)* şi tinerele ştengăriţe, căci după cum ne învaţă Hipocrat, tinereţea e totdeauna înfometată, mai cu seamă cînd e sănătoasă, sprintenă, vioaie, neastîmpărată şi uşurică. Fetiţele noastre sînt oricînd gata, de bunăvoia lor, să fie pe placul oamenilor cumsecade; ele purced de la Plato şi

de la Cicero, ştiind bine că n—au venit pe lume numai pentru plăcerea lor, ci pentru a se dărui patriei, şi, din cînd în cînd, prietenilor.

IV. *Puterea:* să dobori, ca Milone, copacii bătrîni; să cureţi pădurile întunecoase în care îşi fac sălaş lupii, mistreţii, vulpile, unde se ascund tîlharii şi ucigaşii, se oploşesc plăsmuitorii de bani şi se adună ereticii; să le prefaci pe toate în poieni luminoase şi pajişti vesele, unde, în cîntec de oboaie, să aşezi la rînd jilţurile pentru judecata de apoi.

V. *Cumpătarea:* culegînd grîul înainte de a se coace, să—l mănînci cît e verde, după pilda pustnicilor, care trăiesc numai cu ierburi şi rădăcini, în felul acesta, nu mai ai nevoie de secerători, care cer bani mulţi şi beau laptele fără apă; nici de treierători, care cer plăcinte la masă şi nu—ţi lasă în grădină un fir de ceapă şi de usturoi; nici de morari, care sînt nişte pungaşi, nici de brutari, care nu—s nici ei mai breji. Fără să mai pun la socoteală pacostea şobolanilor, pleava din hambare, prăpădul gărgăriţelor şi a altor gîngănii rozătoare. Din iarba grîului se face o zeamă minunată, care fierbe repede şi se mistuie lesne; curăţă creierii, luminează mintea, limpezeşte vederea, deschide pofta de mîncare, ascute gustul, înviorează inima, îndulceşte limba, netezeşte pielea, întăreşte vinele, potoleşte sîngele, uşurează bojocii, răcoreşte ficaţii, desfundă splina, spală rărunchii, subţiază mijlocul, dezmorţeşte bucile, goleşte băşica, împrospătează fuduliile, rotunjeşte burta şi te ajută să scuipi, să verşi, să strănuţi, să dai drumul vînturilor, să sughiţi, să—ţi goleşti maţul, să tuşeşti, să—ţi sufli nasul, să gîfîi, să sufli, să răsufli, să sforăi, să năduşeşti, să ţii sus steagul şi aşa mai departe.

— Am înţeles, a spus Pantagruel, vrei să arăţi că un nerod n—ar fi în stare să cheltuiască atîţi bani într—un timp atît de scurt. Au mai căzut şi alţii în aceeaşi greşeală, nu eşti cel dintîi. Neron îl lăuda pe unchiul său Caligula şi îl ţinea mai presus de ceilalţi oameni, fiindcă, nu ştiu prin ce mijloc făcător de minuni, izbutise în cîteva zile să risipească toate bogăţiile pe care i le lăsase moştenire Tiberiu. Iar tu în loc să păzeşti legea împotriva risipei (după care, la Roma, cetăţenii n—aveau voie să cheltuiască într—un an mai mult decît cîştigau), ai nesocotinţa să mănînci tot ce găseşti la îndemînă (şi se poate mînca), azvîrlind pe foc ce rămîne şi nepăstrînd nimic pentru a doua zi. Aş putea să spun despre tine, ceea ce Cato spunea despre Albidius. Albidius îşi risipise tot avutul în cheltuieli deşănţate, şi fiindcă îi mai rămăsese o casă i—a dat foc, pentru a putea striga: *Consummatum est!*[5] cum a strigat sfîntul Toma din Aquino, după ce a mîncat o mreană întreagă. Dar nu te sileşte nimeni sa faci la fel.

[5] *Consummatum est* — Săvîrşitu—s—au !

CAPITOLUL III. Cum laudă Panurge pe datornici şi pe împrumutători

— Şi datoriile cînd ţi le vei plăti? a întrebat Pantagruel.
— La calendele greceşti, a răspuns Panurge. Cînd toată lumea va fi mulţumită şi fiecare se va moşteni pe el însuşi. Să mă ferească Dumnezeu să scap vreodată de ele! N—aş mai găsi pe nimeni să mă împrumute cu o lăscaie ! Cine nu seamănă, nu culege. Eşti dator cuiva? Împrumutătorul tău se va ruga zi şi noapte să—ţi dea Dumnezeu viaţă lungă şi fericită (ca să nu rămînă el păgubaş) şi pretutindeni te va vorbi numai de bine. Mulţumită laudelor ce—ţi aduce să mai găseşti şi pe alţii care să te împrumute, şi să—i plăteşti ceva din datorie, umplînd groapa din ograda lui cu pămînt luat de la altul. Pe vremea cînd, după legea statornicită de druizii din Galia de odinioară, robii, slujitorii şi grămăticii erau arşi de vii la îngropăciunea stăpînilor lor, aceia tremurau de frică în fiecare clipă, ca nu cumva stăpînul să moară cu zile. De ce? Fiindcă ştiau, că vor pieri o dată cu el. Se rugau necontenit lui Mercur şi lui Pluto (tata banilor) să—l ţină cît mai mulţi ani în deplină sănătate; îl slujeau şi îl îngrijeau cu toată rîvna, nădăjduind să trăiască cel puţin pînă la moartea lui.

Crede—mă, că împrumutatorii mei, cu aceeaşi evlavie se roagă lui Dumnezeu să—mi dăruiască zile, fiindu—le teamă că aş putea să dau ortul popii, fără a—i plăti; căci oamenii aceştia ţin mai mult la pălărie decît la cap, şi li—s mai scumpi banii decît viaţa. Dovadă ce s—a petrecut cu nişte cămătari din Landerousse, care s—au spînzurat cînd au văzut că se îndreaptă vremea şi scade preţul vinului şi—al bucatelor. Pantagruel n—a răspuns nimic, iar Panurge a vorbit mai departe: .— Ei, ştii, că mi—ai plăcut! Dumneata mă certi pentru datoriile mele! Dar vezi, că tocmai în ele stă puterea mea, sfîntă şi neasemănată. Filozofii spun, că din nimic nu se naşte nimic; în nimic nu se cuprinde nimic şi cu nimic nu se clădeşte nimic. Aşadar, eu sînt un ziditor de viaţă: un demiurg! Cui am dat naştere? Unor frumoşi şi drăgălaşi cămătari. Cămătarii — voi spune—o şi în spînzurătoare! — sînt fiinţele cele mai bune şi mai folositoare. Cel care nu dă cu împrumut e un om rău şi scîrbos, trimis pe lume de tartorul cel mare din iad. Ce—am făcut anume? Am făcut datorii. Ce lucru de ispravă! Ce datină minunată! Da—to—rii, spun iarăşi, despărţind silabele, cum însemna şi despica odinioară cuvintele cinstitul Xenocrat. Preţuind pe fiecare datornic după numărul împrumutătorilor lui, nu vei greşi niciodată. Te rog a crede, că mă simt nespus de bine cînd văd în fiecare dimineaţă strîngîndu—se în jurul meu smeriţii cămătari, care se grăbesc să—mi dea bineţe şi să—mi facă adînci plecăciuni. Cînd îl privesc mai prietenos pe unul şi—i arăt o faţă mai rîzătoare, păcătosul îşi închipuie că îl voi plăti înaintea celorlalţi şi ia zîmbetul meu drept bani—gheaţă. Parcă aş fi Dumnezeu însuşi, înconjurat de îngeri şi de heruvimi, cum l—am văzut cu ochii mei în *Pătimirile lui Iisus,* la Saumur. Cămătarii sînt prietenii mei, voitorii mei de bine, curtenii mei, colăcarii mei, colindătorii mei de fiecare dimineaţă. Mă gîndesc,că deasupra datoriilor mele se ridică acel Munte—al—Vitejilor, pe care îl zugrăveşte Hesiod, şi în vîrful căruia am ajuns cel dintîi, cucerind o cinste la care năzuiesc toţi muritorii, dar pe care puţini o dobîndesc; căci toată lumea e stăpînită astăzi de dorinţa fierbinte de a face datorii şi de a găsi noi împrumutători (ceea ce nu—i atît de lesne). Vrei dumneata să—mi răpeşti această bucurie? Şi mă întrebi, cînd îmi voi plăti datoriile? Dar nu numai atît. Lua—m—ar sfîntul Babolin cel Bun să mă ia, dacă n—am socotit totdeauna, că datoriile sînt ca o punte de trecere şi ca o legătură între cer şi pămînt, o hrană de toate zilele a neamului omenesc, fără de care, în scurtă vreme, toţi ne—am prăpădi; datoriile sînt marele suflet al lumii de pretutindeni, care, după cum arată învăţaţii, dă viaţă tuturor lucrurilor. Stau deci şi cuget cu mintea limpede: cum ar fi alcătuită şi cum s—ar ţine în picioare lumea, fără datornici şi împrumutători? (Ia, dacă vrei, drept pildă, a treisprezecea parte din lumea gîndită de filozoful Metrodor sau a şaptezeci şi opta parte din a lui Petroniu.) O lume fără datorii? S—ar sminti drumul stelelor şi toate s—ar învălmăşi într—o cumplită neorînduială. Jupiter, nemaisocotindu—se dator lui Saturn, i—ar răpi globul, şi cu lanţul său homeric ar ţine pe loc toată gîndirea lumii: zeii, cerurile, demonii, geniile, eroii, dracii, pămîntul, marea şi toate elementele. Saturn i s—ar alătura lui Marte şi ar porni împreună o răzmeriţă nemaipomenită. Mercur nu s—ar mai osteni să poarte veştile altora şi nemaiprimind să fie datornicul nimănui, n—ar mai fi vrednic să poarte numele de Camil, cu care îl cinstiseră etruscii. Nici Venus, nemaidînd nimic pe datorie, n—ar mai fi preamărită aşa cum este. Luna ar fi cufundată în beznă şi în sînge; de ce i—ar mai împrumuta, soarele, lumină? Cine l—ar sili? Soarele n—ar mai încălzi pămîntul; stelele n—ar mai îndruma soarta bună a oamenilor şi nici pămîntul nu le—ar mai hrăni cu aburii şi sudorile lui. (Cum spuneau Heraclit, filozofii stoici şi Cicero însuşi.) Elementele nu şi—ar mai recunoaşte semnele lor; n—ar mai sta în

legătură unele cu altele şi ar încremeni fără mişcare ; căci nici unul nu s—ar simţi dator şi nici unul n—ar mai împrumuta pe altul cu nimic. Pămîntul n—ar mai da din el apă; apa, în aer, ar rămîne apă; aerul n—ar mai lăsa să ardă focul şi focul n—ar mai încălzi pămîntul. Nu s—ar mai naşte pe lume decît căpcăuni, uriaşi şi titani. Ploaia n—ar mai ploua, lumina n—ar mai lumina şi vîntul n—ar mai sufla; n—ar mai fi nici iarnă, nici vară. Lucifer s—ar năpusti din adîncul iadului cu toate furiile după el; durerile şi diavolii încornoraţi ar goni din cer pe toţi zeii. Nimeni nemaidînd pe datorie, am duce o viaţă de cîine. Ar fi în lume o zăpăceală mai cumplită decît în capul marelui meşter al Sorbonei, şi o încurcătură mai încîlcită decît în blestemăţiile măscăricilor pe care i—am văzut jucînd păpuşile la Doue. Oamenii nu s—ar mai ajuta unii pe alţii; ai putea să strigi ca din gură de şarpe că ai luat foc, că te îneci, că te omoară, nimeni n—ar sări să te scape. Şi de ce? Fiindcă n—ai dat cu împrumut şi nu ai datornici. Nu—i pasă nimănui dacă pierzi averea, dacă te duci la fundul apei, dacă dai ortul popii; căci dacă n—ai împrumutat pe nimeni, nimeni nu—ţi datorează nimic. Într—un cuvînt, încrederea, nădejdea şi mila ar fi izgonite din mijlocul oamenilor, care sînt făcuţi să se ajute unii pe alţii; în schimb s—ar strecura bănuiala, dispreţul, duşmănia, cu tot alaiul lor de răutăţi, de dureri şi de blesteme. Vei putea să spui atunci, că Pandora şi—a deşertat toată lada! Oamenii s—ar sfîşia între ei ca lupii: toţi s—ar preschimba în căpcăuni, în diavoli, în tîlhari, în bîrfitori, în vrăjmaşi, în ucigaşi, fiecare privind cu ură pe celălalt, ca Ismael, ca Metabus sau ca Timon din Atena, căruia i s—a spus *Mizantropul,* adică duşmanul oamenilor. Mai lesne ar zbura peştii în văzduh şi ar coborî cerbii să pască iarbă în adîncul mărilor, decît ar putea oamenii să trăiască într—o asemenea lume de cerşetori, în care nimeni n—ar da pe datorie! Eu pe cerşetori n—am putut să—i sufăr nicicînd. Iar dacă omul însuşi ar trăi după legea unei lumi nefericite, în care nimeni nu dă pe datorie, dezmăţul lui te—ar înspăimînta. Capul n—ar mai împrumuta vedere ochilor, iar mîinile şi picioarele ar orbecăi în întuneric; şi nici picioarele n—ar mai binevoi să poarte capul, nici mîinile să se trudească pentru el. Inima, sătulă de a mai bate pentru a pune în mişcare vinele atîtor mădulare, nu le—ar mai împrumuta viaţă. Plămînii n—ar mai împrumuta inimii foalele lor. Ficatul nu i—ar mai trimite sînge s—o hrănească. Băşica nu s—ar mai învoi să fie îndatorată rărunchilor şi udul s—ar opri. Creierul, văzînd atîta zăpăceală, n—ar mai da simţire nervilor, nici muşchilor putere. În această lume risipită, unde nimeni nu dă nimic şi nimeni nu datorează nimic, s—ar înstăpîni o zîzanie mai nimicitoare decît aceea pe care şi—o închipuia Esop în pilduirile sale. Oamenii s—ar prăpădi în scurtă vreme şi nici Esculap nu i—ar mai putea mîntui de la pieire. Trupul li s—ar nimici, iar sufletul lor ar coborî, mînios, să—şi caute dinarii în fundul iadului.

CAPITOLUL IV. Urmarea cuvîntării lui Panurge întru lauda datornicilor şi a împrumutătorilor

— Închipuieşte—ţi acum o altă întocmire a lumii, în care fiecare dă cu împrumut şi rămîne dator, fiind toţi deopotrivă împrumutători şi îndatoraţi. Ce rînduială minunată va fi în rotirea lumii! O văd, o simt şi o înţeleg, tot atît de lămurit ca şi Plato. Ce bună învoire între elemente! Cu ce bucurie şi—ar îndeplini natura lucrările sale ! Iată: Ceres poartă pe braţe spice pline; Bachus, struguri copţi; Flora, flori învoalte; Pamona, roade rumene. Junona răspîndeşte în jurul ei numai pace, lumină, voie bună şi sănătate. Privesc în jurul meu şi nu mă mai satur! Între oameni domneşte înţelegere, iubire, credinţă, tihnă, traiul—bun; e petrecere şi veselie; aur şi argint; sînt bani, giuvaeruri şi mărfuri de tot felul, trecînd din mînă în mînă. Nici judecăţi, nici pricini, nici certuri, nici războaie, nici cămătari, nici hămesiţi, nici zgîrciţi care să strîngă, nici cărpănoşi care să nu dea. Sfinte Dumnezeule! Aceasta ar fi vîrsta de aur a omenirii, domnia lui Saturn, aşezarea cerească a Olimpului, unde toate pornirile inimii se topesc în una singură, biruitoare, poruncitoare, atotstăpînitoare: dărnicia! Toţi oamenii sînt buni, drepţi la cuget şi frumoşi! Ce lume fericită! Ce fericiţi trăitori ai acelei lumi! De trei şi de patru ori fericiţi! Parcă mă văd în mijlocul lor! Iar dacă papa, cu alaiul lui de cardinali, nu va lipsi nici el din lumea aceasta îndestulată, care împrumută pe toţi şi nu lasă pe nimeni în suferinţă, s—ar prăsi în cîţiva ani la sfinţi — cu predici, rugăciuni, lumînări şi cîrji — mai mulţi decît se află în toate cele nouă eparhii ale Bretaniei (afară, bineînţeles, de Saint—Yves). Aş vrea să—ţi mai amintesc că preacinstitul Pantelin din poveste, voind să laude şi să preamărească pe bătrînul Jossau, n—a găsit să spună despre el altceva, decît că:

Bucuros da cu—mprumut,
Orişicui i—ar fi cerut!

Ah! ce vorbă frumoasă! Ia gîndeşte—te, ce bine i—ar sta microcosmului numit om, dacă ar trăi cu trup şi suflet în starea lui firească, adică luînd şi dînd cu împrumut, datornic fiind el însuşi şi pe alţii îndatorînd. Nici în cuprinsul tăriilor cereşti n—ar domni o rînduială mai deplină ca între oameni. A vrut ziditorul lumii să aşeze în noi suflet dătător de viaţă. Iar viaţa sălăşluieşte în sînge. Sîngele e locaşul vieţii. O singură lucrare a fiinţei noastre e între toate ostenitoare: plămădirea fără răgaz a sîngelui. În necontenita lui primenire, toate mădularele trupului îşi au partea lor de trudă, iar legătura dintre ele cere ca unul să împrumute pe celălalt, împrumutîndu—se la rîndu—i, fiind fiecare totodată datornic şi împrumutător. Natura ne—a pus la îndemînă aluatul din care se plămădeşte sîngele: pîinea şi vinul. Toată hrana omului se cuprinde în pîine şi în vin. E *companajul,* cum i se spune în limba provensală. Culesul, pregătirea vinului şi coptul pîinii sînt lucrarea mîinilor şi osteneala picioarelor, pe care se reazemă toată cheresteaua trupului; iar călăuza cea bună sînt ochii. Tot astfel, pofta de mîncare, cuibărită în cimpoiul stomacului şi stropită cu puţină fiere trimisă prin splină ne sfătuieşte să frigem carnea. Limba o gustă, dinţii o macină, stomacul o primeşte, o mistuie şi o preface în chil. Vinele mezinterului păstrează sucul prielnic şi hrănitor, lepădînd prisosurile (care sînt date afară pe calea maţului), iar lamura rămasă o trec ficatului, care o preface în sînge. Gîndeşte—te, de cîtă bucurie sînt cuprinşi harnicii noştri slujitori, adăpîndu—se din acest rîu de aur, care le dă viaţă şi putere. Nici alchimiştii nu se simt mai fericiţi, cînd după multă trudă şi cheltuială de răbdare, izbutesc să preschimbe metalurile în cuptoarele lor. Tot astfel, fiecare mădular se sileşte să cureţe şi să limpezească această comoară. Rărunchii, prin vinele numite mulgătoare, aleg partea apoasă, adică udul, şi pe făgaşul uretrelor o trimit în băşica pregătită să—l primească şi să—i deşerte preaplinul la timp potrivit. Splina culege drojdia care se cheamă fierea neagră. Punga biliară alege prisosurile fierii, după care sîngele e purtat într—o altă încăpere, unde se limpezeşte. Inima, cu mişcările ei diastolice şi sistolice, îl curăţă şi—l înroşeşte, apoi, prin ventricul, îl trimite, limpede şi curat, în vinele tuturor mădularelor. Fiecare mădular păstrează sîngele care îi trebuie şi îl foloseşte după nevoie: picioarele, mîinile, ochii şi toate celelalte, care după ce au *dat,* acum *primesc.* În ventriculul stîng al inimii, sîngele se subţiază atît de mult, încît îl numim suflet; şi, ajungînd prin artere în toate părţile trupului, aeriseşte sîngele din celelalte vine. Plămînii îl împrospătează necontenit, suflînd din foaie. Mulţumindu—i pentru acest ajutor, inima îi trimite prin vîna arterială sîngele ei cel mai curat. Această alcătuire în întregimea ei atît de minunat întreţesută, încît duhul vieţii care se desprinde din ea vorbeşte, gîndeşte, socoteşte, chibzuieşte, judecă, hotărăşte şi îşi aduce aminte. Ţine—mă, Doamne! să nu mă rătăcesc şi să nu mă pierd, pătrunzînd în

adîncurile acestei lumi de împrumutători şi de datornici. Te rog să mă crezi, a împrumuta e o faptă dumnezeiască, iar a fi dator o mare virtute! Nu numai atît. Lumea aceasta, în care toţi dau şi fiecare e dator, e atît de bine înjghebată, încît, îndeplinindu—şi rosturile clipei de faţă, nu uită să împrumute pe cei care încă nu sînt, pentru ca astfel să ducă viaţa mai departe, născînd alte fiinţe asemănătoare nouă: copiii noştri. Întru această menire, fiecare mădular rupe partea cea mai bună din hrana lui şi o dă pîntecului. Natura a rostuit căile priincioase prin care, după lungi şerpuiri şi ocoluri, hrana trupului ajunge la locul potrivit, dînd bărbatului şi femeii puterile trebuincioase pentru a păstra şi a nu lăsa să se stingă neamul omenesc. Totul se săvîrşeşte prin împrumut de la unul la altul şi astfel izvorăsc îndatoririle dintre soţi. Pe cel ce nu vrea să dea, firea îl loveşte cu o pedeapsă bine hotărîtă: istovirea mădularelor şi zăpăcirea simţurilor. Pe cel care dă, îl răsplăteşte cu plăceri, bucurie şi desfătare.

CAPITOLUL V. Cum îi judecă Pantagruel pe datornici şi pe împrumutători

— M—am lămurit, a spus Pantagruel, şi văd că te pricepi să învîrteşti vorbele. Dar poţi să predici şi să pălăvrăgeşti pînă la paştile cailor, tot n—ai să mă încredinţezi că ai dreptate. Şi miră—te cît vei vrea, n—ai să mă hotărăşti să rămîn dator. Dator să nu rămîi, zic eu, decît cu dragoste şi cu simţire împărtăşită. Ai folosit asemănări şi descrieri frumoase, care mi—au fost întru totul plăcute, dar pot tot astfel să—ţi spun şi eu, că un datornic neruşinat şi fără obraz, care s—ar întoarce în oraşul unde năravul lui a ajuns de pomină, i—ar face pe cetăţeni să fugă din calea lui care încotro, mai grăbiţi şi mai înfricoşaţi decît dacă s—ar fi întîlnit cu ciuma, înveşmîntată aşa cum a văzut—o filozoful Apollonios din Thyane[6], la Efes. Şi socotesc de asemeni, că perşii aveau dreptate cînd spuneau că minciuna e numai al doilea păcat: cel dintîi e să fii dator, căci minciuna şi datoriile merg mînă în mînă.

Nu vreau să spun prin aceasta, că nu trebuie niciodată să te împrumuţi sau să împrumuţi pe altul. Nu—i pe lume nici un om, cît de bogat, care să nu fie dator, şi nici om atît de sărac, pe care să nu—l împrumuţi la nevoie. Lucrurile stau aşa cum le—a înfăţişat Plato în legile sale, adică să nu laşi pe vecin să scoată apă din puţul tău, dacă el însuşi n—a săpat pămîntul lui pînă la acel strat de lut pe care îl folosesc olarii, şi sub care se găsesc izvoarele de apă; acea humă grasă, cleioasă, netedă şi vîrtoasă, care păstrează umezeala şi n—o lasă să secе. Nu sînt oare lipsiţi de ruşine cei care se împrumută mereu şi în toate părţile, *în* loc să—şi cîştige pîinea muncind? După a mea judecată, nu se cuvine să—i împrumutăm decît pe aceia care, trudindu—se cu osîrdie, n—au izbutit să ajungă la liman, sau pe cei căzuţi în lipsă din pricina nimicirii avutului lor. Dar să lăsăm acestea. De aici înainte să nu mai faci datorii. De cele trecute te dezleg.

— Altceva nu am a face, a spus Panurge, decît să—ţi mulţumesc. Iar dacă mulţumirea mea ar putea să se înalţe pînă la inima binefăcătorului meu, ar fi veşnică şi nesfîrşită, căci dărnicia pe care milostenia ta mi—o arată nu se poate cîntări, nu se poate măsura, e fără margine şi fără istov, şi aş rămîne cu mult mai prejos de bunătatea ei, dacă m—aş mărgini s—o preţuiesc numai după bucuria celui care o primeşte. Nici prin faptele mele, nici prin credinţa cu care te—am slujit nu sînt vrednic de dragostea pe care mi—o dăruieşti; nevoit sînt s—o recunosc, dar nu într—atît cît ai putea să crezi. A mai rămas ceva care mă întristează, mă roade şi mă arde: nu ştiu care va mai fi rostul meu pe lume, după ce—mi voi plăti datoriile? Mi—e teamă, că vreo cîteva luni de aici încolo n—o să mă simt în apele mele. Nu sînt nici pregătit, nici deprins. Şi nu numai atît; de azi înainte, nimeni nu va mai trage un pîrţ la Salmigondin fără să mi—l trimită în nas, şi toţi pîrţîiţii îmi vor striga: „Sîntem chit!" Mă voi sfîrşi cu zile, ştiu bine. Să—mi scrii te rog pe mormînt, că am murit înăbuşit! Iar dacă vreodată felcerii nu vor şti alt leac pentru uşurarea femeilor suferind de pîntecăraie, să folosească moaştele mele, aromate şi bine zvîntate; gustînd cît de puţin din mine, vor slobozi mai multe vînturi decît pot să numere şi se vor tămădui fără greş. Iată de ce te—aş fi rugat, să—mi laşi de sămînţă măcar vreo sută de datorii. La fel s—a căinat şi Miles d'Irviere, episcopul din Chartres, cînd l—a scos din scaun regele Ludovic al XI—lea, rugîndu—l să—i lase măcar o parohie, ca să aibă cu ce să—şi piardă vremea. Mai bine le dau toate pătulele cu melci şi cărăbuşeria întreagă, fără să scad nimic din capete!

— Lasă vorba, l—a scurtat Pantagruel.

---

[6] *Apollonios din Thyane,* filozof neopitagorician din Asia Mică (sec. I)

CAPITOLUL VI. De ce sînt iertaţi de a merge la război tinerii însurăţei

— Aş vrea să—mi aduc aminte, a spus Panurge, în ce lege scrie, că cel care sădeşte o vie, zideşte o casă sau s—a însurat de curînd e iertat de a merge la război timp de un an?
— În legea lui Moise, a răspuns Pantagruel.
— De ce să fie iertaţi însurăţeii? a întrebat Panurge. Cu cei care sădesc via nu—mi bat capul; sînt prea bătrîn, eu port grija celor care o culeg. Nici cei care durează case din pietre neînsufleţite nu sînt trecuţi în catastiful meu; eu zidesc cu pietrele vii, care sînt oamenii.
— După judecata mea, a spus Pantagruel, tinerii însurăţei sînt lăsaţi la vatră ca să se bucure în voie de plăcerile dragostei, să—şi sporească neamul şi să nu rămînă fără urmaşi; dacă vor cădea în luptă după un an, numele şi armele lor vor rămîne moştenire copiilor. Se va vedea, de asemeni, în acest timp, care neveste sînt sterpe şi care sînt vrednice de—a naşte. Un an de încercare e de ajuns pentru o femeie în puterea vîrstei. Rămînînd, unele, văduve după bărbatul dintîi, se vor putea mărita a doua oară, după cum urmează: cele născătoare, cu bărbaţi care vor să aibă prunci, iar cele sterpe, cu aceia care, nedorindu—i, îşi iau femeie numai pentru destoinicia ei, pentru bunătatea ei, pentru liniştea casei şi pentru grija gospodăriei.
— Predicatorii din Varennes, a spus Panurge, sînt împotriva însurătorii de—a doua, socotind—o drept necinste şi sminteală.
— Au şi ei gărgăunii lor, a spus Pantagruel.
— Întocmai, a întărit Panurge. Tot aşa şi fratele nostru Bagănteacă, predicînd deunăzi la Parille împotriva însurătorii de a doua, se jura pe toţi sfinţii, că mai bine s—ar anevoi cu o sută de fete—mari, decît să—şi facă de lucru cu o femeie văduvă. Judecata domniei—tale o găsesc dreaptă şi întemeiată. Dar n—ai fi înclinat a crede, că tinerii însurăţei sînt iertaţi de—a merge la război şi din altă pricină? Căci în anul cel dintîi, după bucuria nunţii, cu atît nesaţ se înfruptă din bunătăţile cele fragede ale dragostei — după cum e drept şi se cuvine — încît cheltuindu—şi puterile, ajung fără vlagă, osteniţi, istoviţi, secătuiţi; iar dacă ar fi duşi în ăst timp pe cîmpul de bătaie, mai degrabă s—ar pune cu burta la pămînt ca raţele, decît să se—avînte în luptă cu vitejii şi să înfrunte trăsnetul puştilor, în focul dezlănţuit de Enyo[7], zeiţa războiului. Nici o ispravă n—ar săvîrşi sub steagurile lui Marte, căci toată bărbăţia lor se va fi cheltuit sub plapuma lui Venus, ibovnica aceluia.

În casele oamenilor cumsecade mai dăinuieşte încă vechea datină, după care tinerii de curînd însuraţi sînt trimişi plocon la vreun unchi sau mătuşă, departe de nevastă, ca să—şi întremeze puterile şi să poată s—o ia mai cu nădejde de la capăt; deşi de multe ori, nici unchi şi nici mătuşă n—au. Naşa bunicului meu îmi spunea cînd eram mic, că:

Închinăciuni şi slujbe sfinte
Sînt bune dacă le ţii minte;
Dar doi flăcăi care—au cosit,
Nu fac cît unul odihnit.

Tot atît e de adevărat, că podgorenii nu mănîncă struguri, iar vinul, înainte de a împlini anul, nu—l gustă; cei care îşi zidesc casă nouă o lasă un an să se zvînte, de teamă să nu moară înăbuşiţi, cum scrie cu multă ştiinţă Galien în cartea lui *Despre greutatea de a răsufla.* Aşadar, să nu—ţi fie cu supărare, întrebarea mea îşi avea rostul ei şi n—am pus—o fără o pricină bine întemeiată.

---

[7] *Enyo* — la vechii greci, divinitate care patrona prădarea oraşelor cucerite.

CAPITOLUL VII. Ce fel de gărgăuni avea Panurge şi cum şi—a lepădat nădragii

A doua zi, Panurge şi—a găurit urechea dreaptă, ca evreii, şi şi—a pus în sfîrc un cercel de aur încrustat, sub piatra căruia a închis doi gărgăuni: gărgăuni din cei negri, de toată frumuseţea, cum se găsesc foarte rar. V—o spun s—o aflaţi, fiindcă e bine ca omul să le ştie pe toate.

Nu l—au costat mai mult decît ospăţul de nuntă a unei tigroaice din Hircania, să zicem şase sute de mii de firfirici, în rate. Preţul i s—a părut cam mare şi s—a necăjit puţin plătindu—l; iar de atunci îşi hrănea gărgăunii cum fac tiranii şi advocaţii, cu sîngele şi sudoarea supuşilor lui. Apoi a luat patru coţi de postav gros de culoarea pămîntului, şi dintr—o singură cusătură şi—a croit o haină lungă pînă în glezne. Şi—a lepădat nădragii şi şi—a cusut ochelarii pe scufie.

Astfel înveştmîntat s—a dus şi i s—a înfăţişat lui Pantagruel, căruia i s—a părut îmbrăcămintea cam deşucheată. S—a mirat, mai ales, cînd l—a văzut pe Panurge lipsit de frumoşii lui nădragi, în care obişnuia să păstreze ce—avea el mai scump: un talisman purtător de noroc şi păzitor de ceasuri rele. Bunul Pantagruel nu pricepea ce taină putea să fie la mijloc şi l—a întrebat pe Panurge despre rostul acelei ciudate schimbări.

— Am gărgăuni, a spus Panurge; vreau să mă însor.

— Să fie într—un ceas bun, a spus Pantagruel. Mă bucur din toată inima. Dar mi se pare că îndrăgostiţilor nu le stă bine să umble fără nădragi, cu cămaşa scoasă afară şi cu un sac în spinare; după cum nici această culoare pămîntie nu mi se pare potrivită pentru o haină cu poale lungi, cum obişnuiesc să poarte bărbaţii cumsecade şi cinstiţi. Dacă unii eretici sau oameni de altă credinţă s—au îmbrăcat vreodată astfel, nu i—am ţinut de rău şi n—am aruncat asupra lor osîndă; deşi mulţi i—au socotit drept nişte înşelători şi făţarnici, care caută să maimuţărească portul lumii nevoiaşe. Fiecare din noi rămîne cu judecata lui, mai ales faţă de lucrurile străine, care nu ne ţin nici cald, nici rece, nu ne par bune, nici rele, fiindcă nu pornesc din inima şi din gîndurile noastre, ca singurele izvoare ale binelui şi ale răului; ale binelui, dacă ne însufleţeşte dragostea de oameni, ale răului, dacă trecem hotarul dreptăţii şi ne lăsăm ispitiţi de diavol. Mie, însă, îmi displac înnoirile nepotrivite şi nici cu nesocotirea obişnuitelor deprinderi nu mă împac.

— Haina mea, a răspuns Panurge, e frumos tivită şi culoarea e potrivită. Postavul îl alesesem dinadins pentru masa mea de scris, fiindcă am de gînd de aici înainte să—mi ţiu socotelile mai cu băgare de seamă. Şi de vreme ce îmi voi plăti datoriile, nici nu bănuieşti ce om sucit o să mă fac, dacă m—o ajuta Dumnezeu. Priveşte, rogu—te, ochelarii mei. Nu ţi se pare că semăn (de departe) cu fratele Jean Bourgeois[8]? Să ştii că la anul am să încep să ţiu şi eu predici pentru o nouă cruciadă! Dumnezeu să aibă în paza lui ostile creştinătăţii! Nu—ţi place haina mea? Te rog să afli, că acest postav are însuşiri tainice, pe care puţini le cunosc. Nu—l port decît de azi—dimineaţă şi simt că fierb, stau pe jeratic şi ard de nerăbdare să mă însor, să—mi dezmierd nevasta, fără să—mi mai fie teamă de ciomăgeală. Ah! ce însurăţel de treabă am să fiu! După moarte să mă ardeţi pe—un rug de sărbătoare, iar cenuşa să mi—o păstraţi la loc de cinste, drept pildă şi amintire a unui bărbat fără cusur!

Uită—te la mine, pe faţă şi pe dos. Am îmbrăcat toga pe care vechii romani o purtau în timp de pace. E aidoma cum am văzut—o pe columna lui Traian şi pe arcul de triumf al lui Septimiu Sever. M—am săturat de războaie, de coifuri şi de zale. Mi s—a tocit spinarea de cîte platoşe am purtat pe umeri. Să lăsăm armele şi să îmbrăcăm toga păcii, măcar în anul cel dintîi al însurătorii, după legea lui Moise, despre care pomeneai ieri. Cît priveşte nădragii, mătuşa mea Laurenţia îmi spunea oarecînd, că sînt croiţi dinadins ca să ne purtăm în ei bărbăţia. Ceea ce cred că aşa este, după cum spune despre cap pîrdalnicul de Galien (în cartea a IX—a *Despre folosinţa mădularelor)* , că e făcut să poarte ochii. Natura ar fi putut să ne aşeze capul la genunchi sau în cot; dînd însă ochilor slujba de a privi departe, i—a potrivit în cap, iar capul l—a ridicat pe culmea trupului, cum sînt farurile şi turnurile înălţate la ţărmul mării, ca lumina să se vadă din larg.

Şi fiindcă aş vrea ca o bucată de vreme, măcar un an, să mă las de războaie, adică să mă însor, nu mai port nădragi, fiindcă orice ostaş care pleacă la luptă mai întîi nădragii şi—i trage. Iată de ce spun, sus şi tare — chiar de m—aţi arde de viu — că turcii nu ştiu să se bată, fiindcă n—au voie, după legea lor, să poarte nădragi, ci numai şalvari.

---

[8] *Jean Bourgeois* (m. 1494) celebru predicator franciscan, supranumit „Cordelierul cu ochelari".

CAPITOLUL VIII. Cum se cuvine ca la război să fie apăraţi mai întîi nădragii

— Vrei să spui că ostaşul, îmbrăcîndu—se pentru luptă, începe prin a—şi trage nădragii? E o rînduială nouă şi—o găsesc nepotrivită, fiindcă, după cîte ştiu, mai întîi îşi pune pintenii!
— Aşa spun şi aşa cred, pe bună dreptate, a răspuns Panurge. Priveşte, rogu—te, cum firea, voind ca arborii, pomii roditori, florile, toate ierburile, ca şi zoofiţele (care nu—s nici plante, nici dobitoace) o dată ce au fost aduse la viaţă să rodească şi să se înmulţească pentru a nu li se pierde soiul (deşi fiecare în parte e supus pieirii), a ferit într—un chip deosebit sămînţa prin care sporesc; printr—o minunată alcătuire a avut grijă să le înzestreze cu un veşmînt de apărare: teacă, păstaie, coajă, sîmbure, spic, puf, scoarţă, ţepi, ghimpi şi alţi nădragi, care de care mai bine croiţi şi mai zdraveni. Iată mazărea, bobul, nuca, pătlăgica, castravetele, grîul, macul, lămîia, castana şi toate fructele, a căror sămînţă e mai cu grijă păzită, mai ascunsă şi mai bine înarmată decît toate celelalte părţi ale tulpinii. Tot astfel s—a îngrijit firea de păstrarea fiinţei omeneşti. Omul însă se naşte gol, firav şi plăpînd, fără arme de apărare, nevinovat şi neştiutor, ca în vîrsta de aur a lumii. Se naşte ca o făptură însufleţită, nu ca un arbore; făptură însufleţită am spus, făcută pentru pace, nu pentru război; născută pentru a se înfrupta din minunatul belşug al tuturor fructelor şi al tuturor ierburilor şi pentru a domni în linişte asupra tuturor dobitoacelor. Dar încuibîndu—se între oameni duhul răului, s—a înstăpînit pe pămînt puterea lui Jupiter şi a urmat vîrsta de fier; au început să crească spinii, mărăcinii, scaieţii, ciulinii, mătrăguna şi alţi vrăjmaşi ai omului, între ierburi şi pomi roditori. Tot astfel dobitoacele s—au răzvrătit împotriva omului şi s—au înţeles să nu—l mai slujească, să nu i se mai supună, să nu—l mai asculte, păgubindu—l şi primejduindu—l, după puterea şi înţelegerea lor. De aceea omul, voind să—şi păstreze partea lui de folosinţă şi neputînd să se lipsească de ajutorul celorlalte dobitoace, s—a văzut silit să se înarmeze şi el, pentru a nu pierde stăpînirea asupra lumii.
— Ei, pe sfînta gîscă a sfîntului Guenole! dar mare dezmăţat, vreau să zic învăţat ai ajuns, de cînd s—a pornit din nou să plouă!
— Priveşte, rogu—te, cum firea l—a ajutat pe om să se înarmeze, şi vezi care parte a trupului l—a învăţat s—o apere mai întîi? Înţeleptul căpitan al evreilor, Moise, şi—a croit el însuşi o preafrumoasă pereche de nădragi din frunze de smochin, care prin luciul, tăria, mărimea, tăietura, culoarea şi mireasma lor sînt cele mai potrivite să îmbrace şi să apere părţile trupului cu care orice bărbat se fudulеşte. Să nu—mi vorbeşti despre flăcăii din Lorena, cărora le atîrnă nădragii pînă la pămînt, fără nici un rost; l—am văzut într—o zi de întîi mai, la Nancy, pe Viardere, nobilul Valentin, june logodit, care, ca să se arate mai dichisit, îşi întinsese traista cu fudulii pe masă şi le curăţa de noroi, ca pe—o mantie spanioleasсă... Aşadar, cînd pleacă ostaşii la război, să nu le mai strigi din urmă: „Fereşte dovleacul!", ci: „Păzeşte—ţi fuduliile!" că omul dacă numai capul şi—l pierde, el singur se prăpădeşte, dar dacă îşi pierde desagii, se duce pe copcă toată omenirea. Aşa spune şi ştrengarul C. Galen *(lib. I de Spermate)* ajungînd la încheierea, că mădularul nostru cel mai de preţ nu—i inima, ci acel altar al trupului nostru, în care purtăm, ca într—un sfînt potir, sămînţa păstrătoare de viaţă a neamului omenesc. Şi pun rămăşag pe cinci sfanţi, că acesta a fost aluatul din care Deucalion[9] şi Pyrrha[10] au plămădit încă o dată lumea, după ce faimosul potop o prăpădise. Ceea ce l—a îndemnat pe bunul Justinian să spună în *lib. de Cagotis tollendis*[11], că *summum bonum in nadragibus et prohabis est.* Din această pricină (şi din multe altele) pe cînd seniorul de Merville, în ajun de a pleca cu regele său la război, încerca o platoşă nouă (fiindcă cea veche, pe jumătate ruginită, nu—l mai încăpea), văzînd femeia lui cît de puţină grijă are de partea cea mai preţioasă a trupului, pe care nu şi—o apăra decît cu o za uşoară, l—a rugat s—o ferească mai bine şi să—şi pună sub burtă pavăza cea grea, care stătea fără întrebuinţare pe—un perete din iatacul lui. Despre această întîmplare vorbesc stihurile de mai jos din *Fandoselile fetelor mari* (cartea a III—a):

Văzînd că pleacă soţul ei la luptă,
Şi platoşă nu—şi pune la nădrag,

---

[9] *Deucalion,* în mitologia greacă, fiul lui Prometeu şi soţul Pyrrhei. Singuri supravieţuitori ai potopului cu care Zeus voise să prăpădească lumea, au repopulat pămîntul aruncînd peste cap bolovani: cei aruncaţi de Deucalion s—au făcut bărbaţi, iar cei aruncaţi de Pyrrha, femei.
[10] *Deucalion,* în mitologia greacă, fiul lui Prometeu şi soţul Pyrrhei. Singuri supravieţuitori ai potopului cu care Zeus voise să prăpădească lumea, au repopulat pămîntul aruncînd peste cap bolovani: cei aruncaţi de Deucalion s—au făcut bărbaţi, iar cei aruncaţi de Pyrrha, femei.
[11] Titlu făcînd parte din „Bibliografia" din cartea II, cap. VII. „Citatul" într—o „latinească" la fel de fantezistă, poate fi lesne înţeles de cititorul de limba romană.

I—a spus: — „De ce te duci cu zaua ruptă
Şi laşi primejduit ce mi—e mai drag?"

Nu pot s—o ţiu de rău în nici un fel;
Femeii grijulii îi era frică,
Bărbatul să nu—şi piardă în război,
Prosteşte, cea mai bună bucăţică!

Aşadar, nu te mai mira văzîndu—mă astfel îmbrăcat.

CAPITOLUL IX. Panurge întreabă pe Pantagruel dacă ar face bine să se însoare

Pantagruel nedînd nici un răspuns, Panurge a oftat o dată adînc şi a vorbit mai departe:

— Stăpîne, ţi—am mărturisit că vreau să mă însor, dacă n—oi găsi cumva toate porţile încuiate. Bizuindu—mă pe vechea dragoste ce—mi arăţi, aş vrea să—ţi cer sfatul în această privinţă.

— De vreme ce ai aruncat zarurile, ai chibzuit şi ai hotărît, să nu mai vorbim. Rămîne să îndeplineşti ce ţi—ai pus în gînd.

— Da, a răspuns Panurge, dar aş dori mai întîi să ştiu, ce crezi şi ce mă sfătuieşti?

— Cred că faci bine şi te sfătuiesc să te însori.

— Dar, a spus din nou Panurge, dacă, totuşi socoteşti că ar fi bine să rămîn aşa cum sînt şi rostul vieţii să nu mi—l schimb, bucuros nu m—aş mai însura.

— Nu te mai însura, a spus Pantagruel.

— Adevărat? Şi te—ai îndura să mă ştii singur—singurel, fără un suflet lîngă sufleţelul meu? Aminteşte—ţi ce spune *Scriptura*: *„Vae soli !"*[12] Omul care trăieşte singur nu cunoaşte plăcerea îmbrăţişării.

—Atunci, însoară—te! a spus Pantagruel.

— Dar dacă nevastă—mea o să mă înşele? Ştii bine că se cam întîmplă, a spus Panurge. N—aş putea să rabd una ca asta şi mi—aş ieşi din fire. Nu zic, bărbaţii încornoraţi nu—mi displac şi îi cercetez bucuros, dar n—aş vrea o dată cu capul să mă prenumăr printre ei. Nu vreau nici mort, coarne să port!

—Dacă nu vrei să porţi coarne, nu te însura. Seneca spune foarte lămurit: „Ce—ai făcut tu altuia, şi altul ţie îţi va face!"

---

[12] Vai de cel singur! (lat.) *(Eccl.,* IV, 10).

— Altminteri nu se întîmplă niciodată? a întrebat Panurge.
— Niciodată. Aşa spune Seneca.
— Ei, ei! s—a mirat Panurge. Dar vorba e: pe lumea aceasta sau pe lumea cealaltă? De femeie, oricum, nu mă pot lipsi, după cum orbul, ca să umble, nu se poate lipsi de băţ. Iar dacă stau pe loc mă prăpădesc! N—aş face mai bine să mă însoţesc cu o femeie cinstită şi cucernică decît să schimb în fiecare zi alta, trăind iepureşte, de frică să nu mănînc bătaie sau să mă ajungă sfrinţia? (Ceea ce e mai rău.) Căci, să nu se supere bărbaţii, femeie cuminte încă n—am întîlnit.
— Atunci însoară—te, omul lui Dumnezeu, a spus Pantagruel.
— Dar dacă, după voia aceluiaşi Dumnezeu, dau peste o femeie rea? a vorbit mai departe Panurge. O să mă bată, o să ajung mai becisnic decît Iov, sau o să mă apuce turbarea. Am auzit eu, că toate femeile cinstite se apucă din prima zi de—asemenea isprăvi; oţetul din cămara lor se acreşte repede! O să iasă rău, fiindcă o să—i stîlcesc trupuşorul (mîinile, picioarele, capul, ficaţii, rărunchii şi splina), şi—o să—i croiesc atîtea porţii de ciomag, pînă oi lăsa—o lată şi—oi vedea venind pe dracul să—i ducă sufletul blestemat! Aş vrea să mă feresc în ăst—an de asemenea gîlcevi şi aş fi prea mulţumit să n—am parte de ele.
— Nu te însura, a spus Pantagruel.
— Dacă voi rămîne aşa cum sînt, adică neînsurat şi plătindu—mi datoriile (rău voi face, căci împrumutătorii mei nu se vor mai ruga pentru mine), nimeni nu va mai avea grija mea şi nicăieri nu voi găsi dragostea pe care mi—ar purta—o nevasta. Iar de s—ar întîmpla să mă îmbolnăvesc, aş pieri ca un cîine. O vorbă înţeleaptă spune că acolo unde lipseşte femeia (adică mama copiilor tăi şi nevasta ta după lege), omul bolnav n—are parte de—o mînă care să—l îngrijească. Am văzut ce pătimesc papii, cardinalii, episcopii, egumenii, călugării şi popii; n—aş dori să am soarta lor.
— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, însoară—te!
— Dar dacă, a spus din nou Panurge, fiind bolnav, nu voi putea să—mi îndeplinesc îndatoririle de soţ? Nevastă—mea, văzîndu—mi neputinţa, se va înhăita cu altul, şi nu numai că nu va sta lîngă mine să mă ajute, dar îşi va bate joc de suferinţele mele şi, ceea ce e mai rău, mă va fura,cum mi s—a mai întîmplat să văd.Mi—aş face seama singur sau aş lua—o peste cîmpi, numai în cămaşă.
— Nu te însura!
— Dar rămînînd neînsurat, voi pierde nădejdea de a mai avea vreodată fii legiuiţi, cărora să le las numele şi stema casei mele, avutul şi toate bunurile ce voi dobîndi de aici înainte (căci am de gînd să mă îmbogăţesc zilele acestea şi să ajung cel mai mare strîngător de cîştiguri). Copiii mei mi—ar lumina viaţa, mi—ar mîngîia ceasurile de întristare şi mi—aş petrece vremea aşa cum face bunul dumitale părinte şi atîţi oameni de ispravă, în sînul familiei lor. Căci altminteri, plătindu—mi datoriile şi rămînînd neînsurat, cînd m—ar ajunge vreo supărare, mă tem că în loc de a—mi spune o vorbă bună, mă veţi lua în rîs şi vă veţi bate joc de necazurile mele.
— Însoară—te, a spus Pantagruel, şi Domnul să fie cu tine!

CAPITOLUL X. Cum îi arată Pantagruel lui Panurge că nu—i uşor să dai sfaturi despre însurătoare, şi ce prevestiri pot face Homer şi Virgiliu

— Sfaturile ce—mi dai, a spus Panurge, sînt ca basmul cu cocoşul roşu. Îţi baţi joc de mine. O dată spui una, o dată alta, le suceşti, le învîrteşti, le întorci cînd pe faţă, cînd pe dos, că nici eu nu ştiu ce să mai aleg din toate.

— Tu vorbeşti? s—a supărat Pantagruel. În judecăţile pe care mi le vînturi sînt atîţi „dacă" şi atîţi „însă", încît nu mai pricep nimic şi nici a te sfătui nu mai sînt în stare. Lucrul de căpetenie e să ştii ce vrei: restul rămîne la voia întîmplării şi în cereasca putere a destinului. Am cunoscut unii oameni, atît de norocoşi în soarta lor, încît viaţa pe care au dus—o în căsnicie părea a fi o răsfrîngere a bucuriilor raiului; în vreme ce pe alţii i—am văzut mai amărîţi decît diavolii care umblă să ducă în ispită pe pustnicii din deşertul Tebaidei şi al Monserratului. Porneşte cu ochii închişi, la noroc; pleacă—ţi fruntea şi roagă—te lui Dumnezeu s—o păzească. Altă nădejde n—aş putea să—ţi dau. Iată ce cred c—ar fi cu cale să faci, dacă bineînţeles vei găsi de cuviinţă. Du—te şi adu—mi scrierile lui Virgil. Vom cerceta cuprinsul lor, despărţind filele cu unghia în trei locuri; după alegerea pe care vom hotărî—o împreună, vom citi în hexametri soarta însurătorii tale. Mulţi şi—au cunoscut astfel destinul din cuvintele lui Homer. Ascultînd Socrate în închisoare acel vers din *Iliada* (IX, 362) în care vorbeşte Ahile:

„Voi fi, fără popas, peste trei zile, în Ftia mîndră, cu cîmpii fertile..."

a prevăzut că va muri a treia zi şi i—a spus—o lui Eschine, după cum ne încredinţează Plato în *Criton,* Cicero în *De Divinatione* şi Diogene Laertius. Tot astfel, dorind Opilius Macrinus să ştie, dacă va ajunge împărat al Romei, a găsit în *Iliada* (VIII, 102) această prevestire:

Vezi, omule bătrîn, soldaţii tăi
Sînt tineri, sînt puternici şi sînt răi;
Puterile, din zi în zi te lasă,
Şi anii, cu povara lor, te—apasă.

Adevărul, e că Opilius trecuse pragul bătrîneţii şi ajungînd împărat, după un an şi cinci luni, a fost răsturnat şi ucis de Heliogabal, care era tînăr şi voinic. Astfel Brutus, voind să cunoască de mai înainte soarta bătăliei de ia Pharsale, în care a pierit, citise în *Iliada* (XVI, 849) aceste vorbe ale lui Patrocle:

Ursita rea m—a osîndit, o ştiu,
Să fiu ucis de al Latonei fiu.

Iar parola în ziua luptei de la Pharsale a fost: „Apolo I" .Aşijderea, multe alte întîmplări mărunte ca şi fapte de mare însemnătate au fost profeţite după tîlcul dactililor lui Virgil. Alexandru Sever, înainte de a fi împărat al Romei, şi—a văzut soarta scrisă în această prorocire a *Eneidei* (VI, 851): *Vei stăpîni, tu fiu al Romei, lumea—ntreagă !* Ceea ce s—a îndeplinit după cîţiva ani. Împăratul Adrian, doritor a şti ce gînduri îi nutreşte Traian şi cîtă dragoste îi poartă, s—a lămurit din stihurile *Eneidei* (VI, 809) care spun:

Cine—i acel bărbat, ales de soartă,
Ce creanga de măslin în mînă poartă?
Căruntul păr şi haina lui arată
A fi un rege—al Romei de—altădată.

...Nu mult după aceea Traian l—a înfiat, lăsîndu—i moştenire împărăţia Romei.Claudiu al II—lea, multlăudatul împărat al romanilor, şi—a citit destinul în *Eneida* (I, 269): *Trei veri în Roma vei domni...* Şi în adevăr, n—a domnit decît doi ani... Tot acela, voind să cunoască soarta fratelui său Quintilius, căruia ar fi dorit să—i lase stăpînirea Romei, a fost prevestit de un alt hexametru al *Eneidei* (VI, 869): *Pămînturile sale abia le va vedea...* Ceea ce s—a şi întîmplat. Ajungînd Quintilius împărat, a fost omorît după şapte sau zece zile. Acelaşi sfîrşit l—a avut şi Gordian cel tînăr. Claudiu Albin, dorind să ştie ce soartă îl aşteaptă, a citit în *Eneida* (VI, 858):

Un cavaler, domnind cu zarvă mare,
în Roma va aduce tulburare;
Cartagina sub arme—o va zdrobi,
Ca şi pe gali, de se vor răzvrăti.

Tot Claudiu al II—lea, împăratul după care a venit la domnie Aurelian, arătîndu—se îngrijorat de soarta urmaşilor săi, a aflat în *Eneida* (I, 278) această prevestire:

Ascultă glasul meu şi nu te teme,
Ei vor domni îndelungată vreme.

Aşa s—a întîmplat. Urmaşii lui au fost mulţi, iar şirul lor a dăinuit pînă tîrziu. Pierre Amy, căutînd să ştie dacă va scăpa cu viaţă din ghearele popilor, a găsit în *Eneida* sfatul priincios (III, 44):

Să părăseşti acest ţinut barbar,
Departe de pustiul lor hotar.

Şi astfel a fugit de prigoana lor... Aş pierde prea multă vreme arătîndu—ţi cu de—amănuntul atîtea alte întîmplări, ale celor care şi—au citit soarta în stihurile *Eneidei.* Dar nu mă încumet să spun că aceste prevestiri sînt fără greş. Ar însemna să te amăgesc.

CAPITOLUL XI. Cum a dovedit Pantagruel că a da cu zarurile nu—i lucru cinstit

— Mai repede m—aş lămuri dînd cu zarurile, a spus Panurge.
— Nu, a răspuns Pantagruel. Zarurile sînt amăgitoare, necinstite şi vrednice de dispreţ. Să nu te încrezi în ele. Acea carte blestemată despre *Jocul cu zarurile* a fost scrisă de diavolul însuşi, pe cînd umbla prin ţara aheilor. Se aciuiase la Bura, lîngă chipul cioplit al lui Hercule, ducînd în ispită, ca şi astăzi, pe mulţi săraci cu duhul, care se lăsau prinşi în mrejele lui. După cum bine ştiţi, tatăl meu, Gargantua, le—a izgonit din ţările sale, le—a ars pe toate, dimpreună cu tiparele lor, stîrpindu—le şi nimicindu—le ca atinse de ciumă. Aşa a făcut şi cu arşicele. Toate acestea sînt momeli şi unelte ale înşelăciunii, cu care diavolul ispiteşte cugetele curate, pentru a le arunca în ghearele pierzării. Totuşi, ca să—ţi fiu pe plac, iată, mă învoiesc să arunci trei zaruri pe masă. După numerele care vor cădea, vom hotărî foile din carte şi versurile ce vom citi. Ai zaruri la tine?
— Am o tolbă întreagă, a răspuns Panurge. Merlin Coccaius zice că sînt frunza verde a dracului. De m—ar prinde fără zaruri, şi—ar bate joc de mine, ca şi cum aş umbla fără frunză verde de întîi mai.

A scos zarurile din tolbă şi le—a aruncat pe masă. Au căzut numerele 5,6 şi iar 5.

— Cinci cu şase şi cu cinci fac şaisprezece, a spus Panurge. Să luăm al şaisprezecelea stih, de sus în jos. Numărul îmi place şi cred că sorţii îmi vor fi prielnici. S—ajung în mijlocul dracilor, ca o bilă în popice sau ca o ghiulea de tun între pedestraşi, dacă n—oi face tot de—atîtea ori dragoste cu nevastă—mea în noaptea nunţii!
— Nici nu mă îndoiesc, a răspuns Pantagruel. N—aveai nevoie să te legi cu un jurămînt atît de cumplit. Dacă vei da greş întîia oară numărînd pînă la cincisprezece, îţi vei îndrepta greşeala dimineaţa şi vei ajunge la şaisprezece.
— Aşa socoteşti? a spus Panurge. Mă pui în rînd cu toţi jucătorii nepricepuţi? Eu nu dau greş niciodată!

Acestea zise, a pus pe masă cartea lui Virgiliu. înainte de a o deschide i—a spus lui Pantagruel:

— Tremură sufletul în mine ca un văl de mireasă. Pune mîna şi vezi cum îmi bate inima. Parcă m—aş fi luat la trîntă cu toată Sorbona. Nu crezi că s—ar cuveni, înainte de a porni mai departe, să cerem ajutorul lui Hercule şi al zeiţelor Tenite, care ţin în mîna lor tablele destinului?
— Nu, a răspuns Pantagruel. Nici pe unul, nici pe celelalte. Deschide cartea cu unghia.

CAPITOLUL XII. Cum a căutat Pantagruel să citească în Eneida soarta lui Panurge

Deschizînd cartea şi oprindu—se la rîndul al şaisprezecelea, Panurge a citit:

Nec Deus hune mensa, Dea nec dignita cubili est. (Nici zeul la ospăţ nu l—a poftit, Şi nici zeiţa—n pat nu l—a primit.)

— Sorţii nu—ţi sînt prielnici, a spus Pantagruel. Aici se arată că femeia ta va fi o desfrînată şi te va înşela.Zeiţa care te prigoneşte e Minerva, fecioara neînduplecată, răzbunătoare şi aprigă, vrăjmaşa încornoraţilor, a craidonilor şi a preacurviei; osînditoarea acelor femei dezmăţate, care nu păstrează bărbatului credinţa făgăduită şi se dăruiesc altora. Zeul e Jupiter, detunătorul şi stăpînul trăsnetelor din cer. Nu uita că, după credinţa vechilor etrusci fulgerele făurite de Vulcan *(manubiile* cum le numeau ei) nu—i sînt date decît Minervei (cum s—a dovedit în lupta corăbiilor lui Ajax Oileus) şi lui Jupiter, din capul căruia acea zeiţă s—a născut. Ceilalţi zei ai Olimpului n—au dreptul să fulgere; de aceea nici nu sînt atît de temuţi de oameni. Întemeindu—mă pe adînca cunoaştere a mitologiei, îţi voi spune mai mult. Cînd titanii au pornit războiul împotriva zeilor, aceştia la început i—au luat în rîs, spunînd că îi vor trimite pe paji să—i cumînţească. Văzînd însă că titanii au ridicat pe braţe piscul Pelionului, peste muntele Osse, şi au început să zgîlţîie Olimpul cu gînd să—l arunce deasupra, au fost cuprinşi de o mare spaimă. Jupiter a chemat Marele Sfat al zeilor şi cu toţii au hotărît în glas, să se apere. Dar, fiindcă multe războaie au fost pierdute din pricina muierilor care veneau să se amestece în rîndurile luptătorilor, au trimis în Egipt toată plevuşcă de zeiţe ale cerului, preschimbate în nevăstuici, dihori, lilieci, şobolani şi alte întrupări de jivine. Singură Minerva a rămas alături de Jupiter să mînuiască trăsnetele, ca una ce era, în gînd şi faptă, zeiţa înţelepciunii şi a războiului, temută deopotrivă în cer şi în văzduh, pe apă şi pe uscat.

— Burtă peste burtă! a strigat Panurge. Să fie oare soarta mea aceea a lui Vulcan, care a rămas de pomină? Nu! Că eu nu—s nici şchiop, nici plăsmuitor de bani şi nici fierar ca el. Nevastă—mea va fi tot atît de frumoasă şi nurlie ca şi Venera lui; dar nu va fi rea de piciorul stîng ca aceea şi nici coarne nu voi purta ca dumnealui. Şchiopul şi—a scos dovadă de încornorat, iscălită cu mărturie de toţi zeii! Cu mine va fi dimpotrivă. Sorţii spun că nevastă—mea va fi cuvioasă, ruşinoasă şi devreme—acasă; nu certăreaţă pe uliţă şi mereu cu mîna pe suliţă, ca o descreierată. Mie n—o să—mi facă zile fripte drăguţul de Jupiter, nici n—o să—mi sufle în ciorbă, cînd vom sta amîndoi la masă. Mîndre isprăvi a mai făcut şi frumos s—a mai purtat în viaţa lui, ce zici? Nu ştiu să se fi pomenit cîndva pe lume un destrăbălat mai mare şi un zeu derbedeu mai ticălos! Şi nici nu—i de mirare, cînd te gîndeşti că a fost alăptat de o scroafă (sub un munte din Creta, dacă Agatocles Babiloneanul nu minte). Mai umblă vorba, că ar fi supt la ţîţa unei capre, Amalteia, rămînînd de atunci cu apucături neruşinate de ţap. Puteri ale Acheronului! N—a gonit dumnealui, într—o zi, a treia parte a lumii, cu oameni, cu dobitoace, cu munţi şi cu ape (adică pe Europa)? Din pricina aceasta (şi ce mai pricină!) amonienii l—au înfăţişat ca pe un berbec berbant, berbec cu coarnele—n sus. Dar eu, de—ale lui coarne voi şti să mă păzesc! Crezi că o să mai găsească un al doilea prost ca Amfitrion? Un nerod cu o sută de ochelari, ca Argus? Un becisnic ca Acrisius? Unul care să—i ţină lumînarea, ca Lycus din Teba? Unul cu capul prin nori ca Agenor, un nepăsător ca Esop, un făţarnic ca Lycaon, un trîndav ca toscanul Corytus sau un Atlas cu spinarea groasă? Zadarnic se va preschimba în lebădă, în taur, în satir, în ploaie de aur, în bărbat înşelat (cum a făcut cînd i—a răpit fecioria Junonei), în vultur, în tierbec, în porumbel (ca atunci cînd s—a îndrăgostit de Ftio, fecioara din Egina), în flacără, în şarpe, în purice, în atomii lui Epicur şi în alte atîtea meşteşugite întrupări. Am să—i pun mîna în gît, şi ştii ce—am să—i fac? Ce i—a făcut Saturn tatălui său, Cerul! (Seneca a spus—o cel dintîi, iar Lactanţiu aidoma ca el.) Ce i—a făcut Rhea lui Athis: am să—l jugănesc. Nici mai mult, nici mai puţin. Şi nici papă n—o să poată să mai ajungă, fiindcă *testiculos non habet.*[13]

— Foarte bine, flăcăule, a spus Pantagruel, foarte bine. Ia mai deschide o dată cartea.

Panurge a citit:

Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis. (Îi rupe trupu—n două şi braţele îi frînge, în vine îi îngheaţă înspăimîntatul sînge.)[14]

— Ceea ce vrea să însemne, a spus Pantagruel, că îţi va rupe oasele.

---

[13] Potrivit unei legende izvorîte din fabulistica „papesei Ioana", jeţul de porfir pe care se aşază papa după încoronare ar fi astfel construit încît cei de faţă să se poată încredinţa de bărbăţia noului ales.

[14] Vergiliu, *En.,* III, 30.

— Ba dimpotrivă, a răspuns Panurge. Prevestirea spune, că o voi sfîşia ca un tigru, dacă o să mă scoată din ţîţîni. Am să—l iau pe sfîntul Nicolae din cui, iar dacă biciul îmi va lipsi, o s—o mănînc de vie, cum şi—a mîncat—o pe—a lui regele Lydiei, Camblu.
— Eşti foarte viteaz, a spus Pantagruel. Nici Hercule nu—ţi va sta împotrivă, cu cîte ajutoare vei avea.
— Vrei să spui că n—am să fiu singur la nevastă?
— Mă gîndesc, că un bărbat însurat găseşte totdeauna pe lîngă el unul care să—i dea o mînă de ajutor. Nici Hercule nu îndrăznea să lupte cu doi deodată.

Au deschis cartea a treia oară şi au găsit stihul acesta:

Femineo praedae et spoliorum ardebat amore...
(Ardea de dorul scumpei lui soţii, Şi nu se da—napoi de la hoţii.)

Aceasta vrea să însemne că te va fura. Cîteşitrei sorţii arată lămurit. Vei fi înşelat, vei fi bătut, vei fi furat.
— Dimpotrivă, a răspuns Panurge. Stihul vrea să spună că nevastă—mea îmi va păstra o dragoste neştirbită. Persius spunea odată şi pe drept cuvînt, că femeia, din patimă pentru bărbatul iubit, fură de plăcere lucruri de—ale lui, ca să se joace cu ele. Dar ştii anume ce? O mănuşă, un nasture, mărunţişuri, silindu—l să le caute asupra ei. Fleacuri fără însemnătate, nimic de preţ. Un prilej de glumă, o hîrjoneală nevinovată ce se iscă din cînd în cînd între însurăţei, ca să le aţîţe dragostea şi s—o înviioreze, cum ciocănesc tocilarii gresia, ca să ascută tăişurile mai bine. Iată de ce eu spun, că sorţii îmi sînt de trei ori prielnici. Iar de n—o fi aşa, fac cerere de îndreptare: merg la judecată!
— Nicicînd nu poţi să îndrepţi hotărîrile soartei şi ale norocului. Aşa zic toţi vechii oameni de legi şi aşa spune Baldus *in L.ult. C. de leg.*[15] Norocul nu cunoaşte stăpîn, şi nu—i nici un scaun de judecată, care să schimbe hotărîrile lui. Şi nimănui nu—i mai înapoiază ce i—a luat, cum desluşit arată în *L.ait praetor ...v. de Minor.*

[15] *L. uit. C. de leg* etc. Trimiteri la diverse titluri, cărţi şi capitole din dreptul canonic şi din comentatorii dreptului roman.

CAPITOLUL XIII. Cum l—a sfătuit Pantagruel pe Panurge să—şi ghicească norocul şi nenorocul în cartea visurilor

— Văd că nu ne înţelegem în tălmăcirea profeţiilor lui Virgiliu, a spus Pantagruel. Să alegem un alt mijloc de a ghici viitorul.
— Care? a întrebat Panurge.
— Cel mai bun, cel mai vechi, şi cel mai neîndoios dintre toate: visurile. Căci în vis, sufletul omului îşi cunoaşte soarta. Aşa ne arată Hipocrate, Platon, Plotin, Jambicur, Eynesius, Aristotel, Xenofon, Galen, Plutarh, Antemitodorus, Doldianus, Herofil, Calaber, Teocrit, Pliniu, Ateneu şi atîţia alţii. N—am nevoie de prea multe pilde pentru a te încredinţa despre aceasta. Însuţi ai văzut, de—atîtea ori, cum pruncul alăptat, îmbăiat şi legănat, adoarme, adînc, iar doica lui în timpul acesta pleacă pe—aici încolo, socotind că nu are de ce să mai stea de pază lîngă talpa leagănului lui. Aşijderea, cînd trupul nostru doarme şi cînd mistuirea hranei ce i—am dat s—a săvîrşit, sufletul nemaiavînd nici un rost de îndeplinit pînă la trezirea noastră din somn, îşi ia zborul şi porneşte să dea o raită prin ţara lui de baştină, care e Cerul, regăsindu—şi dumnezeiasca lui obîrşie. Privind spre sfera cugetării fără sfîrşit, al cărei sîmbure e pretutindeni în nemărginire (adică Dumnezeu, după învăţătura lui Hermes Trismegistul) şi ajungînd în locul unde nimic nu se schimbă, nimic nu se mistuie, nimic nu se iroseşte, ci toate timpurile sînt de faţă, sufletul cunoaşte nu numai ce—a fost, dar şi ce va fi; şi, reîntors din trupul din care s—a desprins, vorbeşte prin simţuri împărtăşind prevestirile ce—a cules.

E adevărat, că nu le înfăţişează aidoma cum le—a văzut, din pricina slăbiciunii simţurilor noastre; la fel ca luna, care, primind lumina de la soare, n—o răsfrînge asupra noastră tot atît de limpede, de curată şi de fierbinte, după cum i—a fost dăruită. În aceste prevestiri ale visurilor se află totuşi un tîlc ce poate fi adevărat, folositor, înţeles, bine chibzuit şi desăvîrşit: *onirocrit* şi *oniroftol*[16] , cum zic grecii.

Iată pentru ce Heraclit ne învaţă că visurile nimic nu ne dezvăluie, după cum nimic nu ne ascund; ne dau numai semnul şi înţelesul celor ce vor fi spre norocul sau nenorocul nostru, spre norocul sau nenorocul altora. Aşa spun sfintele Scripturi şi cronicarii vieţii lumeşti, arătîndu—ne nenumărate întîmplări prevestite în somn celui ce le—a visat sau altora. Oamenii de prin părţile Atlasului ca şi cei din ostrovul Thasos din Ciclade sînt lipsiţi de acest dar; aceia dorm fără visuri. La fel a fost Trasymedes, Cleon din Daulis, iar în vremile noastre preaînvăţatul francez Villanovanus, care în viaţa lui n—a visat niciodată. Aşadar, mîine la ceasul cînd aurora cea veselă va da la o parte vălurile întunericului cu degetele ei trandafirii, încearcă a te cufunda într—un vis adînc. Desparte—te de orice pornire a inimii: iubire, ură, nădejde sau teamă. Astfel marele prezicător Proteu, care se preschimba după voie în foc, în apă, în tigru, în balaur şi în alte întrupări felurite, nu putea să profeţească întîmplările viitoare decît reluîndu—şi înfăţişarea lui cea adevărată. Nici omul nu primeşte harul cerului şi puterea de a prezice, decît atunci cînd partea lui de dumnezeire *(vovs*[17] sau *mens*[18]*)* s—a liniştit şi s—a potolit în plin repaos, netulburată de patimi sau de simţăminte străine.
— Primesc, a răspuns Panurge. Cum ar fi bine să mă ospătez în astă—seară? Din belşug sau cu măsură? Nu întreb fără o pricină întemeiată; dacă nu mănînc bine, somnul meu nu face doi bani. Moţăi toată noaptea şi visurile îmi sînt tot atît de deşarte, ca şi burta.
— Să nu mănînci nimic ar fi mai bine, de vreme ce în celelalte zile nu te culci flămînd, l—a sfătuit Pantagruel. Amphiarus, prezicătorul din vechime, cerea celor care caută oracole în vis să nu mănînce nimic în ziua aceea, iar vin, trei zile de—a rîndul să nu bea. Eu nu te voi sili la un post atît de aspru, deşi credinţa mea este că omul sătul şi ghiftuit de mîncare anevoie se împărtăşeşte din harul celor sufleteşti; după cum nu pot să fiu nici de partea celor care îşi închipuiesc că, postind cu străşnicie vreme îndelungată, vor ajunge mai lesne în împărăţia cerurilor.

Adu—ţi aminte, cum tatăl meu Gargantua (al cărui nume cu evlavie îl cinstesc) ne povestea adesea, cît erau de lihode, de nesărate şi de sarbede — ca şi trupul şi scuipatul lor — scrierile acelor pustnici care cugetau pe nemîncate.Căci lucru anevoios este, ca mintea să—ţi rămînă limpede şi întreagă, cînd trupul tînjeşte fără hrană. Pentru aceea doftorii şi filozofii ne arată, că puterile sufleteşti izvorăsc, se nasc, şi trăiesc din sîngele arterelor, limpezit şi curăţat în minunata ţesătură de vase, care se află sub ventricolele

---

[16] Tălmaci de vise şi care scrie despre vise (grec).
[17] Înţelepciune (grec).
[18] Minte (lat.).

creierului.

Să ne fie spre pildă acel înţelept care, socotind că va găsi în singurătate, departe de oameni, liniştea trebuincioasă pentru a cugeta, a chibzui şi a scrie, s—a pomenit înconjurat din toate părţile de cîini care lătrau, lupi care urlau, lei care răgeau, cai care nechezau, elefanţi care mugeau, şerpi care şuierau, măgari care răcneau, greieri care ţîrîiau, turturele care suspinau: era, cu alte cuvinte, tot atît de hărţuit, ca şi cum s—ar fi aflat în mijlocul bîlciului din Fontenay sau din Niort. Ajungînd să flămînzească, maţele îi chiorăiau, vederea i se întuneca, vinele căutau să—şi tragă hrana din însăşi vlaga trupului, slăbindu—i puterile vii ale minţii şi lăsînd să tînjească fiinţa trupească în care sufletul sălăşluieşte; pasărea pe care o ţii strîns în pumn, zadarnic se zbate, cu aripile prinse, să—şi ia zborul. În privinţa aceasta am putea să ne bizuim pe cuvîntul lui Homer, părintele înţelepciunii, care ne povesteşte, că grecii n—au contenit a plînge de jalea morţii lui Patrocle, prietenul de nădejde al lui Achile, decît în clipa cînd li s—a făcut foame. Vintrele lor nu mai aveau de unde să stoarcă lacrimi! Omul istovit de nemîncare nici să plîngă sau să lăcrimeze nu—i în stare. Să ţii cumpăna de mijloc cu dreapta măsură şi vei fi mulţumit. Fasole nu vei mînca, nici iepure, nici alte cărnuri; nici peşte, nici varză, nici alte bucate care ar putea să—ţi tulbure şi să—ţi ştirbească puterile sufletului. Aşa după cum oglinda, cînd îi e luciul umbrit de aburul răsuflării sau de ceaţa vremii de—afară, nu răsfrînge lămurit chipul pe care îl are dinainte, nici sufletul nu poate oglindi faţa visurilor prevestitoare, dacă e stînjenit sau tulburat de aburii şi miasmele mîncărurilor, din pricina nedespărţitei legături dintre trup şi suflet, care una sînt. Vei gusta, aşadar, cîteva pere dulci şi zemoase, un măr de Courtpendu, prune de Tours şi o mînă de cireşe din livada mea. Şi nu vei avea a te teme că visurile îţi vor fi mincinoase şi amăgitoare, cum credeau filozofii peripatetici că ar fi în toamnă, cînd oamenii mănîncă fructe mai multe decît în celelalte timpuri ale anului. Profeţii şi scriitorii vechi ne—au învăţat prin puterile tainei, că visurile zadarnice şi înşelătoare zac ascunse sub frunzele care cad la pămînt; iar frunzele tocmai toamna se desprind de pe crengile lor. Puterea de viaţă, pe care în chip firesc o cuprinde din belşug rodul cel nou, prinde să fiarbă şi se însufleţeşte (cum ai văzut că mustesc strugurii sub teasc), dar după aceea se istoveşte şi piere. Şi vei bea apă rece din fîntîna mea.

— Îmi va veni cam greu, a răspuns Panurge. Fie ce—o fi! Rămîne să mă ospătez mîine dimineaţă, după ce—oi visa. Voi ruga, aşadar, cele două porţi ale lui Homer să mă primească; pe Morfeu, Icelon, Fantasio şi Fobetor să mă ocrotească. Dacă îmi vor veni în ajutor şi îmi vor da la nevoie sprijinul lor, făgăduiesc să le ridic un altar vesel, pe perne de puf. Îmi pare rău că nu trăiesc în Laconia; m—aş duce la templul lui Ino, între Oetyl şi Talames, unde aş dormi fără grijă, cu vise bune şi frumoase. Apoi l—a întrebat pe Pantagruel:

— N—ar fi bine să pun sub căpătîi o creangă de dafin?

— Nu—i nevoie, a răspuns Pantagruel. E un eres. Să nu te iei după spusele unora ca Serapion, Antifon, Filocorus, Artemon ori Fulgenţiu. Sînt amăgiri. Nici în pielea de pe umărul stîng al crocodilului să nu crezi şi nici în cameleon (cu toată cinstea pe care o datorăm bătrînului Democrit) .Nici în piatra de Bactriana, căreia i se mai spune şi *eumetridă.* Nici în cornul lui Hamon, cum numesc egiptenii acea nestemată de culoarea aurului, răsucită în felul unui corn de berbec, cum e fruntea lui Jupiter Hamonitul. (Spun unii, că purtînd asupra ta o asemenea piatră, visurile îţi vor fi mai lămurite şi mai adevărate decît prevestirile oricărui oracol ceresc.) Mai adevărate îmi par cele ce—au scris Homer şi Virgiliu despre cele două porţi pe care le—ai amintit, punîndu—te sub ocrotirea lor. Poarta cea dintîi e de fildeş şi prin ea pătrund visurile tulburi, nelămurite şi amăgitoare, deoarece prin ivoriu, oricît de subţiat ar fi, văzul nu pătrunde. Cealaltă poartă e făcută din aşchii subţiri de corn şi prin ea trec visurile limpezi şi adevărate, fiindcă, prin ţesătura lor luminoasă şi străvezie ca unghia, se zăresc lămurit şi fără greş, toate lucrurile.

— Vrei să spui, a încheiat fratele Ioan (care se găsea de faţă) că visurile unui încornorat, cum o să fie Panurge cu ajutorul lui Dumnezeu şi al nevestei, sînt totdeauna drepte şi adevărate?

CAPITOLUL XIV. Visul lui Panurge şi tîlcul acestui vis

A doua zi, către ceasurile şapte de dimineaţă, Panurge i s—a înfăţişat lui Pantagruel. Se mai aflau acolo Epistemon, fratele Ioan, Ponocrat, Eudemon, Carpalim şi alţii, care, văzîndu—l pe Panurge intrînd, i—au spus lui Pantagruel:

— Iată pe visătorul nostru de visuri!

— Aceste cuvinte, a adăugat Epistemon, au fost odată la mare preţ şi au fost vîndute scump fiilor lui Iacob.

Panurge a răspuns:

— Mai bine îl visam pe Guillot, birtaşul din Amiens! Am visat multe şi de toate, dar n—am priceput nimic. Se făcea că aveam o femeie tinerică, plăcută şi chipeşă pe cît se poate, care mă îngrijea şi mă răsfăţa ca pe un prunc. N—a fost de cînd lumea, un bărbat mai bucuros şi mai mulţumit decît mine. Mă mîngîia, mă giugiulea, mă săruta, mă pieptăna, şi din joacă cum glumea, două corniţe îmi făcea şi fruntea mi—o împodobea. O rugam rîzînd, să mi le pună deasupra sprîncenelor, să le pipăi mai bine şi să le răsucesc frumos, nu cumva să rîdă Momus de ele, cum a rîs de coarnele boului. Ştrengărită, nepăsătoare la rugăminţile mele, mi le potrivea tot mai sus. Ceea ce îmi pare ciudat, e că nu simţeam nici o durere. Puţin după aceasta, nu ştiu cum s—a făcut, că m—am preschimbat într—o tamburină, iar ea în cucuvaie. În aceeaşi clipă m—am trezit din somn şi am sărit în picioare, zăpăcit, aiurit şi destul de necăjit. V—am pus dinainte tava cu visuri: poftă bună! Rumegaţi—le cum ştiţi. Hai la masă, meştere Carpalim!

— Oricît de puţină pricepere aş avea în tălmăcirea visurilor, a spus Pantagruel, eu aş crede că nevasta nu—ţi va pune coarne văzute, ca cele pe care le poartă satirii; ci, nesocotind credinţa ce—o datorează soţului, se va da altuia şi te va înşela. În privinţa aceasta, crede—mă, Artemidor vorbeşte lămurit. Nu te vei preschimba în tamburină, nici ea în cucuvaie, ci te va bate ca pe—o tobă şi te va fura, după cum e năravul cucuvelelor. Şi iată că visul ce—ai visat se potriveşte aidoma cu prevestirile cărţii lui Virgiliu. Vei fi înşelat, bătut şi furat.

Fratele Ioan a sărit şi el:

— Adevărat a grăit! Nevastă—ta, cu voie de la Dumnezeu, te va înşela şi vei purta cu cinste o pereche minunată de coarne. Hei! Hei! Uite—l pe seniorul de Cornibus ! Domnul să te aibă în paza lui! Să ţii o predică frumoasă, iar eu îţi făgăduiesc să umblu cu căldăruşa printre credincioşi.

— Dimpotrivă, a spus Panurge, visul îmi arată că însurîndu—mă voi avea parte numai de bucurii, iar asupra mea se va revărsa cornul belşugului. Ai pomenit despre coarnele satirilor? *Amen, amen, fiat, fiatur, ad differen—tiampapae.*[19] Asemenea satirilor, voi fi gata oricînd şi neostenit în dragoste, ceea ce mulţi doresc, dar puţini sînt cei învredniciţi de pronia cerească. Aşadar, avînd ceea ce le lipseşte bărbaţilor înşelaţi, nu voi purta coarne niciodată. De ce umblă să cerşească săracii? Fiindcă n—au acasă cu ce să—şi umple traista. De ce iese lupul din pădure? Să vîneze carnea pe care o rîvneşte. Şi ce anume le îndeamnă pe femei să calce alături? E de prisos să vă mai spun. Mărturie stau toţi aprozii, judecătorii, advocaţii, preşedinţii şi tîlcuitorii preacinstitelor paragrafe de *Frigidis et Maleficiatis.*

Iertaţi—mă dacă o fi altminteri, dar eu cred că aţi căzut în greşeală, luînd coarnele drept o podoabă a bărbatului înşelat. Diana nu le purta pe frunte, în chip de crai—nou? Şi nu se poate spune că o înşela bărbatul, fiindcă n—a fost măritată nicicînd. Nu răstălmăciţi vorbele, dacă nu vreţi s—o păţiţi ca Acteon. Drăgălaşul Bachus poartă şi el coarne. Zeul Pan, Jupiter Hamonitul şi alţii de asemenea. îi înşală nevestele? Să fie Junona o tîrfă? Înseamnă să vorbiţi în *metalepsă*[20], adică daţi cuvintelor un alt înţeles.Cînd spui, de pildă, despre un prunc în faţa părinţilor lui, că e „copil de pripas", sau „de mîna stîngă", înseamnă pe ocolite, dar prea lămurit, că bărbatul e un încornorat, iar nevastă—sa o deşănţată.

Aşadar, iată ce zic eu. Coarnele pe care mi le răsucea femeia mea, erau semnele belşugului şi ale tuturor bunătăţilor! Despre aceasta n—am nici o îndoială. Cît priveşte tamburina, ea înseamnă că voi fi vesel ca o urare de nuntă, mereu cîntînd, jucînd şi chiuind. Voi fi un bărbat fericit. Iar nevastă—mea va fi nostimă şi cu picăţele, ca un pui de cucuvea.

Cine se—ndoieşte

---

[19] *Amen, amen, fiat* — Amin, amin, facă—se (lat.). *Fiatur* nemaifiind un cuvînt latinesc, autorul adaugă: *ad dijfercntiam papae* — „spre deosebire de papă", care fireşte n—ar fi comis o asemenea eroare»

[20] Figură de retorică, constînd în schimbarea ordinii normal ideilor prin înlocuirea termenilor.

Să piară hoţeşte
În spînzurătoare,
Iarna viitoare!

— Am înţeles, a spus Pantagruel, dar mă gîndesc din nou la visul ce ni l—ai povestit. La început te simţiseşi fără griji, răsfăţat şi fericit, apoi te—ai trezit din somn, mînios şi supărat, aşa—i?
— Da, a răspuns Panurge, fiindcă m—am culcat cu burta goală.
— O să se lase cu necaz şi cu supărare, după cît se vede. Ar trebui să ştii, că visul din care te trezeşti tresărind, furios şi speriat, nu înseamnă şi nu prevesteşte a bine. Arată boală lungă şi grea, racilă încuibată în miezul măruntaielor, primejdioasă, ascunsă şi rău—mirositoare. În timpul somnului, cînd după toate legile doftoricescului meşteşug, se îndeplineşte mai în voie lucrarea mistuirii, boala prinde putere şi iese la iveală. Frămîntarea ei îţi tulbură odihna, iar simţurile stîrnite suferă şi caută apărare. O vorbă înţeleaptă spune, că nu—i bine să răscoleşti un cuib de viespi, nici să tulburi apa mlaştinii, nici să trezeşti din somn leul care doarme. Visul nu prevesteşte a bine, fiindcă de cîte ori în somn sufletul omului presimte nenorocirea care îl aşteaptă, năpasta nu întîrzie să se arate, cu tot alaiul ei de supărări. Astfel a fost visul de spaimă al Hecubei şi aşa a visat Euridice, nevasta lui Orfeu, despre care Enius ne spune că s—a trezit din somn înfricoşată. Hecuba, după pieirea lui Priam, şi—a visat copiii ucişi, iar ţara ei nimicită. Euridice, la puţină vreme după visul ei, s—a sfîrşit de—o moarte tristă. Tot astfel Enea, visînd că vorbeşte cu umbra lui Hector, s—a trezit din somn buimac şi săgetat de spaimă; în noaptea aceea căzuse Troia, prădată şi mistuită de flăcări. Altă dată i—au apărut în vis zeii ocrotitori ai neamului său, penaţii, iar el s—a smuls din somn, îngrozit; a doua zi a avut de înfruntat pe mare o furtună cumplită. Turnus, aţîţat de o arătare a furiilor din infern să pornească război împotriva lui Enea, s—a deşteptat cuprins de o aprigă mînie, iar după îndelungate deznădejdi a fost ucis de acelaşi Enea. Aş putea să mai amintesc alte o mie de pilde. Vorbeam despre Enea. Fabius Pictor spune, că toate cîte i s—au întîmplat în viaţă, ca şi cele pe care le—a întreprins el însuşi, n—au fost decît prevestiri ale unui vis pe care îl avusese. Judecata minţii întăreşte temeinicia acestor pilde. Somnul şi odihna sînt daruri şi îngăduinţe ale cerului, cum ne învaţă filozofii şi ne încredinţează poeţii:

Ceasul fericit cînd somnul, dar al cerurilor, dulce,
Omului trudit i—aşterne patul moale, să se culce.

Sfîrşindu—se însă în mînie şi supărare această dulce odihnă, numai jale şi nenorocire vor urma după trezire. Căci odihna va fi neodihnă şi darul va fi în zadar, nu de la zei venind, ci de la diavolul însuşi. Aşa cum un gospodar, aşezîndu—se la o masă îmbelşugată şi cu poftă mîncînd, s—a ridicat deodată speriat, lăsînd bucatele abia începute şi luînd—o la fugă. Dacă n—ai cunoaşte pricina acestei spaime, ai rămîne mirat. Ce s—a întîmplat însă? Slugile dăduseră buzna în odaie, strigînd că arde casa; hoţii tăbărîseră în curte şi copiii ţipau că îi omoară. Atunci omul şi—a lăsat prînzul şi a sărit să dea porunci şi să se apere. Îmi amintesc, că masoreţii şi cabaliştii, tîlcuitorii *Sfintelor Scripturi,* învăţîndu—ne cum am putea ajunge să cunoaştem adevărul cu privire la prevestirile îngerilor (fiindcă de multe ori geniul răului ia înfăţişarea unui arhanghel al luminii), ne arată că deosebirea dintre ei e aceasta: îngerul bun şi mîngîietor ne înfricoşează la început pentru a ne dărui după aceea liniştea şi mulţumirea, pe cînd îngerul viclean şi ispititor, mai întîi ne încîntă, ca să ne lase apoi tulburaţi, înrăiţi şi nefericiţi!

CAPITOLUL XV. Apărarea lui Panurge şi cabala mănăstirească despre afumături

— Dumnezeu să aibă în paza lui pe cei ce bine văd, dar nu aud, a spus Panurge. De văzut vă văd, dar nu vă aud, nici nu înţeleg ce spuneţi. Cînd flămînzeşti, n—ai timp de poveşti. Doamne, Doamne, îmi vine să urlu de foame! M—am silit şi m—am anevoit peste puteri. Nici cel mai isteţ coţcar din lume n—o să mă facă să mă mai apuc de visuri, pînă la anul. Ei drăcie cu pălărie ! S—a mai pomenit aşa ceva vreodată, să rămîn nemîncat? Frate Ioane, hai la masă ! După ce m—am săturat bine la prînz şi mi—e burta plină—plinuţă, aş mai putea, la nevoie, să nu pun nimic în gură, pînă spre seară; dar să mă culc fără să cinez, nu se poate ! Ptiu, drace ! Asta—i ruşinea ruşinilor! Ziua i—a fost lăsată omului să—şi vadă de treburi, să umble şi să robotească, iar pentru înlesnirea lucrărilor sale i—a fost pusă la îndemînă lumina vie şi limpede a soarelui. Amurgul coboară şi—o stinge cu—ncetul, şoptind pe—ndelete: „Băiete, ai fost de ispravă şi îndestul te—ai trudit". Ceasurile muncii se încheie cu noaptea, iar omul se—aşază tihnit să—şi întremeze puterea, cu pîine bună, cu mîncare bună şi cu vin bun. Iar după cîteva clipe de răgaz se lasă somnului, ca a doua zi de dimineaţă, bucuros şi sprinten, să—şi ducă munca lui mai departe. Aşa fac şi şoimarii: după ce şi—au săturat zburătoarele, nu le aruncă asupra vînatului cu guşa plină, ci le dau răgaz să—şi mistuie hrana. De aceea, papa cel înţelept, care a rînduit posturile, ne—a poruncit să ajunăm pînă la al patrulea pătrar al zilei, după care ni—e îngăduit a ne ospăta în voie.

În vremile de demult, oamenii prînzeau mai rar, afară bineînţeles de popi şi de călugări, care nici altminteri nu au altă treabă; pentru ei orice zi e sărbătoare şi trec, cum spune zicătoarea mănăstirească, de*missa admensam*[21], de la slujbă la drujbă. Nu lasă să se răcească bucatele, pînă vine stareţul; îl aşteaptă mestecînd. Să vie cînd o pofti; n—or să—şi strice, de hatîrul lui, obiceiurile ! În schimb, seara, toată lumea se aşeza la masă, în afară de cîţiva zăpăciţi, cu gîndul aiurea. Cinau, fiindcă vorba *caena* înseamnă un lucru de obşte, împărtăşit de toţi. Toate acestea îţi sînt cunoscute, frate Ioane. Hai la masă, prietene, să ne ospătăm ! Dracul să mă ia, latră cîinele foamei în mine ! Am să—i dau să înfulice o strachină cu ciorbă, să—l potolesc, cum a făcut Sibila cu Cerber. Ţie ştiu că—ţi place zeama de legume noi; eu mă dau în vînt după o ciorbă cu bucăţele de arător, afumat cu nouă rugăciuni şi dreasă cu foi de dafin.

— Am priceput, a răspuns fratele Ioan. Vorbirea ta cu subînţelesuri ai ciugulit—o din bucătăria noastră călugărească. Arătorul e un bou care a tras la plug; afumat în nouă rugăciuni înseamnă că s—a frăgezit de ajuns. Pe vremea mea, cucernicii părinţi ai bisericii, urmînd o veche rînduială a Cabalei, nescrisă, ci trecută din mînă în mînă de—a lungul anilor, cînd se sculau pentru utrenie, se pregăteau sufleteşte înainte de slujbă cu o deosebită grijă. Umblau la umblătoare, scuipau în scuipătoare, tuşeau în tuşitoare, se căldau în căldătoare, căscau în căscătoare şi vorbeau în vorbitoare, ca nimic necurat şi nici o spurcăciune să nu rămînă în cugetul lor, mergînd la biserică, îndeplinindu—le pe acestea, intrau cu smerenie în sfîntul paraclis (cum se numea, în graiul lor de taină, bucătăria) şi, cu toată evlavia, aveau grijă să fie puse la fiert, fără întîrziere, bucatele pentru prînzul fraţilor, întru Domnul Iisus Hristos monahi. Nu pregetau să aprindă ei înşişi focul sub cratiţa cea mare. Şi fiindcă, după cum se ştie, utrenia are nouă rugăciuni; cu cît cucernicii monahi se sculau mai de dimineaţă, cu atît, bolborosind buchiile, pofta de mîncare le sporea şi setea li se lămurea, cu mult mai bine decît în timpul slujbelor numai cu una sau două rugăciuni. Şi cu cît se sculau mai devreme cu atît puneau mîncarea la foc mai degrabă.

Mult la foc stătea, bine se frigea; Bine se frigea, mult se frăgezea.

...Dinţii nu—i tocea, pe limbă se topea şi uşor se mistuia. Gîndul cel dintîi, ca şi ţinta cea din urmă a ziditorului a fost, ca omul să nu mănînce pentru a trăi, ci să trăiască pentru a mînca, întrucît pe lumea aceasta numai o viaţă are. Panurge, hai la masă!

— Te—am ascultat cu toată luarea—aminte, berbec mănăstiresc şi cabalistic, a spus Panurge. Ai socotit după socotelile mele. Capetele şi dobînda le iert; mă mulţumesc cu frumoasa cuvîntare ce—ai ţinut despre tainele bucătăriei şi ale cabalei mănăstireşti. Hai, Carpalim! Frate Ioane, bîrneţul pîntecului meu, să mergem la masă ! Bunii mei seniori, la revedere. Visurile mi—au făcut sete. Să mergem!

Abia rosti Panurge aceste cuvinte, cînd Epistemon s—a pornit să vorbească :

— E un lucru prea obişnuit şi la îndemîna oricui, să tălmăcească şi să prezică nenorocirile altora. Mai puţini sînt aceia care îşi prezic şi îşi tălmăcesc propria lor nefericire. Aşa m—a lămurit cu înţelepciune pilda lui Esop, care zicea că fiecare dintre noi se naşte cu o desagă pe umăr: în traista dinainte

---

[21] De la slujbă la masă (lat.). (Masa de prinz se lua după ce se sfirşea slujba bisericeasca.)

îngrămădim cusururile şi nevoile altora, ca să le avem necontenit sub ochi, iar în traista dinapoi nevoile şi cusururile noastre, ca noi nici să nu le vedem, nici să nu le auzim, ci să le audă şi să le vadă numai aceia pe care cerul i—a învrednicit cu harul lui.

CAPITOLUL XVI. Cum l—a sfătuit Pantagruel pe Panurge să întrebe pe ghicitoarea din Panzust

După cîtva timp, Pantagruel a chemat la el pe Panurge şi i—a spus:
— Dragostea pe care ţi—o port mai de mult, şi care de atunci a crescut, mă îndeamnă să mă gîndesc la binele şi la folosul tău. Iată ce—am chibzuit. Am auzit vorbindu—se, că la Panzust, în apropiere de Croulay, s—ar afla o ghicitoare dibace, care prezice viitorul fără greş. Ia cu tine pe Epistemon şi du—te de vezi ce—ţi va spune.
— E, de bună seamă, o babă mincinoasă. O scorpie şi o strigoaică. Bănuiesc acest lucru, fiindcă prin partea locului, după cîte ştiu, s—au ivit mai multe vrăjitoare decît au fost pe vremuri în Tesalia. Nu m—aş duce bucuros, căci e o faptă neîngăduită, pe care legea lui Moise o osîndeşte.
— Noi nu sîntem evrei, a răspuns Pantagruel, şi nici nu—i dovedit că baba aceea ar fi o vrăjitoare. Vom vorbi despre toate mai cu temei după întoarcerea voastră. Putem noi să ştim, dacă nu—i cumva a unsprezecea Sibilă sau o altă Casandră? Şi chiar de n—ar fi o Sibilă, nici vrednică de a purta acest nume, zic: ce vei pierde, sfătuindu—te cu ea despre nedumerirea în care te afli, cîtă vreme, oricum, mai multe ştie şi înţelege decît alţii sau decît altele? Totdeauna ai de învăţat ceva

Dintr—o oală,
Dintr—o cizmă goală
Şi—o vorbă cu rost
De la unul prost.

Amintiţi—vă că Alexandru cel Mare, după ce biruise pe regele Darius, la Arabela, fiind de faţă toţi satrapii lui, n—a voit să asculte sfatul unuia, care ceruse să—i vorbească; iar după aceea nespus de rău i—a părut, dar zadarnic. Cuprinzînd ţara Perşilor şi afîndu—se departe de Macedonia, regatul pe care îl moştenise, ar fi dorit să găsească un mijloc, prin care să primească veşti de—acasă; nu era uşor, atît din pricina drumului lung, cît şi a apelor, a munţilor şi a pustiurilor, pe care călătorul trebuia să le străbată. Pe cînd se frămînta astfel, tulburat de acele gînduri şi griji însemnate — căci în lipsa lui se putea înstăpîni un alt rege dintr—un alt neam, fără ca el să prindă de veste şi să se apere — iată că s—a înfăţişat înaintea lui un om din Sidon, un negustor cu ştiinţă de carte şi chibzuit, dar cam ponosit şi nu prea arătos la chip, spunînd că a găsit mijlocul şi calea, prin care vestea despre biruinţa lui Alexandru să ajungă în Macedonia şi Egipt, în trei zile. Regele a socotit această făgăduială atît de îndrăzneaţă şi lipsită de temei, încît nici nu l—a lăsat pe negustor să vorbească, dîndu—i poruncă să plece. Ce—ar fi pierdut, dacă l—ar fi ascultat, şi ascultîndu—l ar fi aflat ce născocise negustorul? Ce pagubă ar fi avut şi ce primejdie l—ar fi ameninţat, dacă ar fi stat să cunoască mijlocul pe care acela spunea că l—a găsit? Natura l—a înzestrat pe om cu urechi mereu deschise, cărora nu le—a pus dinainte perdele, cum le—a pus ochilor, şi nici nu i le—a ascuns, cum a ascuns limba şi alte părţi ale trupului. De ce? Pentru ca necontenit să fie în măsură de a auzi şi a cunoaşte ceea ce se petrece în jurul lui, fiind auzul dintre simţuri cel care ne serveşte cu mai multă credinţă. Mă întorc şi zic: poate că omul acela era un trimis al cerului, aşa cum fusese Rafael, care l—a vestit pe Tobie. Cu prea multă uşurătate l—a izgonit şi mult s—a căit după aceea.
— Frumos ai grăit, a răspuns Epistemon, dar eu unul nicicînd nu mă voi îndupleca să cer sfat şi îndrumare de la o femeie, şi mai ales de la una trăitoare în acele locuri deocheate.
— Eu, dimpotrivă, a spus Panurge ,bucuros cer sfatul femeilor, cu deosebire al celor bătrîne. De cîte ori le—am ascultat, am avut un scaun minunat.

Eu nu spun că n—ar fi curate, ci sînt, ca Junona, preacurate; nu sînt neveste nevestitoare, ci bineprevestitoare, cu îndemnuri bune şi folositoare. Martor îmi sînt Pitagora, Socrate, Empedocle şi meşterul nostru Ortuinus. Nu găsesc destule cuvinte de laudă pentru vechea datină a germanilor, care preţuiau ca pe un altar şi primeau cu cinste mare povaţa bătrînelor; după sfaturile şi îndrumările lor bine primite, numai folos şi belşug culegeau. Aşa au fost, pe vremea lui Vespasian, bătrîna Aurinia şi buna maică Veleda. Vă rog să mă credeţi, că femeile bătrîne sînt pline de însuşiri prearăcitoare, vreau să spun prorocitoare. Să mergem! Dumnezeu să ne aibă în paza lui. Rămas bun, frate Ioane, şi să ai grijă de nădragii mei.
— Bine, s—a înduplecat Epistemon, te voi însoţi, dar te vestesc că dacă baba umblă cu vrăji şi cu descîntece, acolo te las şi n—ai să mă mai vezi!

CAPITOLUL XVII. Cum i—a vorbit Panurge ghicitoarei din Panzust

Au umblat cei doi, cale de trei zile. A treia zi, pe coasta unui munte, la poalele unei păduri mari de castani, au zărit înaintea lor casa ghicitoarei. Era o colibă prăpădită, cu pereţii afumaţi, gospodărie săracă. Au pătruns înăuntru fără greutate.

— Ei, drăcia dracului! a strigat Epistemon. Marele filozof al întunecimilor, Heraclit, intrînd o dată într—o asemenea cocioabă, n—a pregetat a spune învăţăceilor lui, că zeii se simt tot atît de bine într—un bordei, ca şi în oricare palat al plăcerilor şi al desfătării. Aşa trebuie să fi arătat la faţă coliba în care faimoasa Hecala l—a primit cu bucurie pe tînărul Teseu; la fel aceea a lui Hireus ori Eunopion, în care unii ca Jupiter, Neptun şi Mercur au binevoit să intre, cerînd de mîncare şi adăpost pentru noapte; iar cînd a fost să plătească, drept mulţumire l—au făurit pe Orion.

Într—un colţ după sobă au văzut—o pe babă.

— E o sibilă adevărată, aşa cum a zugrăvit—o Homer, a spus Epistemon. Bătrîna era puţintică la trup, înfăşurată în zdrenţe şi topită de nemîncare: ştirbă, cocoşată, urduroasă, mucoasă, rebegită. Păzea o ciorbă de varză verde, în care pusese la fiert şoricul unui crîmpei de slănină rîncedă, un os cu măduvă şi cîteva fărîme de carne.

— Ne—am ars! a spus Epistemon. Am nimerit—o rău, nu ne vom alege cu nici o profeţie. N—am adus cu noi creanga de aur a lui Virgiliu!

— Am avut grijă, a răspuns Panurge. O port în tolba mea, într—o vergea de aur greu, împreună cu cîţiva galbeni veseli şi lucitori.

Panurge s—a ploconit în faţa babei şi i—a pus dinainte şase limbi afumate de viţel, o oală de unt cu cuşcuş, un ulcior cu vin şi o fudulie de berbec, plină cu bani de aur noi. Făcînd încă o plecăciune, i—a vîrît în degetul mijlociu un inel de aur, în care era încrustată o piatră de mare preţ. Apoi în puţine cuvinte i—a arătat pricina pentru care venise, rugînd—o să—i spună sfatul şi prezicerile ei despre soarta însurătorii pe care o plănuia.

Baba a rămas o bucată de vreme cufundată în tăcere, adînc cugetînd şi din cei trei dinţi ai ei mestecînd; după care, a luat în mînă trei fusuri vechi; le—a sucit şi le—a răsucit între degete, în felurite feluri; pe urmă le—a încercat vîrfurile: pe cel mai ascuţit l—a păstrat, iar pe celelalte două le—a aruncat sub o piuă cumei. Trecînd la vîrtelniţă, a învîrtit—o de nouă ori; a noua oară a privit cu luare—aminte mişcarea spiţelor, aşteptînd în linişte să se oprească roata.

Şi—a scos din picioare unul din galenţi, şi—a pus şorţul în cap, ca popii patrafirul cînd slujesc leturghia, şi şi—a legat sub bărbie o basma vărgată. Astfel îmbrobodită a tras o duşcă din ulciorul pe care i—l adusese Panurge, a scos trei bani de aur din fudulia de berbec şi i—a pus în trei coji de nucă, pe care

le—a înşirat pe fundul unei oale cu fulgi. A tras de trei ori cu mătura prin odaie, a aruncat în foc jumătate dintr—un fir de iarbă—neagră şi o ramură întreagă de dafin uscat, privind în tăcere cum ard. Ardeau fără să pîrîie şi fără să trosnească. Baba a scos un ţipăt înfricoşat şi a început să mormăie între dinţi un cîntec într—un grai barbar, cu sunete atît de ciudate, încît Panurge i—a spus lui Epistemon:

— Fereşte—mă, Doamne ! Vezi—mă cum tremur, mi—e teamă că m—a vrăjit; vorbeşte într—o limbă păgînă! Uită—te, parcă a crescut cu patru palme, cînd şi—a pus şorţul în cap. De ce—o fi tremurînd aşa din buze? Scutură din umeri şi mestecă din fălci, ca o maimuţă cînd mănîncă nuci. Urechile îmi vîjîie, îmi pare că aud strigătele Proserpinei... Vin diavolii peste noi! Ah, ce urîte dobitoace ! Să fugim ! Sfinte Dumnezeule, mor de frică ! Nu—mi plac dracii. Au obiceiul să facă glume proaste. Să fugim! Rămîi sănătoasă, coană mare, mulţumesc foarte mult pentru bunătatea dumitale. Nu mă mai însor, mi—am mutat gîndul.

Se pregătea să părăsească bordeiul, dar baba i—a luat—o înainte şi, ţinînd fusul în mînă, s—a îndreptat spre un petic de grădină din spatele casei. Era acolo un sicomor bătrîn, pe care l—a scuturat de trei ori. A cules, din frunzele care cădeau, opt, şi a scris pe ele cu vîrfui fusului cîteva rînduri scurte, apoi le—a lăsat să le poarte vîntul, spunînd:

— Du—te şi le culege, dacă vrei. Găseşte—le, dacă poţi. Soarta însurătorii tale e scrisă pe faţa lor.

Spunînd aceste vorbe, s—a întors în coliba ei şi, ajungînd în pragul uşii, şi—a ridicat fustele şi cămaşa pînă la subsuori, arătîndu—şi dosul. Panurge, văzînd—o, i—a spus lui Epistemon:

— Ptiu, drace ! Uite ghiocul ghicitoarei!

Dar baba a închis repede uşa în urma ei şi s—a făcut nevăzută.

Cei doi au alergat după frunze să le prindă, adunîndu—le de pe jos cu destulă anevoinţă, căci vîntul le risipise prin stufişurile din vale. Le—au înşirat una lîngă alta şi au găsit această profeţie, în opt stihuri:

Te va scutura
Ca pe boabe pline;
Va rămîne grea,
însă nu cu tine.
O să ţi se—ascundă,
Pupîndu—te—n bot,
Şi—o să mi te tundă,
însă nu de tot.

CAPITOLUL XVIII. Cum au tălmăcit Pantagruel şi Panurge în chip felurit stihurile ghicitoarei

După ce au adunat frunzele de pe jos, Epistemon şi Panurge s—au întors la curţile lui Pantagruel, pe jumătate bucuroşi, pe jumătate supăraţi. Bucuroşi de întoarcere şi supăraţi din pricina drumului înglodat, plin de pietre şi părăsit. Povestindu—i lui Pantagruel cele păţite şi vorbindu—i despre purtarea ciudată a babei, i—au pus dinainte frunzele de sicomor, pe care cu trăsături subţiri erau scrise stihurile. Pantagruel le—a citit şi i—a spus lui Panurge,oftînd:

— Soarta ţi s—a lămurit. Prevestirea ghicitoarei din Panzust întăreşte întru totul ceea ce au spus deopotrivă hexametrii lui Virgiliu şi visul pe care l—ai avut. Nevastă—ta necinste îţi va purta; te va înşela şi se va da altuia, cu care va rămîne grea; îţi va fura o parte din avut, te va bate şi—ţi va frînge oasele.

— Te pricepi în tălmăcirea profeţiilor, cum ştie să citească mîţa în calendar, a spus Panurge. Te rog să mă ierţi că ţi—o spun, dar prea rău m—ai supărat. Adevărul—adevărat e altul. Iată înţelesul acelor cuvinte. Baba zice aşa: După cum nu ajungi la boabe dacă nu scuturi păstăile, tot astfel bărbăţia şi vrednicia mea nu vor ieşi la lumină decît însurîndu—mă. De cîte ori nu te—am auzit spunînd, că pe om numai cînd îl pui la treabă îl cunoşti, şi numai îndeplinirea unei slujbe scoate la iveală ce—i în burta lui, arătîndu—ţi cît preţuieşte. Altminteri însuşirile lui rămîn nevăzute ca, în păstaia lor, boabele pline. Acesta e tîlcul celor două stihuri dintîi.

Celelalte două spun, că femeia mea va rămîne grea (dăruindu—mi cea mai mare fericire în căsnicie), dar *nu cu mine.* Ei, Doamne iartă—mă, mai lămurit nici nu se poate ! Va rămîne grea cu un copilaş dolofan, pe care îl va naşte spre bucuria mea. Mititelul de el, mi—e drag de pe acum ! N—o să fie supărare ori necaz, care să nu—mi treacă văzîndu—l cum zburdă şi auzindu—l cum gungureşte în graiul lui copilăresc ! Binecuvîntată să fie baba ! Am să—i fac o leafă bună la Salmigondin, nu întîmplătoare ca a diacilor nepricopsiţi, ci statornică şi aşezată, ca a doftorilor mari şi adascălilor învăţaţi. Cum adică? Aţi vrea ca nevastă—mea să mă poarte pe mine însumi în pîntecele ei? Să mă zămislească şi să—mi dea naştere ca unui al doilea Bachus? Acela da, a venit pe lume de două ori, născut şi renăscut, ca Hipolit şi Proteu; o dată de Tetis şi a doua oară de mama filozofului Apolo. (Aşa au fost cele două Palicii de lîngă apa Simethosuhii din Sicilia.) Nevasta lui Bachus l—a purtat în pîntece pe soţul ei, reînnoind vechea *palintochie*[22] a megarienilor şi *palingeneza*[23] lui Democrit. E o erezie ! Nici nu vreau să aud vorbindu—se despre ea! A treia pereche de stihuri zice: Ti se *va ascunde, pupîndu—te în bot.* Dumneavoastră le tălmăciţi aşa, camă va prinde în mrejele dragostei spre a mă fura. Mie vorbele îmi plac, dar în alt înţeles. Poate că prietenia pe care mi—o purtaţi vă face să vedeţi lucrurile de—a—ndoaselea, uitînd că iubirea adevărată, cum spun scriitorii, nu—i lipsită de teamă şi de ascunzişuri. Voi înşivă (precum socot) cînd vorbiţi despre furtişag, s—ar cuveni să vă gîndiţi ca poeţii latini şi cei mai vechi, la dulcele frupt al dragostei, care în taină şi pe furiş se culege, după cum Venus însăşi doreşte. Mai staţi să întrebaţi pentru ce? Fiindcă trebşoara aceea, săvîrşită pe negîndite, hoţeşte, între două uşi, sub o scară, după o perdea sau pe un butuc răsturnat, mai multă plăcere îi face zeiţei din Cipru, decît în văzul lumii la lumina zilei, sub un polog străveziu, între perdele aurite, cu burta plină şi cu răgazuri îndelungi, vînturînd un evantaliu de mătase sau gonind muştele cu un pămătuf de pene, pe cînd iubita se scobeşte în dinţi cu un pai smuls din saltea. Aţi vrea să mai spuneţi, că mă va fura pupîndu—mă în bot, cum sorbi stridiile, sau cum femeile din Cilicia (după spusa lui Dioscorid) culeg seminţele de rodie? Mare greşeală ! Cine fură, nu pupă! Înhaţă ! Pune mîna, nu umblă cu dulceţuri! Stihurile din urmă spun că nevastă—mea mă va tunde, dar nu chiar de tot. Ce grijă drăgălaşă pentru chica mea! Dumneavoastră tălmăciţi aşa, că mă va bate şi mă va lăsa ca şi mort. Vorbe în vînt! Rogu—vă să vă înălţaţi cu gîndul mai presus de cele pămînteşti şi să chibzuiţi mai bine asupra marilor taine ale firii.

Singuri căderi în greşeală şi voi înşivă vă osîndiţi, răstălmăcind în chip vinovat prevestirile ghicitoarei înzestrate cu sfîntul duh — chiar dacă (să zicem) nevastă—mea, după îndemnul diavolului, ar vrea să—mi joace un renghi şi să mă facă de rîs, punîndu—mi coarne, furîndu—mă şi încercînd să mă bată nu—şi va putea îndeplini gîndul şi nu va merge pînă la capăt: adică nu mă va tunde de tot, ci numai cît trebuie, ca să—mi stea bine. Mă întemeiez pe cele ce mi—a spus o dată fratele Artus, zis Curdefier,

---

[22] *Palintochia* in sensul de „recuperare de interese, de dobîndă" (grec).
[23] *Palingenetă* — renaştere (grec).

într—o luni de dimineaţă, pe cînd mîncam împreună dintr—o strachină cu perişoare. Ploua, dacă mi—aduc bine aminte. Dumnezeu să—l ţie. Cică la începutul lumii, sau nu multă vreme după aceea, femeile, ca să se răzbune pe bărbaţii lor, au uneltit între ele să—i jupoaie de vii, începînd cu ceea ce le plăcea mai mult. O, biată slăbiciune femeiască ! Dar, de şase mii de ani încoace, n—au izbutit decît să întoarcă pe dos un te—miri—ce de tot hazul! Aşa înţeleg eu profeţia, că nevastă—mea nu mă va tunde de tot. Mă învoiesc, măria—ta, cu plăcere !

— Dar de ce nu spui, i—a tăiat vorba Epistemon, că baba, văzînd cum arde lemnul în foc fără să trosnească, a ţipat o dată cu glas înspăimîntat? Ştii prea bine, că acesta e un semn de rea prevestire şi de mari nenorociri, cum arată Properţiu, Tibul, Eustaţiu şi atîţia alţii.

— Alţi măgari mai ştii? Nişte dezmetici ca toţi poeţii şi nişte zănatici ca toţi filozofii; cu mintea plină de aiureli, ca şi poezia şi filozofia lor.

CAPITOLUL XIX. Cum l—a îndemnat Pantagruel pe Panurge să ceară sfatul unui mut

Pantagruel a tăcut cîtva timp, cufundat într—o adîncă gîndire, apoi i—a spus lui Panurge:
— Ai căzut în ispita duhului celui rău, dar ascultă. Am citit că în vremile de demult, prevestirile cele mai drepte şi mai adevărate nu se scriau şi nici prin viu grai nu se rosteau. Se înşelau de multe ori chiar aceia care păreau a fi mai pătrunzători şi mai isteţi: greşeau, fie din pricina cuvintelor nelămurite şi cu două înţelesuri, fie din pricina unor răspunsuri prea scurte. Oracolul cel mai adevărat şi mai drept era socotit cel arătat prin semne. Aşa credea şi Heraclit. Aşa profeţea Jupiter din Amon şi Apolo printre asirieni.

Aceştia şi—l închipuiau cu o barbă lungă, înveşmîntat ca un bătrîn împovărat de ani, iar nu gol, tînăr şi fără barbă, ca grecii. Să folosim deci acest mijloc şi să cerem prin semne sfatul unui mut.
— Mă învoiesc, a răspuns Panurge.
— Dar, a vorbit mai departe Pantagruel, acel mut va trebui să fie şi surd din naştere, căci mutul cel mai nestricat la suflet e acela care nici n—a auzit vreodată.
— Cum vine asta? a întrebat Panurge. Dacă e adevărat, că omul nu începe a vorbi pînă nu aude vorbind pe altul, te—aş pofti să te gîndeşti la o presupunere foarte încurcată. Dar s—o lăsăm baltă. Nu ştii ce—a scris Herodot despre cei doi copii închişi într—o cuşcă la porunca lui Psametic, regele Egiptului, şi crescuţi în cea mai desăvîrşită tăcere? După o trecere de vreme, ei au rostit cuvîntul *becus,* ceea ce în limba frigiană înseamnă „pîine".
— Nimic nu—i adevărat din toate acestea. E o greşeală a spune că graiul ne—a fost dat din fire. Vorbirea s—a născut din voinţa şi buna înţelegere a popoarelor. *Glasurile,* cum le numesc dialecticienii, nu spun nimic de la sine, fără *cuvintele* în care se înveşmîntă gîndirea. Nu fac o asemenea susţinere fără temei. Bartolo povesteşte că pe vremea lui trăia la Euguba un oarecare *messer* Nello Gabrielis, care întîmplător asurzise. Totuşi, după mişcarea buzelor şi prin semne se înţelegea cu orice italian care—i vorbea. Am mai citit în scrisoarea unui cronicar învăţat, că Tiridat, regele Armeniei, a venit la Roma pe timpul lui Neron. Acesta l—a primit cu mare alai şi cu strălucite serbări, pentru a—i cîştiga prietenia statornică faţă de Senatul şi poporul roman. Toate frumuseţile şi minunăţiile oraşului i—au fost arătate şi despre toate a primit lămuriri. La plecare, împăratul l—a încărcat cu daruri de mare preţ, iar pe deasupra l—a rugat să—şi aleagă ce i—a plăcut mai mult din ce—a văzut, făgăduindu—i să—i dea orice îi va cere. Regele i—a cerut un măscărici pe care îl văzuse la teatru. Nu înţelesese nici un cuvînt din ce spunea, dar pricepuse tot, numai din semnele şi strigătele lui. Zicea Tiridat că, avînd sub stăpînirea sa neamuri cu graiuri deosebite, era nevoit să se folosească de tălmaci pentru a le asculta şi a le răspunde. Măscăriciul însă putea să—i înlocuiască pe toţi, căci se pricepea atît de bine să—şi arate gîndurile prin semne, încît parcă degetele lui vorbeau ! Totuşi, eu aş zice să alegi un surd din naştere, ca semnele şi mişcările mîinilor lui să fie nemeşteşugite şi firești, iar nu ticluite, potrivite dinadins sau prefăcute. Mai rămîne să hotărăşti, dacă vrei să ceri sfatul unui bărbat sau al unei femei.
— Aş alege bucuros o femeie, dar mă tem de două lucruri. Mai întîi că femeile, orice ar vedea şi orice ar gîndi, se duc numaidecît cu închipuirea spre sfintele porţi ale cetăţii Ithyfalusului. Orice semne şi mişcări ale mîinilor ai face, ele cred că e vorba despre o poftire a dulcii împreunări. Tălmăcindu—le pe toate în graiul dragostei, o femeie prea lesne ne—ar putea duce în greşeală. Aminteşte—ţi ce s—a întîmplat la Roma, în al două sute şaizecilea an de la întemeierea ei. Un tînăr patrician a întîlnit pe muntele Celion, o matroană cu numele Verona, surdă şi mută din naştere. Necunoscînd beteşugul de care suferea, a întrebat—o dacă n—a întîlnit pe drum oarecare senatori? Matroana, neauzind ce—i spunea, şi—a închipuit că—i cere ceea ce, de obicei, un tînăr doreşte de la o femeie. Tot prin semne (care în dragoste sînt mai grăitoare şi mai ispititoare decît vorbele) l—a poftit la ea acasă, unde i—a dat a înţelege, tot pe muteşte, cît de mult îi plăcea să vorbească fără cuvinte. În al doilea rînd, fiindcă femeile nici nu se mai ostenesc să răspundă la semnele pe care li le facem, ci numaidecît se lasă pe spate, voind să ne arate astfel, cît sînt de grăbite să ne fie pe plac. Şi chiar dacă dau întrebărilor noastre un răspuns prin alte semne, acestea sînt atît de deşucheate şi de deşănţate, încît ne dau a înţelege că tot la dragoste le duce gîndul. Ţi—aduci aminte de sora Bucă—dulce de la mănăstirea Brignole, care, rămînînd grea cu tînărul egumen don Roydimet şi ajungînd ca starea ei să fie ştiută, a fost chemată de maica—stareţă şi mustrată pentru nelegiuirea ce săvîrşise. Păcătoasa s—a dezvinovăţit, spunînd că n—a fost cu învoirea ei, ci fratele Roydimet a luat—o prin silnicie. Stareţa a întrebat—o: — „Nemernico, de ce n—ai strigat? Ţi—am fi sărit în ajutor". Sora a răspuns că n—a îndrăznit să tulbure liniştea dormitorului, unde maicile

n—aveau voie să vorbească. — „De ce n—ai făcut un semn măcar, vecinelor tale de pat? a întrebat—o stareța. — „Le—am făcut semn cu dosul, cît am putut, dar nici una n—a venit să mă scape !" a răspuns sora. — „Şi de ce n—ai venit îndată după aceea să mi te plîngi, arătînd purtarea ticăloasă a siluitorului? Eu, în locul tău, aşa aş fi făcut ca să—mi dovedesc nevinovăţia". Bucădulce a răspuns: — „Fiindcă, temîndu—mă că voi rămîne în păcat cu blestemul cerului asupră—mi şi voi muri pe loc nedezlegată, m—am spovedit părintelui Roydimet, cînd da să plece. Iar părintele, m—a pus să jur întru iertarea păcatului, că nu voi vorbi niciodată despre cele întîmplate. Păcatul meu ar fi fost neasemănat mai mare, dacă aş fi nesocotit taina spovedaniei. Dumnezeu şi îngerii nu m—ar fi iertat. Flăcările cerului ar fi mistuit mănăstirea şi noi toate ne—am fi prăbuşit în adîncul genunei, cu Dathan şi Abiron."

— Acestea nu sînt lucruri de rîs, a spus Pantagruel. Ştiu bine, că orice călugăr mai amarnic se teme să nu calce poruncile lui Dumnezeu, decît rînduielile mănăstirii. Aşadar, te sfătuiesc să alegi un bărbat: pe Nasdecapră, care mi se pare potrivit, fiind surd şi mut din naştere.

CAPITOLUL XX. Cum i—a răspuns Nasdecapră lui Panurge, prin semne

Au trimis, aşadar, după Nasdecapră, care a sosit a doua zi. Panurge l—a întîmpinat cu un viţel gras, o jumătate de porc, două butoaie de vin, un car de grîu şi treizeci de sfanţi mărunţiş. Apoi l—a dus înaintea lui Pantagruel, fiind de faţă toţi slujitorii acestuia.

Panurge i—a făcut surdomutului următorul semn:

A căscat o dată prelung şi, căscînd, a făcut cu degetul cel mare al mîinii drepte la gură forma literei care se cheamă în greceşte *Tau*; aceasta de mai multe ori. Apoi a ridicat privirea spre cer şi a început să învîrtească ochii, ca o capră cînd o apucă durerile facerii. Tuşea şi răsufla adînc. A arătat că—i lipsesc nădragii, a băgat mîna pe sub cămaşă şi s—a plesnit peste coapse, după care a pus genunchiul stîng la pămînt şi a rămas cu braţele încrucişate peste piept.

Nasdecapră l—a privit cu luare—aminte, a ridicat mîna stîngă cu degetele strînse pumn, lăsînd afară degetul cel mare şi arătătorul, apoi a culcat încet o unghie peste cealaltă.

Pantagruel a tălmăcit astfel:

— Am înţeles. Semnul pe care l—a făcut înseamnă căsătorie şi numărul treizeci după tabla lui Pitagora. Te vei însura.

Întorcîndu—se către Nasdecapră, Panurge i—a spus:

— Iubitul meu temnicer, mîna mea cea dreaptă, zbirule, îţi mulţumesc ! Nasdecapră a ridicat din nou în sus mîna stîngă, cu palma întinsă, răsfirînd degetele cît putea mai mult. Pantagruel a spus:

— Vrea să arate şi mai lămurit că te vei însura. Acesta e înţelesul numărului cinci. Nu numai că te vei logodi şi te vei cununa, dar vei trăi cu femeia ta înainte de nuntă. Pitagora spune că numărul 5 însemnează căsătorie, cununie şi împerechere săvîrşită, fiind alcătuit din *3* care e număr—prim nepereche şi din *2,* care e număr—prim pereche, cum sînt femeia şi bărbatul împreunaţi unul cu altul. În Roma de altădată se aprindeau de ziua nunţii cinci lumînări de ceară, şi nu era îngăduit a aprinde mai multe, oricît de bogat ar fi fost neamul celor căsătoriţi. În vremile mai vechi, păgînii chemau asupra celor care se însoţeau ocrotirea a cinci zei sau a unui zeu cu cinci întruchipări deosebite: pe Jupiter, tatăl, pe Junona, ocrotitoarea nunţilor, pe Venus cea frumoasă, pe Pytho, zeiţa vorbirii alese şi pe Diana, pentru uşurarea durerilor facerii.

— Ce băiat de ispravă e Nasdecapră al meu, a spus Panurge. Am să—i dăruiesc o moşie lîngă Cinais şi o moară de vînt la Mirebalais.

Mutul s—a întors spre stînga şi a strănutat o dată cu atîta putere, încît tot trupul i s—a cutremurat.

— Ei drăcia dracului! a strigat Pantagruel. Asta ce mai vrea să zică? E semn rău! Nefericit vei fi în căsnicie! Strănutul (cum ne arată Terpsion) e unul din demonii lui Socrate. Dacă strănuţi spre dreapta, se cheamă că vei izbuti în cele hotărîte, iar ceea ce vei întreprinde, cu bine vei începe şi vei duce la bun sfîrşit. Dacă strănuţi spre stînga, va fi dimpotrivă.

— De ce alegi totdeauna faţa cea rea a lucrurilor? a spus Panurge. Le vezi pe toate de—a—ndoaselea, ca Davus. Eu unul nu mă las amăgit şi nu cred nici o iotă din acea scriere învechită a prea puţin cititului Terpsion.

— Cu toate acestea, undeva în Cartea a doua *Despre Zei,* Cicero spune la fel, a răspuns Pantagruel.

Panurge s—a întors spre Nasdecapră şi i—a făcut acest semn: Şi—a întors pe dos amîndouă pleoapele, a început să mestece din fălci la stînga şi la dreapta, scoţînd limba afară pe jumătate. Apoi, deschizînd palma mîinii stîngi, cu degetul mijlociu în palmă, a aşezat—o la despicătura nădragilor ; iar mîna dreaptă strînsă pumn, cu degetul cel mare în afară, a trecut—o pe subsuoară, pînă deasupra bucilor, pe locul căruia arabii îi spun *al katim*[24]. A făcut această mişcare de nouă ori. A noua oară şi—a îndreptat pleoapele, a contenit cu mestecatul fălcilor, a băgat limba în gură şi, uitîndu—se cruciş spre Nasdecapră, a început să bată din buze ca maimuţele sau ca iepurii cînd mănîncă ovăz înspicat.

Nasdecapră, la rîndul lui, a ridicat palma dreaptă deschisă, a vîrît degetul cel mare, pe jumătate, între degetul mijlociu şi arătător, a întins degetul cel mic şi arătătorul ca pe două coarne şi le—a proptit pe buricul lui Panurge, mişcînd necontenit degetul cel mare. Şi—a plimbat mîna, rînd pe rînd, peste pîntecele, pieptul şi grumazul lui Panurge, apoi pe sub bărbie. I—a băgat degetul cel mare în gură, i—a frecat cu el nasul şi trecînd spre frunte l—a împuns, ca şi cum ar fi voit să—i scoată ochii. Panurge s—a

---

[24] *Al katim* — sacrul.

supărat şi a încercat să—l dea la o parte, îmbrîncindu—l. Dar mutul şi—a văzut de treabă, pipăind cu degetul ochii, fruntea şi moţul scufiei lui Panurge. Panurge a strigat:

— Ei, nebunule, dă—mi pace, că te snopesc ! Dacă mă mai necăjeşti mult, o să—ţi mut fălcile, mutule!

— Degeaba te răsteşti la el, trandafirule, că e surd, a spus fratele loan. Fă—i semn cu o ploaie de pumni în spinare.

— Ce naiba vrea să spună meşterul Aliboron? Mi—a învineţit ochiul, lua—l—ar mama dracului! O să—i dau o porţie de scatoalce cu umplutură de ghionti, să se sature !

Apoi i—a întors spatele, trimiţîndu—i în semn de rămas bun cîteva pîrţuri. Mutul văzînd pe Panurge că vrea să plece, l—a oprit în loc şi i—a făcut semnul acesta:

A lăsat braţul drept cît a putut mai jos, pînă aproape de genunchi şi a închis pumnul, băgînd degetul cel mare între degetul arătător şi cel mijlociu. Şi—a frecat cotul drept cu mîna stîngă şi tot frecîndu—l a ridicat mîna pînă peste cot; apoi a lăsat—o în jos şi iar a ridicat—o de mai multe ori, pînă cînd i—a pus—o lui Panurge sub ochi.

Panurge, ieşindu—şi din fire, s—a repezit cu pumnii asupra mutului, dar dînd cu ochii de Pantagruel, s—a oprit. Pantagruel a spus:

— Dacă numai aceste semne te—au supărat, ce vei face atunci cînd prezicerea lor se va îndeplini? Adevărul iese totdeauna la iveală, ca untdelemnul deasupra apei. Mutul arată şi spune, că te vei însura, vei fi înşelat, bătut şi jefuit.

— De însurat mă voi însura. Atît. Celelalte sînt nişte născociri, pe care nici nu vreau să le iau în seamă. Fă—mi, rogu—te, plăcerea şi crede că n—a fost nicicînd om pe lume, care să aibă la cai şi la femei mai mult noroc decît mi—a fost hărăzit mie.

CAPITOLUL XXI. Cum a cerut Panurge sfatul unui bătrîn cîntăreţ francez, numit Rimanogrobis

— Nu mi—am închipuit niciodată să am de—a face cu un om atît de încăpăţînat, a spus Pantagruel. Nu vrei cu nici un preţ să ieşi dintr—ale tale. Şi totuşi, ca să te lămureşti cumsecade, va trebui să baţi la toate porţile. Iată ce socotesc eu că e bine să faci. Ştii că lebăda, care e pasărea sfîntă a lui Apolo nu cîntă decît în clipa morţii. Îndeosebi cele de pe apa Meandrei din Frigia (spun acestea, fiindcă Elian şi Alexandru Mindius ar fi văzut prin alte părţi lebede care mor fără să cînte). Cîntecul lebedei e aşadar un semn neîndoielnic al sfîrşitului ei apropiat. Nici o lebădă nu moare înainte de a cînta. Aşijderea poeţii (care sînt şi ei ocrotiţi de Apolo), cînd simt că li se apropie clipa din urmă, au darul profeţiei şi pot să prevestească întîmplările viitoare. Am auzit de altminteri, că orice om bătrîn, înainte de a—şi da obştescul sfîrşit, presimte ce se va întîmpla după moartea lui. Mi—aduc aminte că Aristofan spune, în nu ştiu care din comediile lui, că bătrînii au darul ghicirii, ca şi Sibilele. Cînd stai pe malul mării şi priveşti departe pînzele plutind în zare, te rogi în gînd pentru norocoasa întoarcere a corăbierilor şi a călătorilor care înfruntă largul; iar de îndată ce îi vezi apropiindu—se, le faci semn cu mîna, le spui bun sosit şi te bucuri că au ajuns sănătoşi acasă. Tot astfel îngerii, eroii şi duhurile bune (cum spune Plato) cînd văd pe om apropiindu—se de ţărmul nefiinţei, lîngă limanul mîntuirii, al liniştii şi al păcii, departe de frămîntările şi încercările pămînteşti, îi spun bun—venit, îl mîngîie şi îi vorbesc, împărtăşindu—i, cu o clipă mai curînd, însuşirea lor de a vesti ce va să fie. N—am să—ţi vorbesc despre cei vechi, de Isac şi de Iacob, de Patrocle şi de Ahile, de Polimnestra lui Agamemnon şi a Hecubei, de Rodianul pe care îl pomeneşte Posidonios, de Calamus, indianul lui Alexandru cel Mare, şi de atîţia alţii; mă mulţumesc să—ţi aduc aminte de viteazul cavaler Guillaume de Bellay, fie—iertatul senior din Langey, care a murit pe muntele Tarara în a zecea zi a lunii ianuarie a anului 1543. Cu două—trei ceasuri înainte de a se sfîrşi, ne—a prezis în cuvinte bărbăteşti, cu înţeles limpede şi în deplină linişte, cele ce ne aşteptau în viitor, şi de—atunci s—au întîmplat, după cum e adevărat că în clipa aceea profeţiile lui nu ni se păreau nici ciudate, nici înfricoşătoare, fiindcă nici un semn prevestitor de rău nu întrezăream. Aici, aproape de noi, lîngă Villaumere, trăieşte un om în vîrstă şi poet, numit Rimanogrobis, care a luat de nevastă pe Guramare, mama frumoasei Bazilica. Am auzit că s—ar afla în ultimele ceasuri ale vieţii lui. Să mergem la dînsul şi să—i ascultăm cîntecul. Poate că vei afla de la el ceea ce te frămîntă, iar prin gura lui, Apolo te va lumina.

— Primesc, a spus Panurge. Să ne grăbim, Epistemon, ca nu cumva moartea să ajungă înaintea noastră. Vii cu noi, frate Ioane?

— Viu, de hatîrul tău, porumbelule, a răspuns fratele Ioan, că—mi eşti drag ca lumina ochilor!

Au pornit la drum fără zăbavă şi ajungînd la casa poetului, l—au aflat pe bunul moşneag trăgînd să moară, dar vesel, cu chipul senin şi cu lumină în priviri.

Panurge, dîndu—i bineţe, i—a pus în degetul mijlociu de la mîna stîngă un inel de aur cu un safir mare turcesc, apoi, cum obişnuia Socrate, i—a dăruit un cocoş alb de toată frumuseţea, care a sărit pe pat şi bătînd din aripi a început să cînte cu tot glasul. Panurge l—a rugat pe bătrînul poet să—l asculte şi să—i spună ce gîndeşte despre gîndurile lui de însurătoare.

Rimanogrobis a cerut hîrtie, cerneală şi condei, care i—au fost aduse fără întîrziere. Apoi a scris cele ce urmează:

Însoară—te, nu te—nsura;
Dacă te—nsori, n—ai să greşeşti.
Neînsurat, tot bine eşti.
Să hotărăşti după noroc,
Mergi înainte, stai pe loc,
Aşteaptă dacă te grăbeşti,
Însoară—te, nu te—n...
În post mănîncă de opt ori,
Ia şi desfă ce—ai început,
Fă iar la loc ce—ai desfăcut,
Fii sănătos, trăieşte, mori...

Însoară—te, nu te—n...

Le—a dat aceste stihuri şi le—a spus:

— Mergeţi cu bine, copii. Atotputernicul să vă aibă în paza lui şi să nu—mi mai bateţi capul cu nici un fel de întrebări. Astăzi, în cea din urmă zi a lunii mai şi a vieţii mele, am dat afară din casă, cu mare trudă şi osteneală, o puzderie de jivine supărătoare, scîrnave şi împuţite, negre, vărgate, roşcate, albe, cenuşii şi pestriţe, care nu mă lăsau să mor în pace, şi, cu înţepături de muscă, împunsături de scorpie şi bîzîit de bondari îmi tulburau gîndurile senine cu care rîzînd mă desfătam, simţind şi preţuind marea fericire pe care bunul Dumnezeu o dăruieşte pe cealaltă lume aleşilor şi credincioşilor lui, acum şi pururea şi—n veacul veacurilor, amin ! Feriţi—vă din calea lor şi să nu vă asemănaţi cu ele; nu mă mai plictisiţi şi daţi—mi, vă rog, pace...

CAPITOLUL XXII. Cum a luat Panurge apărarea călugărilor—cerşetori

Părăsind locuinţa lui Rimanogrobis, Panurge a spus, ca şi cum o mare teamă l—ar fi cuprins:
— Doamne sfinte, îmi vine a crede că omul acesta e un eretic ! Naiba să mă ia, de n—o fi aşa ! L—aţi auzit cum clevetea împotriva călugărilor—cerşetori, şi cum îi vorbea de rău pe iacobini şi pe franciscani, cele două jumătăţi ale lumii creştine, a căror învîrtire girognomică, ca pe două filopendule ale cerurilor, face să se rotească în jurul aceluiaşi punct homocentrical maşina matagrabolică a bisericii romane, de cîte ori se poticneşte în vreo greşeală sau erezie. Ce rău au putut să—i facă sărmanii capuţini şi cordelieri? Nu sînt şi—altminteri destul de urgisiţi, bieţii de ei? Nu sînt afumaţi şi parfumaţi cu destule necazuri, amărîţii mîncători de peşte? Spune după cugetul tău, frate Ioane: curăţitu—s—a el de păcate, şi putea—va trece în lumea drepţilor cu sufletul mîntuit? Nici pomeneală ! Moare blestemat, Dumnezeule mare, purtînd în cîrcă o mie de diavoli! Să se apuce el să ponegrească pe vrednicii stîlpi ai bisericii! Asta se cheamă cîntec? Nu pot să—mi viu în fire ! E un păcătos, care pîngăreşte credinţa ! Simt că înnebunesc! Uf !
— Nu—mi pasă de călugări, nici cît negru sub unghie, a răspuns fratele Ioan. Bîrfesc pe toată lumea, iar lumea le plăteşte cu aceeaşi măsură. Să le fie de bine ! Ia arată ce—a scris.

Panurge a citit cu luare—aminte stihurile bătrînului cîntăret, apoi a spus:
— Vorbeşte într—aiurea bietul beţiv. Eu îl iert, fiindcă e cu un picior în groapă. Am putea să—i întocmim epitaful. I—am văzut răspunsul şi m—am lămurit buştean. Ascultă, Epistemon, băiete, tu ce—ai priceput? E un sofist, un vorbă—lungă şi un neştiutor. Răspunsurile lui sînt în doi peri: *disjunctive,* cum se zice. Oricum ar ieşi lucrurile, se cheamă că a spus adevărat... măcar pe jumătate. Ce măscărici! Sfîntul Iago de la Bressuire din aceeaşi spiţă se trăgea.
— Marele ghicitor Tiresias, a răspuns Epistemon, îşi începea toate profeţiile spunînd: „Cele ce îţi voi arăta, se vor întîmpla sau nu se vor întîmpla". Aşa vorbeşte orice proroc chibzuit.
— Şi cu toate acestea, Junona i—a luat vederea.
— Da, a răspuns Epistemon, de necaz că dezlegase mai bine decît ea o întrebare a lui Jupiter.
— Dar, a întors din nou vorba Panurge, ce diavol îl stăpîneşte pe meşterul Rimanogrobis, care fără nici un temei ponegreşte pe preasărmanii şi preafericiţii fraţi iacobini, minoriţi şi franciscani? Sînt foarte supărat din pricina aceasta şi trebuie să v—o spun. A păcătuit greu. Sufletul lui se va duce dracului!
— Nu te înţeleg, a spus Epistemon. La rîndul meu sînt destul de mîhnit, că pui pe seama fraţilor—cerşetori cele ce—a pomenit bunul moşneag despre jivinele negre, vărgate şi celelalte. După judecata mea, el a vrut să arate cu totul altceva. A vorbit limpede şi lămurit despre purici, ploşniţe, păduchi, muşte, ţînţari şi alte gîngănii, care sînt unele negre, altele roşcate, cenuşii, cafenii sau galbene, tot atît de neplăcute, de sîcîitoare şi de plicticoase pentru oamenii sănătoşi ca şi pentru cei bolnavi. Poate că o fi avînd limbrici! Poate că pătimeşte, la mîini şi la picioare, de muşcăturile acelor şopîrle mici şi pistruiate, cărora arabii le spun *venes meden*; o boală foarte răspîndită în Egipt şi pe ţărmurile Mării Roşii. Faci rău că răstălmăceşti vorbele lui, nedreptăţind deopotrivă pe cîntăret şi pe fraţii călugări. Se cuvine a da totdeauna cuvintelor înţelesul lor cel bun.
— O să mă înveţi dumneata pe mine de unde sare puricele ! a spus Panurge. Pentru Dumnezeu, ţi—am spus că e eretic ! Un eretic reformat, clavelat, bun de pus pe foc, să ardă ca un ornic ![25] Zece mii de draci îi duc mugetul, ştii unde?

Drept sub scaunul găurit al Proserpinei, în haznaua iadului, unde îşi deşartă dumneaei clistirele, pe partea stîngă a cazanului celui mare, la zece paşi de gheara lui Lucifer, lîngă odaia cea neagră a lui demiurg, Păcătosul !

[25] La începutul Reformei, un ceasornic construit de hughenotul Clavel ar fi fost ars pe rug în virtutea unei sentinţe a Inchiziţiei.

CAPITOLUL XXIII. Panurge vrea să se întoarcă înapoi la Rimanogrobis

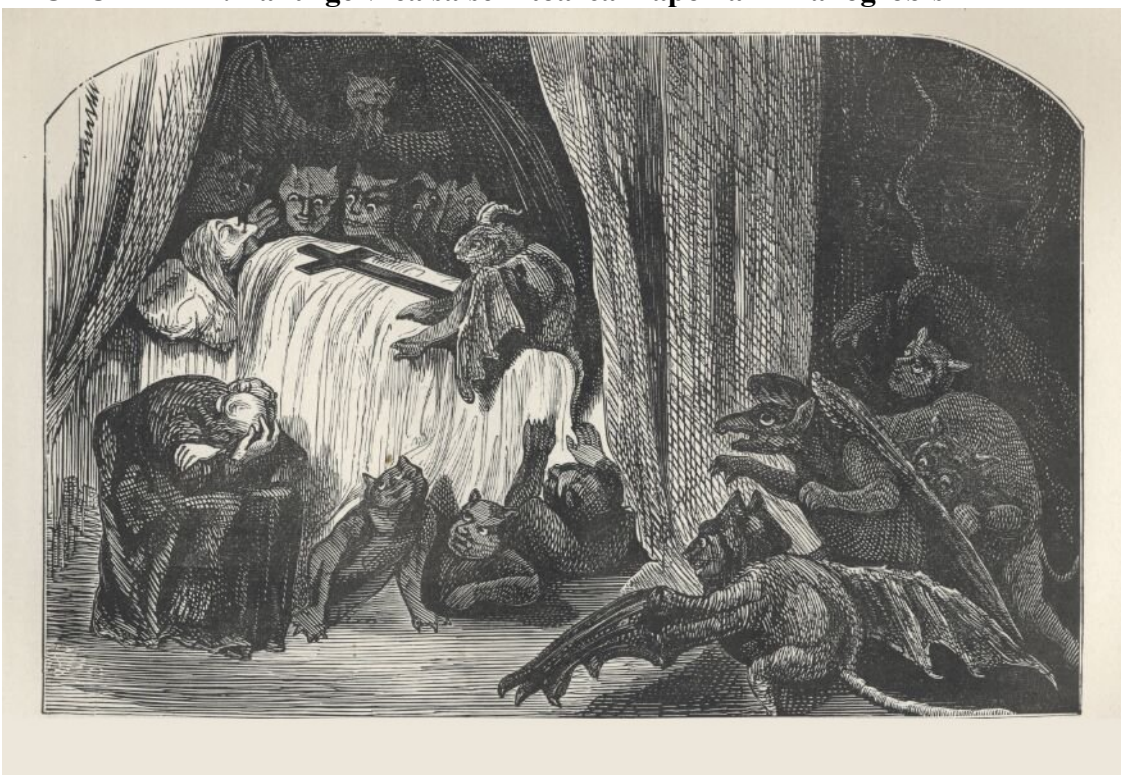

— Să ne întoarcem şi să—l mustram pentru a—l mîntui, a spus mai departe Panurge. În numele Domnului—Dumnezeului nostru, să mergem! Pierzîndu—şi viaţa trupească, să nu—şi osîndească şi sufletul. Întru izbăvirea păcatelor sale, să—l facem să—şi ceară iertare de la călugării în viaţă şi de la cei care nu mai sînt; să stăm martori ai pocăinţei lui, ca să nu fie, după moarte, trecut printre eretici, cum au făcut călugării farfadeţi cu femeia judelui din Orleans. Pentru a—i îndemna să uite vătămarea ce li s—a adus, vom cere cuvioşilor părinţi de la toate mănăstirile din ţară să slujească acatiste şi leturghii, să facă rugăciuni şi parastasuri, iar în ziua morţii lui să—şi primească cinci porţii de mîncare; plosca cea mare, plină cu vinul cel mai bun, să salte de la o treaptă a cinului la alta, şi nu numai la masa călugărilor şi a fraţilor laici, ci şi la aceea a preoţilor, a diaconilor, a dascălilor şi a paracliserilor. Poate că astfel se va îndura Dumnezeu să—l ierte ! Ei, m—am întins cu vorba şi am început să bat cîmpii. Nu mă duc ! Să mă ia naiba dacă m—oi duce. Toată casa, Doamne iartă—mă, trebuie să—i fie plină de diavoli! Parcă—i văd trăgîndu—se de păr şi luîndu—se la bătaie, care să se înfrupte mai întîi din sufletul lui Rimanogrobis şi să—l ducă pe tavă lui *signor* Lucifer. Nu—mi mai bateţi capul, că nu merg. Dracul să mă ia, dacă oi merge ! De unde ştiu eu, că din greşeală, *qui pro quo,* diavolii, în loc să—l ducă pe Rimanogrobis, n—o să pună gheara pe bietul Panurge? Au mai vrut de cîteva ori să mă înhaţe, zicînd că sînt pîrlit şi plin de datorii. Daţi—vă la o parte, că nu mai merg! Tremură inima în mine cînd mă gîndesc, că m—aş putea trezi în mijlocul cetelor de draci flămînzi, draci negustori de suflete, draci care stau la pîndă! Lăsa—ţi—mă ! Mă prind pe ce vreţi că nici un iacobin, nici un carmelit, nici un cordelier n—o să vină la înmormîntarea lui. Foarte bine fac, de vreme ce după moarte nimic nu le—a lăsat. Mai bine să mă ia dracul, decît să—l mai văd! Dacă moare blestemat, cu atît mai rău pentru el. De ce—a clevetit împotriva cuvioşilor părinţi ai bisericii? De ce i—a luat la goană, în ceasul cînd avea mai mare nevoie de ajutorul lor, de sfintele lor rugăciuni şi de duhovnicească lor mustrare? De ce nu le—a lăsat după moarte măcar cîteva fărîmituri de—ale gurii, o mîncărică bună, o gustare pe limbă, pentru a potoli cît de cît foamea acestor sărmani muritori, care n—au pe lume decît viaţa? Să meargă cine o pofti; naiba să mă ia dacă m—oi duce! Cum m—o vedea, pune împielițatul mîna pe mine! Mai vedeţi de altul. Spălaţi putina! Frate Ioane, vrei să te ia pe sus o mie de draci? Fă trei lucruri, după cum îţi spun. Mai întîi, lasă—mi mie punga, fiindcă pe tine crucea te apără îndestul de farmece; s—ar putea s—o păţeşti, cum a păţit—o perceptorul din Coudray, unul Jean Dodin, la vadul Vedei, mai demult, cînd nişte ostaşi în trecere rupseseră podul. Perceptorul adică, întîlnindu—se pe malul apei cu fratele Adam Cuscoil, un frate franciscan din Mirebeau, i—a făgăduit un rînd de straie noi, dacă îl va trece gîrla purtîndu—l pe umeri ca pe—o oaie moartă; că era altminteri călugărul un mîrlan voinic şi zdravăn. Zis şi făcut! Fratele Cuscoil

s—a suflecat pînă la buric şi l—a luat în spate pe nevoiaşul Dodin, ca pe un sfînt Cristofor, mic şi drăgălaş. (Aşa l—a dus Enea în cîrcă pe tatăl său Anchise, cînd cu războiul din Troia.) Fratele Adam a intrat în apă, cîntînd cu glas frumos *Ave maris stella*[26]. Ajungînd pe la mijlocul vadului, unde e locul mai adînc, cam prin dreptul morii, călugărul l—a întrebat pe perceptor, dacă are bani asupra lui? Perceptorul i—a răspuns că duce cu el o teşcherea plină şi nu va uita să—şi ţină făgăduiala. — „Cum aşa? s—a supărat fratele Cuscoil, ştii bine că după legile călugăreşti n—avem voie să purtăm bani cu noi. M—ai făcut, nefericitule, să cad în păcat şi va fi rău de tine ! De ce nu ţi—ai lăsat turbinca la moară? Pedepsit vei fi pentru aceasta! Şi cînd te voi vedea în biserică la Mirebeau, pe năsălie, o să—ţi cînt de la *miserere* pînă la *vitulos*[27], toată slujba !" Apoi, zvîrlindu—l de pe umeri, l—a lăsat să cadă în apă cu capul la fund. Aşadar, frate Ioane, dacă vrei să te ia dracul mai uşor, adu punga încoace şi leapădă crucea. Altminteri te afli în mare primejdie. Avînd bani asupra ta şi purtînd cruce, diavolii te vor izbi de cine ştie ce colţ de stîncă, cum fac vulturii cînd vor să sfărîme broaştele ţestoase (dovadă capul pleşuv al poetului Eschil). Vei suferi, prietene, şi o să—mi pară rău. Sau te vor lăsa să cazi în mare, undeva departe, cum s—a prăbuşit Icar, iar marea aceea se va numi mai tîrziu a Spintecătorului. În al doilea rînd să—ţi plăteşti datoriile; diavolilor nu le plac datornicii. Îi văd cum se poartă cu mine, blestemaţii ! Au început să—mi dea tîrcoale şi să—mi spună vorbe dulci, ceea ce nu se întîmpla pe vremea cînd eram dator. Sufletul datornicului e stricat şi miroase rău; nu—i pe gustul diavolului. În sfîrşit, *în anteriul tău semeţ, întoarce—te la cîntăreţ*;

Ia—o întins pe calea dreaptă, Rimanogro bis te—aşteaptă !

Iar dacă astfel dichisit nu te—or lua în cîrcă o mie de draci, plătesc o oală plină din vinul cel mai bun! Nu încerca să mă iei cu tine, că nu merg. Să n—avem vorbe. Dă—te la o parte, că nu merg. Să fiu al naibii, dacă merg !

— Nici că mi—ar păsa, a spus fratele Ioan, dacă aş avea sabia cu mine !

— Drept ai vorbit şi cu temei, ca unul care cunoaşte ştiinţa despre draci. Pe vremea cînd învăţam carte la Toledo, reverendisimul părinte întru diavoli, Picatris, predicator la şcoala de diavologie, ne spunea că dracii se tem de strălucirea tăişului de sabie, ca de lumina soarelui. Iată de ce, cînd Hercule a coborît în infern cu pielea leului pe umăr şi cu măciuca în mînă, nu i—a înfricoşat pe diavoli atît de rău, ca Enea mai tîrziu, cu platoşa lui sclipitoare şi cu sabia bine curăţită de rugină, cum îl sfătuise oracolul din Cumes. De aceea, poate, seniorul Jean—Jacques din Chartres, simţind că i se apropie sfîrşitul, a cerut sabia, şi cu sabia în mînă a murit, luptînd ca un viteaz cavaler în jurul patului împotriva liotei de draci, care venise să—i aţie calea spre mormînt. Iar dacă îi vei întreba pe masoreţi şi pe cabalişti, pentru ce nu îndrăznesc diavolii să intre în rai, îţi vor răspunde că la o poartă stă de strajă un arhanghel, ţinînd în mînă o sabie de foc. În ceea ce mă priveşte întemeindu—mă pe adevărata diavologie a învăţaţilor din Toledo, recunosc că dracii nu pot fi ucişi cu lovituri de sabie, dar spun şi susţin, că sufăr dacă sînt retezaţi în două, cum ai tăia o flacără cu spada sau o trîmbă de fum des şi întunecat. Astfel încrestaţi, ei urlă ca nişte draci ce sînt, căci tăietura e dureroasă a—naibii! Cînd două oştiri se înfruntă şi se lovesc, de unde crezi tu, puţoiule, că se ridică larma cea cumplită care se aude? Ce răsună pînă în marginea zărilor? Strigătele luptătorilor? Zăngănitul zalelor? Şuieratul săbiilor? Ciocnirea ghioagelor? Freamătul lăncilor? Pîrîitul sulițelor rupte? Grindina tobelor? Chemarea trîmbiţei? Gemetele răniţilor? Trăsnetul puştilor? Bubuitul tunurilor? Nechezatul cailor? Bineînţeles, nimic nu lipseşte; dar zgomotul cel mai asurzitor şi gălăgia cea mai mare o fac dracii, care urlă şi se chinuiesc în învălmăşeală, pîndind sufletele celor căzuţi. Făptura lor nevăzută şi una cu văzduhul, tăiată în două de sabie pe negîndite, suferă durere, ca şi un argat din curte, care vine să ciupească bucăţile de slănină din frigare, iar bucătarul îi trage una cu coada lingurii peste mînă. Ei ţipă şi se vaită ca nişte draci, ca însuşi zeul Marte, cînd fu rănit de Diomed în faţa Troiei. Homer ne spune că a strigat mai tare şi mai înfricoşat decît zece mii de glasuri omeneşti laolaltă. Am vorbit despre platoşe strălucitoare şi săbii de foc. Nici paloşul tău nu preţuieşte mai puţin. Lăsatu—l—ai însă în părăsire, nu l—ai folosit şi a ruginit, drept să—ţi spun, mai rău decît încuietoarea unei cămări fără stăpîn. Din două una, frate Ioane: sau freac—o de rugină, vitejeşte, sau las—o aşa ruginită; dar fii cu ochii în patru, dacă ai de gînd să te întorci la casa lui Rimanogrobis. Eu, unul, nu merg! Al naibii să fie care—o merge !

---

[26] Slavă ţie, stea a mării (lat.).

[27] Psalmul care începe cu *miserere* şi se sfîrşeşte cu *vitulos* era cîntat de călugări în timp ce se flagelau.

CAPITOLUL XXIV. Cum a cerut Panurge sfatul lui Epistemon

Plecînd din Villaumere şi făcînd calea întoarsă spre curţile lui Pantagruel, Panurge i—a spus lui Epistemon:

— Dragă cumetre şi bătrîne prietene, vezi în ce tulburare a sufletului mă aflu. Dumneata, care cunoşti atîtea leacuri, n—ai vrea să—mi vii într—ajutor?

Epistemon a folosit această împrejurare pentru a—i spune cît de rău priveşte lumea purtarea lui schimbată; l—a sfătuit să bea un ceai de siminichie ca să—şi deşerte supărarea, şi să—şi îmbrace veşminte obişnuite.

— Epistemon, frăţioare, după cum bine ştii, mă bate gîndul să mă însor; dar teamă mi—e să nu port coarne şi să fiu nefericit în căsnicie. Iată de ce m—am juruit sfîntului Francisc cel Tînăr (căruia i se închină la Plessis—les—Tours femeile, mulţumindu—i că a întemeiat o tagmă călugărească atît de plăcută lor), m—am legat cu jurămînt, zic, să port ochelari la scufie şi să umblu fără nădragi, pînă voi lămuri îndoiala care mă munceşte.

— Vesel şi drăgălaş legămînt! a spus Epistemon. Mă mir că nu ţi—ai venit încă în fire şi nu te—a întors din această rătăcire, redînd minţii tale judecata firească. Auzindu—te vorbind, mi—am adus aminte de argivii cei pletoşi, care, pierzînd la Thyreea războiul împotriva lacedemonienilor, au jurat să umble tunşi chilug, pînă în ziua cînd îşi vor redobîndi cinstea şi pămînturile pierdute. Asemeni fu legămîntul glumeţului spaniol Michel Doris, care a umblat toată viaţa cu zale la un singur picior. Şi nu ştiu care din ei ar fi mai vrednic să poarte scufia verde—galbenă, cu urechi de iepure? Acel vestit luptător, sau Enguerrant însuşi, cronicarul care a pus întîmplarea cu pricina într—o poveste lungă, sucită şi plicticoasă, nesocotind întru totul legile meşteşugului de—a povesti, aşa cum le arată filozoful din Samosate, Lucian. Pornind cu cititul acelei cronici, ai putea crede că e vorba despre începutul unui război cumplit sau despre o schimbare deosebită în soarta popoarelor ; iar cînd colo, pînă la urmă, o batjocură se alege: şi din blîndul cavaler, şi din englezul care l—a stîrnit la luptă, şi din Enguerrant, cronicarul lor flecar, umflat ca o oală cu muştar. La fel a rămas de batjocură şi muntele, despre care scrie Horaţiu că se văita ca o muiere în durerile facerii; auzindu—i gemetele, lumea s—a strîns la poalele lui, aşteptînd naşterea minunată a unui uriaş cum nu s—a mai pomenit; şi ce să vezi? Muntele s—a scremut, un biet şoricel a născut, şi de rîsul lumii s—a făcut!

— Mie nu—mi vine să rîd de loc, a spus Panurge. Cine o rîde, gura să i se strîmbe! Eu, unul, îmi voi ţine legămîntul. Noi doi, frate Epistemone, ne—am jurat unul altuia, pe Jupiter şi pe Philios, credinţă şi prietenie. Sfătuieşte—mă, ce să fac? Să mă însor sau ba?

— Întrebarea mi se pare foarte anevoioasă, a răspuns Epistemon, şi nu mă simt în stare s—o dezleg. Spun şi eu vorba bătrînului Hipocrat din Lango: „E boală greu de lămurit". Îmi umblă prin minte destule întorsături de cuvinte, pentru a răspunde într—un fel ori altul îndoielilor care te frămîntă, dar nici una din ele nu mă mulţumeşte. Filozofii din şcoala lui Plato spun, că fiecare dintre noi poartă în el un *genius,* iar cine se pricepe să stea de vorbă cu el, ştie ce soartă îl aşteaptă. Eu n—am pătruns destul de bine această filozofie şi nici nu te sfătuiesc să te încrezi în ea. E prea amăgitoare. Am văzut ce a pătimit de pe urma ei un cavaler plin de rîvnă şi doritor de a şti, din ţara Estanguriei. Una la mînă ! Şi mai e ceva. Dacă ar mai stăpîni asupra lumii oracolul lui Jupiter din Amon; oracolele lui Apolo din Lebadia, Delphos, Delos, Cyra, Patara, Tegyra, Prenesta, Lycis, Colophon şi de la fîntîna Castaliei, lîngă Antiohia, în Siria; oracolul lui Mercur la Patras; al lui Apis în Egipt; al lui Serapis la Canoba; al lui Faun în Melania; al lui Mopsus în Cilicia; al lui Orfeu la Lesbos; al lui Torophonius în Leucadia — aş fi de părere (sau poate tot n—aş fi) să mergi să le asculţi hotărîrea în privinţa celor ce ţi—ai pus de gînd. Dar bine ştii, că toţi aceia au amuţit şi tac precum peştii, de cînd s—a ivit în lume împăratul—mîntuitor, la vederea căruia toţi oracolii s—au risipit, cum dispar la lumina zilei spiriduşii, vrăjitoarele, stafiile, farfadeţii şi toate duhurile întunericului. Iar dacă, totuşi, acei oracoli ar mai fi, nu te—aş îndemna să iei drept bune răspunsurile lor. Prea mulţi au fost aceia care s—au înşelat. Îmi amintesc că Agripina a pus în fiare pe frumoasa Lolia, care întrebase oracolul lui Apolo Clasius dacă împăratul Claudiu va lua—o de soţie. Surghiunită a fost din pricina aceasta, apoi mişeleşte dată morţii.

— Să facem altminteri, a spus Panurge. Nu departe de Saint—Malo sînt ostroavele Ogive; să mergem acolo, după ce vom cere încuviinţarea regelui nostru. Într—unul din acele patru ostroave şi anume în cel mai apropiat de soare—apune, trăiesc, după cum am citit în nişte cărţi vechi şi vrednice de crezare, o

seamă de ghicitori şi de proroci. Într—o peşteră de aur se află întemniţat Saturn, legat în strălucitoare cătuşe de aur şi hrănit cu ambrozia şi nectarul ceresc, pe care i le aduc din belşug în fiece zi nu ştiu ce soi de păsări (poate că sînt corbii, care l—au hrănit în deşert pe sfîntul Pavel, cel dintîi pustnic al lumii). El prezice lămurit soarta tuturor celor care vor să ştie ce le va aduce ziua de mîine. Căci nici ursitoarele nu torc un singur fir, iar Jupiter nu cugetă şi nu hotărăşte nimic, fără ca bătrînul, dormind, să nu afle. Ne vom osteni mai puţin, şi mă voi lămuri în privinţa îndoielilor mele.
— E o poveste cusută cu aţă albă şi o minciună gogonată, a spus Epistemon. Nu merg!

CAPITOLUL XXV. Cum a cerut Panurge sfatul lui Herr Trippa

— Ascultă aici, a vorbit mai departe Epistemon. Iată ce gîndesc că ar trebui să faci, înainte de a ne reîntoarce la regele nostru. În apropiere de ostrovul Bouchart locuieşte *Herr* Trippa. Omul acesta, care cunoaşte de—a fir—a—păr astrologia, geomancia, necromancia, chiromancia, metopomancia şi alte asemenea fierturi, prezice tot ce se va întîmpla de azi înainte. Să ne sfătuim cu el asupra îngrijorărilor care te muncesc.

— N—am nici o cunoştinţă despre prezicerile lui. Atît pot să spun, că într—o zi, pe cînd vorbea despre filozofie cu regele nostru în palat, am văzut cum slugile din curte îi înghesuiau nevasta (frumuşică altminteri) pe sub scară şi între uşi. Iar dumnealui, care iscodeşte fără ochelari toate ungherele cerului şi—ale pămîntului, care ştie tot ce—a fost, ce este şi ce va fi, pe nevastă—sa n—o vedea cum îşi dădea poalele peste cap ! Şi nici măcar din zodiac n—a aflat. Dar dacă vrei să—i cerem sfatul, eu n—am nimic împotrivă. Să mergem. De la oricine mai ai cîte ceva de aflat.

A doua zi de dimineaţă au ajuns la casa lui *Herr* Trippa. Panurge i—a dus în dar o blană de lup, o sabie grea cu mîner aurit şi cu teaca îmbrăcată în catifea, precum şi cincizeci de îngeraşi[1] frumoşi, de aur. Apoi s—a sfătuit cu el, prieteneşte, asupra celor ce—i stăteau pe suflet.

Herr Trippa l—a privit drept în ochi şi i—a spus:

— Toată înfăţişarea ta e aceea a unui soţ înşelat. Înşelat fără ruşine, de rîs şi de batjocură.

Uitîndu—se apoi cu de—amănuntul în palma lui Panurge, a vorbit mai departe:

— Această cută uşoară, pe care o văd deasupra Muntelui lui Jupiter, nu se găseşte decît în palma unui încornorat.

A luat în mînă un stilet, a însemnat cu el mai multe puncte, apoi, unindu—le între ele după socotelile geomanciei, a zis:

[1] *Îngeraş* — monedă cu chipul arhanghelului Mihail.

— Adevărul adevărat este că vei fi înşelat la puţină vreme după nuntă. Ghicitorul i—a cerut apoi lui Panurge horoscopul zilei lui de naştere. Panurge i l—a spus, iar *Herr* Trippa i—a întocmit numaidecît *casa cerului,* cu toate despărţiturile ei, privindu—i îndeaproape aşezarea şi întreita ei înfăţişare. A oftat din greu şi a vorbit:

— Ţi—am arătat dintru început, prea lămurit, că nevasta te va înşela; e un destin de care nu poţi să scapi. Iată aci întărirea celor ce ţi—am prezis. Nu mai încape nici o îndoiala: vei fi încornorat! Femeia ta te va bate şi, pe deasupra, te va fura, căci zăresc în a şaptea despărţitură tot felul de semne necurate şi chipuri purtătoare de coarne, ca Aries, Taurus, Capricornul şi altele, în a patra despărţitură se desluşeşte amurgul lui Jupiter şi aşezarea în patru unghiuri a lui Saturn, însoţit de Mercur. O să fii scărmănat zdravăn, omule bun!

— Frigurile să te scuture, nebun bătrîn, nerod afurisit ce eşti! i—a răspuns Panurge. Cînd o porni alaiul încornoraţilor, pe tine o să te aleagă să porţi în frunte praporul breslei! Ia priveşte, ce neg mi—a ieşit între degete.

A întins spre *Herr* Trippa două degete ale mîinii drepte, desfăcute ca nişte coarne, şi i—a spus lui Epistemon:

— Îl vezi? Ăsta—i faimosul Ollus, despre care spune Marţial că stătea să descoasă necazurile altora, în vreme ce nevastă—sa îşi făcea de cap cu golanii. Era mai nepricopsit decît Irus, cerşetorul, dar se ţinea mîndru, arţăgos şi ciufut, parcă ar fi purtat în el o mie de draci. Hai să mergem. Să—l lăsăm cu diavolii lui pe acest nebun de legat, să aiureze pînă n—o mai şti de el! Nu pot să cred că dracii se învoiesc să slujească unui asemenea mîrlan. N—a învăţat nici cea dintîi poruncă a filozofiei, care spune: „Cunoaşte—te pe tine însuţi!" El zăreşte paiul din ochiul altuia, dar bîrna din ochiul lui n—o vede. Despre un astfel de *polipragmon*[28] pomeneşte Plutarh. Aşa era vrăjitoarea Lamia, care cînd se afla în mijlocul mulţimii sau într—o casă străină avea văzul mai pătrunzător decît al uliului, dar cînd se întorcea acasă, era mai oarbă decît o cîrtiţă; nimic nu vedea baba, fiindcă de cîte ori intra la ea în odaie, îşi scotea ochii din cap, ca pe nişte ochelari, şi—i băga într—o gheată agăţată în cui lîngă uşă.

[28] Care se amestecă în toate.

Herr Trippa a luat în mînă o ramură de tamarisc.

— De data asta a nimerit—o, a spus Epistemon. Nicander ne învaţă că este o iarbă prevestitoare.

Herr Trippa a vorbit:

— Doreşti, poate, să ajungi la cunoaşterea adevărului cu ajutorul piromanciei şi aeromanciei, pe care atît de mult o laudă Aristofan în *Norii* lui? Vrei să încercăm cu hidromancia şi leconomancia, pe care le proslăveau asirienii şi le folosea Ermoleo Barbaro?

Îţi voi arăta într—o găleată cu apă pe nevastă—ta giugiulindu—se cu doi vlăjgani!

— Cînd îţi vei băga nasul în curul meu, să nu uiţi să—ţi scoţi ochelarii, i—a spus Panurge.

— Sau să întrebăm catoptromancia, cu ajutorul căreia Didius Julianus, împăratul romanilor, a prevăzut tot ce avea să i se întîmple? N—ai nevoie de ochelari. O s—o vezi pe nevastă—ta hîrjonindu—se cu ibovnicii, mai limpede decît ţi—aş arăta—o în fîntina templului Minervei de la Patras. Vrei, poate, să încercăm cosciomancia, pe care cu atîta cinste o foloseau romanii la sărbătorile lor? Ia un ciur şi o pereche de foarfeci, şi vei zări pe toţi diavolii ţinînd adunare. Ce alegi? Alphitomancia, despre care pomeneşte Theocrit în *Pharmacsutria*[29] lui? Doreşti să amestecăm boabele de grîu în făină, cum cere ale uromancia? Ai poate mai multă încredere în astragalomancie? Iată aici pregătite toate semnele. Te ispiteşte tiromancia? Am pus deoparte o bucată de brînză de Brehemont. Giromancia? Voi arunca cercurile să se învîrtească în faţa ta şi vei vedea cum toate vor cădea pe partea stîngă. Sternomancia? Hm, ai coşul pieptului cam îngust. Limbanomancia? N—avem nevoie decît de puţină tămîie. Gastromancia? De care s—a folosit vreme îndelungată la Ferrara *signora* Jacoba Rodogina, vorbind din burtă pe toate glasurile? Cefalomancia nemţilor, care frigeau pe grătar căpăţîni de măgar? Ceromancia? Voi topi ceară în apă fierbinte şi vei vedea aievea chipul nevestei tale şi al golanilor care o înghesuiesc. Capnomancia? Voi azvîrli pe cărbuni aprinşi cîteva seminţe de mac şi de susan, cu miros plăcut. Axinomancia? Îmi trebuie o secure şi o piatră de agată, pe care o voi pune pe jar. Homer a folosit acest mijloc împotriva peţitorilor Penelopei. Onimancia? Am nevoie de untdelemn şi de ceară. Tephramancia? Vei vedea ridicîndu—se un nor de cenuşă, închipuind pe nevastă—ta aşa cum îi sade femeii mai bine. Botanomancia? Iată aici frunzele de salvie de care avem nevoie. Sicomancia? Ce însuşiri minunate au frunzele de smochin! Ichtimancia, folosită şi lăudată odinioară de Tiresias şi Polydames? Choeromancia? Vom frige mai mulţi purcei de lapte, ţie o să—ţi rămînă cozile. Cleromancia: cum aştepţi să vezi cui îi pică banul din plăcinta de Anul nou? Antropomancia, de care s—a folosit Heliogaball împăratul romanilor? E puţin cam dureroasă, dar vei răbda—o destul de bine, de vreme ce eşti sortit să porţi coarne. Stichomancia sibilină? Onomatomancia? Cum te cheamă?

— Pupămăncur ! a răspuns Panurge.

— Să punem la încercare alectriomancia? lată, voi însemna aici un cerc închis, pe care, privindu—te în ochi, îl voi despărţi în douăzeci şi patru de părţi asemenea. În fiecare voi scrie o literă a alfabetului şi pe fiecare literă voi aşeza un bob de grîu. Voi lăsa să intre în cerc un cocoş nedat la găini şi vei vedea că va ciuguli fără greş boabele de pe literele I.N.C.O.R.N.O.R. A.T. aşa cum împăratul Valens, doritor a cunoaşte numele urmaşului său, cocoşul alectriomantic a mîncat grăunţele de pe literele E.O.A.

...Doreşti să afli mai multe despre ştiinţa aruspicină? Despre extispicină? Despre profeţia citită în zborul păsărilor, în cîntecul oscinelor, în boabele care cad la pămînt din ciocul raţelor sfinte?

— Eu aleg balegospîrcina, a răspuns Panurge.

— Necromancia? Voi reînvia pe unul care a răposat de curînd, cum a făcut Apollonios din Tyane cu Ariile, sau ghicitoarea care i—a profeţit lui Saul. Iar dacă ţi—e teamă de morţi, ca oricărui bărbat înşelat, mă voi folosi numai de sciomancie.

— Dracul să te ia, nebun turbat, vedea—te—aş la casap, cu fes de albanez în cap ! De ce nu mă pui să ţiu un smarald sub limbă sau să—mi leg de gît limbi de pupăză şi inimi de broască? Să mănînc ficat de balaur, ca să—mi aud soarta în glasul lebedei şi în cîntecul păsărilor, ca arabii din Mesopotamia de odinioară? Să—l ia naiba de încornorat! Solomonar împieliţat! Arap blestemat ! Vrăjitor de—al lui Anticrist! Să ne întoarcem la regele nostru. El ne va primi cu mustrare, că am intrat în vizuina acestui diavol îmbrobodit. Îmi mușc degetele de necaz că n—am rămas acasă. Aş plăti bucuros o sută de scuzi şi paisprezece groşi unuia care mi—a mai suflat o dată în fundul nădragilor, să vie să—i scuip în barbă. Sfinte Dumnezeule! M—a umplut de mînie, de blesteme, de vrăjitorie şi de deochi. Să—l ia dracul! Zi:

---

[29] Ghicitul, în umbrele proiectate pe un perete.

amin, şi hai să bem. Mi—a pierit pofta de mîncare pe două zile ! Dar nu mai mult.

CAPITOLUL XXVI. Cum a cerut Panurge sfatul fratelui Ioan

Foarte supărat de vorbele lui *Herr* Trippa, trecînd prin tîrgul Huymes, Panurge i—a spus fratelui Ioan, bîlbîindu—se puţin şi scărpinîndu—se după urechea stîngă:

— Înveseleşte—mă, rotofeiule, să—mi mai treacă necazul. Nebunul ăla, lua—l—ar dracul, m—a întors pe dos cu aiurelile lui. Sînt, cum să zic? Matagrabolizat! Ascultă, cocoşel frumuşel, tinerel, tras ca prin inel, crestat, înaripat, împintenat, bătăios, caraghios, smolit, plumbuit, văruit, cîntăreţ, iubăreţ, certăreţ, urcat pe coteţ, micuţ, grăsuţ, tîrgoveţ, la coadă creţ, turcesc, arăpesc, călugăresc, călit, păcălit, frumos, lucios, cu dos de abanos, pîntecos, piele şi os, răsfăţat, îndopat, găinăţat, tare în tîrtiţă, cu ochi de cîrtiţă, lustruit, dichisit, ferchezuit, uşure şi sprinten, înfipt în pinten, călăraş, nărăvaş, cu ciocul de caş, voinicos, arţăgos, năbădăios, mic şi hotărît, cu trîmbiţă—n gît, glumeţ, descurcăreţ, ştiutor de carte, cu creasta—ntr—o parte, paşă năzdrăvan, sultan otoman, de puicuţe dornic, la prăsilă spornic, cocoşel mititel, mînca—l—ar neică pe el, spune—mi, frate Ioane, spune, sfatul tău cu vorbe bune.

Viu la tine încrezător: ce să fac? Să mă însor? Fratele Ioan i—a răspuns foarte vesel:

— Însoară—te, prietene, nu mai sta pe gînduri. Sună clopoţeii! Trage limba clopotului cel mare ! Scoate praporul, cît mai mult şi cît mai des ! Să sune de leturghie, din zori pînă în asfinţit. Pentru numele lui Dumnezeu, ce mai aştepţi? Grăbeşte—te, că ne ajunge sfîrşitul lumii! Sîntem cu doi stînjeni şi un cot mai aproape de pieire, decît alaltăieri. Anticrist s—a şi născut, după cîte aud. Pînă una—alta îşi face de cap cu doica şi cu slugile care îl îngrijesc, şi nu—şi arată încă toată puterea, că e mic. *Crescite. Nos qui vivimus, multiplicamini*[30]. Stă scris în cartea de rugăciuni. Dă—i zor, cîtă vreme se mai vinde sacul de grîu cu trei lăscaie şi vadra de vin cu şase pitaci. Vrei să te găsească judecata de apoi flămînd, *dum venerit judicare*[31] *!*

— Frate Ioane, iubitul meu cocoşel mănăstiresc, a spus Panurge, ai capul limpede şi judeci bine. Cînd Leandru pornea din Abyda, de pe ţărmul Asiei, să treacă Helespontul înot la iubita lui Hero, astfel se ruga lui Neptun, zeul mării:

S—ajung cu bine pîn—la ea mă lasă;
De voi pieri la—ntoarcere, nu—mi pasă!

Voia să moară sătul, ştrengarul! De aceea mă gîndesc, că de aici înainte, pe pămînturile mele din Salmigondin, de cîte ori judecata va osîndi un tîlhar la spînzurătoare, cu o zi—două înainte de a—i pune ştreangul de gît am să—l împerechez ca pe—un bîtlan, să nu mai rămînă în el picătură de sămînţă, nici cît să torni un *Y* grec. Şi dacă se va întîmpla să i se nască după moarte un urmaş, cu atît mai bine. Va muri cu mîngîierea, că a lăsat un om în loc.

---

[30] Creşteţi. Noi care trăim, ne înmulţim (lat.).
[31] Cînd va veni să judece (lat).

CAPITOLUL XXVII. Ce sfaturi vesele i—a dat fratele Ioan lui Panurge

— Panurge, dulcele meu prieten, jur pe barba sfîntului Rigomeu, că nu te—ndemn să faci decît ceea ce eu însumi aş face, dacă aş fi în locul tău.

De aceea ascultă, rogu—te, sfatul ce—ţi dau şi urmează—l. Pune—ţi bărbăţia în necontenită lucrare, altminteri păţeşti ce i se întîmplă doicii care uită să dea sîn pruncului: rămîi fără lapte ! Aşa cum spun oamenii legii: dreptul de care nu te foloseşti se pierde. Mîna pe care n—o mişti, amorţeşte şi calul pe care îl ţii în grajd, se leneveşte. Pune şaua pe bidiviu şi dă—i pinteni!

— Aşa e, frate Ioane, a răspuns Panurge. Ai vorbit ca din carte, cocoşelule! Mi—ai luat cu mîna îndoielile care mă munceau. Nu mai mi—e teamă. Să—ţi dăruiască Dumnezeu curajul leului şi puterea ursului! Voi urma sfatul ce—mi dai şi mă voi însura fără a mai sta la tocmeală. Oricînd vei veni să mă vezi, vei afla în casa mea cîteva slujnicuţe frumuşele, pe care ţi le voi lăsa în grijă să le spovedeşti. Întîia parte a predicii nu ţi—a fost degeaba, frate Ioane.

— Ascultă glasul clopotelor din Varennes ! Ce spun clopotele? l—a îndemnat fratele Ioan.

— Le—am auzit, a răspuns Panurge, şi mi se pare că ştiu să prevestească mai bine decît toate căldările lui Jupiter şi ale Dodonei. Ascultă: *însoa—ră—te, însoa—ră—te! Bine—ai să faci, bine—ai să faci, bine—ai să faci! Dacă te—nsori, dacă te—nsori, dacă te—nsori, n—ai să mai mori, mori, mori, mori! însoară—te*, *însoară—te!* Să ştii, frate Ioane, că mă—nsor. Toate glasurile cerului şi ale pămîntului mă îndeamnă. Cît despre treaba aceea, te rog să crezi că nu te voi face de ruşine. Poţi să te bizui pe mine, ca pe o poartă de aramă. Eu sînt ca un dulău, căruia numai o dată să—i strigi: „Şo pe ea !" şi se repede să înhaţe potîrnichea. Se aruncă la poruncă, adulmecă vînatul şi e gata oricînd ! Chiar de—ar fi nevastă—mea tot atît de nesăţioasă în dragoste ca Mesalina sau ca marchiza Oincester din Anglia, şi tot voi mulţumi—o, cu vîrf şi îndesat! N—am uitat ce spune Solomon, care era un bărbat înţelept şi se pricepea la treburi din astea; nici ce—a scris mai tîrziu Aristotel, că firea femeii e să nu se sature niciodată. Trebuie să ştii însă, frate Ioane, că nici eu nu mă dau bătut cu una, cu două. Să nu—mi vorbeşti despre faimoşii muieratici, ca Hercule, Proculus, Cezar sau Mahomet (care se laudă în *Coranul* lui, că nici şaizeci de hamali la un loc nu—l întreceau; minţea, păcătosul!). Nu—mi pomeni nici despre acel indian, care, după spusele lui Theofrast, Pliniu şi Atheneu, nu ştiu ce ierburi folosea şi într—o zi de şaizeci de ori iubea, ba şi mai mult. Eu, unul, zic că nu ştia să numere şi se înşela la socoteală. Cît despre mine, te rog să crezi (fiindcă e adevărat), că dinspre partea bărbăţiei sînt *primo del mondo:* întîiul în lume. Ascultă, cocoşelule, ai auzit vreodată despre anteriul călugărului din Castro? În orice loc ai fi atîrnat acel anteriu, făţiş sau pe ascuns, ca prin farmec, dintr—o dată, toate vieţuitoarele de primprejur, oameni şi dobitoace, bărbaţi şi femei, pînă şi şoarecii şi pisicile, începeau să zburde şi porneau să se împerecheze. Pot să jur, că nici fuduliile mele nu—s mai prejos ! Nu—ţi mai spun ce isprăvi sînt în stare să facă în orice casă, în orice bordei, în orice biserică şi la orice tîrg; îmi aduc aminte, că mă găseam o dată la Saint—Maixent, la vicleimul *Patimilor lui Isus* şi, căutîndu—mi loc prin mulţimea care căsca gura, am văzut deodată cum toţi cei de faţă, comedianţii ca şi privitorii, au fost cuprinşi de o asemenea ispită trupească uitîndu—se la nădragii mei, încît n—a mai rămas nici un înger, nici un drac, nici o drăcoaică şi nici un bun creştin, care să nu intre în călduri. Cel care sufla vorbele după carte a azvîrlit foile cît colo, să le ducă vîntul; altul care făcea pe arhanghelul Mihail a sărit pe fereastră; diavolii au ieşit din iad de gît cu mironosiţele; pînă şi Scaraoţchi îşi căuta perechea... S—a iscat o învălmăşeală atît de smintită, încît am luat—o din loc, ca bătrînul Cato, cenzorul, care văzînd la o sărbătoare a florialelor dezmăţul ce se dezlănţuise în jurul lui, a plecat acasă, nevoind să fie martor la acea destrăbălare.

CAPITOLUL XXVIII. Cum l—a liniştit fratele Ioan pe Panurge în privinţa coarnelor

— Am înţeles, a spus fratele Ioan, dar timpul macină orice stîncă. Nici marmora şi nici porfirul nu dăinuiesc în veci. Dacă nu eşti pînă acum în scădere, va veni o zi şi nu—i departe, cînd singur va trebui să mărturiseşti că ţi—ai urcat sculele în pod. Ai început să încărunţeşti pe la tîmple. În barba ta e o amestecătură de alb, de cenuşiu, de negru şi de castaniu, care seamănă cu harta lumii. Uite—aici Asia, cu Tigrul şi Eufratul. Uite Africa şi muntele Lunii. Uite mlaştinile Nilului. Iar dincoace, Europa; uite Telemul! Şuviţa asta albă seamănă cu muntele Hiperboric. Să—mi piară setea dacă o fi altminteri; cînd cade zăpada pe creştet şi—n barbă, nu mai e cald nici în valea nădragilor.
— Hodoronc—tronc ! a zis Panurge. Vorbeşti anapoda şi nu te pricepi să judeci. Cînd ninge pe culmile munţilor, toate fulgerele, toate furtunile, toate trăsnetele şi toţi dracii coboară şi se strîng în vale. Dacă vrei să te încredinţezi, du—te pe malul lacului Wunderblich, în Elveţia, pe drumul Sionului, la patru leghe de Berna. Te legi de părul meu cărunt? Dar ai uitat, că şi capul prazului e alb, dar coada e verde, fire—ar a dracului!

E adevărat, că eu însumi am băgat de seamă, la mine, unele semne de bătrîneţe. Bătrîneţe tînără, frate Ioane ! Să rămînă între noi şi să nu mai spui nimănui: am început să găsesc vinul mai gustos decît altădată. Nu numai atît, vinul acru nici nu—mi mai place ! E un semn lămurit că mă apropii de asfinţit şi că *amiaza,* vieţii mele a trecut. Ei, dar ce—are a face! Ţiu pasul la pahar ca şi mai demult, ba chiar mai bine. Dinspre partea asta nu mă tem. S—ar putea, însă, ca plecînd cu regele nostru Pantagruel, pe care m—am legat să—l întovărăşesc pretutindeni (şi la mama dracului, dacă i—o veni poftă să se ducă), în lipsa mea de acasă, să mă înşele nevasta! Aici e buba. Toţi cei cărora le—am cerut sfatul mi—au profeţit că aşa se va întîmpla, şi mi—au mai spus că de ce mi—e scris n—am să scap.
— Nu—i e dat oricui să poarte coarne ! a răspuns fratele Ioan. Dacă nevasta te va înşela, înseamnă, *ergo,* că va fi frumoasă; *ergo,* cu tine drăgăstoasă; *ergo,* mulţi prieteni vei avea; *ergo,* te vei bucura. Aşa judecă mintea mea călugărească. Îţi va merge bine, păcătosule ! Vei fi sănătos şi vesel. Cu nimic nu vei fi păgubit şi avutul tău va creşte. Dacă aşa ţi—a fost scris, ce poţi să faci? Spune, cocoşel bătrînel, puţintel, fleşcăit, mucegăit, plouat, scărmănat, încornorat, mofturos, urîcios, întors pe dos, fărîmat, bun de lepădat, olog, slăbănog, pisălog, prăpădit, claponit, istovit, bubos, rîios, urduros, păduchios, cărpănos, străveziu, sanchiu, îngropat de viu, amărît, doborît, omorît, cu laţul de gît, pîrţîit, rebegit, ruginit, curdegăină dat prin făină, îmbrobodit, blagoslovit, miruit, la faţă zbîrcit, puturos, răpănos, pişăcios, friguros, neputincios, murat, tocat, împănat, furat, înşelat, scuturat, Panurge, cocoşelul naibii, dragă prietene, dacă aşa ţi—a fost menit, poţi tu mersul stelelor să—l schimbi? Să sfărîmi găoacea sferelor cereşti? Să întorci pe dos voinţa care pune lumea în mişcare? Să retezi vîrful fusului cu care torc ursitoarele? Să alegi tu mosoarele? Să împiedici roţile? Să opreşti vîrtelniţa? Să rupi firul de tort şi să strici scularile? Nici pe la poarta minţii să nu—ţi treacă, bobocelule ! N—au fost nici uriaşii în stare de o asemenea ispravă! Haide, puişorule, spune—mi mie, ce ţi—ar plăcea mai bine: să fii zuliar fără pricină, sau să porţi coarne fără să ştii?
— Nici una, nici alta, a răspuns Panurge, şi întrucît ştiu ce mă aşteaptă, voi face rînduială la mine acasă, cît mai sînt pe lumea aceasta ciomege! Frate Ioane, aşa să mă ajute Dumnezeu, mi se pare că aş face mai bine să nu mă însor. Ia ascultă ce spun clopotele, cînd le aud mai de aproape: *Nu te—nsu—ră, nu te—nsu—ră,nu te—nsu—ră,nu, nu, nu, daca te—nsori, nu te—n—su—ră, nu te—nsu—ră, dacă te—nsori, dacă te—nsori, rău ţi—o pă—re, nevăstă—tă, ne—văstă—tă, te vă—nşelă, te vă—nşelă...hi,* drăcie cu pălărie ! Simt că încep să mă supăr. Voi, ăştia, capete mănăstireşti, nu cunoaşteţi nici un leac împotriva coarnelor? Astfel şi—a bătut joc firea de viaţa omului, încît n—a lăsat pe lume nici un bărbat însurat, pe care să nu—l pasca primejdia de a fi încornorat?
— Aş putea să—ţi arăt un mijloc, pe care, dacă—l vei folosi la vreme, nevastă—ta nu te va înşela niciodată, fără ştiinţa şi învoirea ta.
— Spune, cocoşel drăgălaş, iubite frate Ioane, spune!
— Foloseşte inelul lui Hans Carvel, a spus fratele Ioan. Hans Carvel, marele giuvaergiu al craiului melinzilor, era un bărbat învăţat, priceput în meşteşugul lui, om harnic şi de ispravă, chibzuit şi darnic, evlavios şi înţelept, glumeţ altminteri, prieten bun şi voios, rotunjor la trup, tremura puţin din cap, dar încolo bine făcut şi zdravăn. Spre amurgul zilelor sale s—a însurat cu fata judelui Concordat, o femeiuşcă tînără şi nurlie, fişneaţă şi cam iute de piciorul stîng, care da cam prea mult de pomană

vecinilor şi chiar slugilor din casă. Nu i—au trebuit bietului om nici două săptămîni ca să intre la bănuială, că nevastă—sa se zbenguieşte cu alţii. Se făcuse zuliar ca un tigru, iar ca să înlăture primejdia îi ţinea femeii tot felul de predici, arătîndu—i nenorocirile legate de păcatul preacurviei şi citindu—i pilde întru lauda femeilor cinstite şi ruşinoase. I—a împuiat capul cu poveşti despre credinţa în căsnicie, osîndind cu vorbe de ocară răutatea muierilor desfrînate; iar ca să ţină mai bine minte, i—a dăruit un colan frumos de safire turceşti. Toate acestea n—au împiedicat—o să se întindă mai departe cu vecinii, iar bărbatul se făcea din zi în zi mai bănuitor. Într—o noapte ca toate celelalte, pe cînd stătea el alături de nevastă, muncit de aceleaşi gînduri duşmane, l—a furat somnul şi dormind a visat că stătea de vorbă cu Aghiuţă, căruia îi spunea păsul lui. Dracul l—a îmbărbătat şi i—a pus în degetul mijlociu un inel, zicîndu—i: — „Îţi dau acest inel. Cît timp îl vei avea în deget, femeia ta nu va fi a altuia, fără să ştii sau să—i dai învoire." — „Mulţumesc frumos, domnule drac, a spus Hans Carvel, şi jur pe barba lui Mahomet, că nimeni nu—mi va scoate inelul din deget!" Aghiuţă s—a făcut nevăzut, iar Hans Carvel s—a trezit din vis foarte vesel. Dar, pasămite, pe cînd dormea, vîrîse degetul în vorba—aia a nevestei! Femeia, speriată, a tresărit din somn şi l—a plesnit peste mînă, spunînd: — „Degetul ţi—ai găsit să—l bagi?" Iar lui i s—a părut că cineva încercase să—i şterpelească inelul. Iată, aşadar, un mijloc care nu dă greş. Ascultă pilda mea şi ai grijă să porţi veşnic inelul nevestei tale în deget. Aci s—a sfîrşit şi vorba dintre ei, o dată cu drumul.

CAPITOLUL XXIX. Cum a chemat Pantagruel un popă, un felcer, un judecător şi un filozof pentru a—i întreba asupra îndoielilor lui Panurge

Îndată ce au ajuns în palat, i—au povestit lui Pantagruel cele vorbite pe drum şi i—au arătat oracolul lui Rimanogrobis. Pantagruel l—a citit o dată, apoi a doua oară, şi a spus:

— N—am avut pînă astăzi sub ochii mei un răspuns care să—mi placă mai mult. El vrea să însemne, că în ceea ce priveşte însurătoarea, fiecare trebuie să fie judecătorul gîndurilor sale şi să nu se sfătuiască decît cu el însuşi. Aceasta a fost şi credinţa mea, pe care ţi—am împărtăşit—o din clipa cea dintîi cînd ai venit să—mi vorbeşti. Dar după cum îmi amintesc, n—ai ţinut seamă de cele ce ţi—am spus. Ştiu că cei care se preţuiesc prea mult pe ei înşişi nu—ţi plac. Să facem, deci altcumva. Iată:

În tot ce sîntem şi în tot ce avem, trebuie să deosebim trei părţi: sufletul, trupul şi bunurile noastre. Trei feluri de oameni cunosc pe lume, care se îngrijesc de acestea: teologii de partea sufletului, felcerii de sănătatea trupească şi oamenii legii de apărarea avutului. Eu aş zice să chemăm la prînzul de duminică un popă, un doftor şi un judecător. Vom sta cu ei de vorbă şi ne vom sfătui asupra îndoielilor tale.

— Sfinte Pafnutie ! a izbucnit Panurge. Pot să spun de pe acum, că n—o să facem nici o brînză ! Aşa se vede că ne—a fost dat, să n—o scoatem la capăt nicicum. Încredinţăm sufletele noastre popilor, care sînt de cele mai multe ori nişte necredincioşi; lăsăm trupul nostru pe mîna felcerilor, care n—au nici o evlavie pentru meşteşugul lor şi nu iau niciodată leacuri, iar avutul îl dăm în grija advocaţilor, care între ei nu se judecă niciodată.

— Vorbeşti cu uşurinţă, a spus din nou Pantagruel. Nu zic că n—ai dreptate în privinţa popilor. Am văzut eu însumi cu cîtă stăruinţă se prefac a fi buni slujitori ai bisericii, căutînd a sădi în sufletele oamenilor adevărata credinţă catolică; şi nu fac altceva decît să lupte cu vorba, cu scrisul şi cu fapta împotriva unor greşeli şi eresuri de care ei înşişi sînt molipsiţi, în privinţa felcerilor însă n—ai dreptate,

căci ei sînt atît de grijulii în a—şi păzi sănătatea, încît, nefiind niciodată bolnavi, n—au nevoie de leacuri. Cît despre advocaţi pot să spun, văzînd pe cei buni punînd atîta rîvnă în apărarea şi sprijinul dreptului altora, că nu mai găsesc nici vreme, nici răgaz, să se îngrijească de al lor. Dar duminică nădăjduiesc să avem la prînz pe bunul nostru părinte Hipotodeu, pe doftorul Rondibilis şi pe prietenul nostru Bridoye, omul legii. Socotesc, de asemeni, pentru a întregi cele patru laturi ale lui Pitagora, să mai chemăm şi un cetlăiaş la înţeleaptă treime, pe supusul nostru credincios, filozoful Gaurigan, întrucît e un desăvîrşit înţelept, care s—a dovedit în stare a răspunde fără şovăire oricărei nedumeriri i s—ar pune în faţă.Carpalim ! Dă poruncă să fie poftiţi cu toţii pentru duminica viitoare la prînz.

— Cred că în toată ţara n—ai fi putut face o alegere mai potrivită, a spus Epistemon. Nu numai pentru că fiecare din aceştia au atins desăvîrşirea în privinţa îndeletnicirii lor, ceea ce nu mai poate fi pus la îndoială, dar şi din altă pricină. Rondibilis e însurat şi n—a mai fost; Hipotadeu n—a fost, nu este şi n—are să fie; Bridoye a fost şi nu mai este; Gaurigan este şi a mai fost. Am să—l scutesc pe Carpalim de—o grijă. Mă voi duce eu însumi să—l poftesc pe Bridoye, dacă n—aveţi nimic împotrivă. Sîntem cunoscuţi de multă vreme şi aş dori să—i vorbesc în privinţa unuia din vrednicii şi preacinstiţii lui fii, care se află la Toulouse, sub îndrumarea bunului şi învăţatului Boissone.

— Fă cum crezi că e mai bine, a răspuns Pantagruel, şi spune—mi dacă pot, la rîndul meu, să fac ceva în folosul fiului lui Bridoye şi pentru mulţumirea seniorului Boissone, pe care îl iubesc şi îl cinstesc ca pe unul din învăţaţii cei mai de seamă ai ţării mele. Îi voi ajuta pe amîndoi din toată inima.

CAPITOLUL XXX. Ce sfaturi i—a dat părintele Hipotadeu lui Panurge în privinţa însurătorii

Nici nu se rumeniseră bine fripturile, cînd oaspeţii de duminică au sosit, afară de Bridoye, care mai avea oarecare treburi la Fonsbeton.

După cel de—al doilea fel de mîncare, Panurge a făcut o adîncă plecăciune şi a spus:

— Domnilor, nu—i vorba decît de—o singură întrebare: Să mă însor sau să nu mă însor? Dacă dumneavoastră, aici de faţă, mă veţi lăsa fără răspuns, nimeni pe lumea aceasta nu va izbuti să mă dumirească, după cum de nedezlegat au rămas *Insolubilia*[32] de Ailyaco. Căci dumneavoastră sînteţi cei mai vrednici ai tagmei din care faceţi parte, aleşi şi vînturaţi, ca făina trecută prin ciur şi prin dîrmon.

Părintele Hipotadeu, la rugămintea lui Panurge, închinîndu—se celor de faţă, a vorbit cu o neasemănată smerenie:

— Ai cerut sfatul nostru, fiule, dar mai înainte de toate ar trebui să te lămureşti cu tine însuţi. Te simţi îmboldit de poftele trupului?

— Foarte, a răspuns Panurge, să fie cu iertare, sfinţia ta.

— Nu face nimic, fiule, a răspuns Hipotadeu. Datu—ţi—a Dumnezeu, stăpînul nostru, puterea de a—ţi înfrîna pornirea simţurilor?

— Mărturisesc că nu, a răspuns Panurge.

— Atunci însoară—te, fiule, căci tot e mai bine să—ţi iei femeie, decît să suferi şi să te chinuieşti, ars de pîrjolul dorinţei.

— Iată o vorbă limpede; fără să mai tai firul de păr în patru, a spus Panurge. Mulţumesc, domnule părinte. Am să mă însor fără să mai stau pe gînduri şi foarte curînd. Să pofteşti şi dumneata la nuntă. *Corpo digallina!*[33]. Are să fie un ospăţ, să se ducă vestea! Am să—ţi prind beteala în piept cu mîna mea şi o să mîncăm împreună gîsca pe care o s—o frigă nevastă—mea.

Ai să—mi faci plăcerea să joci cu surorile miresei. Mulţumesc, asemenea... Mai am numai o singură grijă. Una mică şi neînsemnată. O nimica toată. Ce crezi, părinte, o să mă înşele nevasta?

— Ei, fiule, ce să zic? a răspuns Hipotadeu. Cum o fi voia Celui—de—sus !

— Ah! a strigat Panurge. Voia Celui—de—sus ! Ce faceţi cu mine, oameni buni? Mă luaţi cu *dacă* şi cu *poate,* care în filozofie înseamnă de toate şi nimic. Dacă măgarul meu ar fi făcut să zboare, ar avea aripi. Dacă o vrea Dumnezeu, voi purta coarne. Dacă n—o vrea, n—am să le port. Scîrţ ! Dacă aş putea să mă feresc de ce mi—e frică, nu m—aş prăpădi cu firea. Dar dumneata, părinte, mă trimiţi la chibzuinţă lui Dumnezeu, în odăile Domnului! Voi, francezii, pe ce drum o luaţi, să ajungeţi pînă acolo? Sfinţia—ta cred că ar fi mai bine să nu vii la nuntă. Sfinţiei—tale îi place liniştea, odihna şi tăcerea; chiotul şi larma nuntaşilor n—o să—ţi priască. N—ai să vii, nu—i aşa? De altminteri, nici să dănţuieşti nu prea ştii, şi o să te simţi stingherit între fete. O să—ţi trimit acasă un copan de gîscă şi panglica cu beteală. O să ne faci plăcerea să bei, singur—singurel, un pahar în sănătatea miresei.

— Fiule, a spus Hipotadeu, să nu înţelegi greşit cuvintele mele. Te—am supărat cînd am zis: cum va voi Cel—de—sus? E ceva rău într—aceasta? E blestem şi ocară? Nicidecum! Am cinstit numele lui Dumnezeu, tatăl şi ocrotitorul zilelor noastre, care ne apără şi ne păzeşte pe toţi. Nu—i el singurul ziditor şi păstrător al bunurilor lumii? Nu atîrnă toate de voinţa şi de dărnicia lui? Noi nu preţuim nimic, nu sîntem nimic şi nu săvîrşim nimic, fără sfînta lui milostivire. Nu hotărăşte el despre faptele noastre? Tot ce ne punem noi în gînd să îndeplinim, nu—i oare supus voinţei lui, atît în cer cît şi pre pămînt? Şi gîndind în acest fel, nu înseamnă că slăvim numele lui binecuvîntat? Nevastă—ta, fiule, nu te va înşela, dacă aşa va voi Dumnezeu. Şi dorind a cunoaşte voia lui, nu se cade să—ţi pierzi nădejdea, ca şi cum ar fi la mijloc o taină ascunsă, pentru a cărei ştiinţă ar trebui să pătrunzi în odăile Domnului, pînă la scaunul lui de judecată. Pe toate acestea Dumnezeu însuşi ni le—a lămurit şi ni le—a arătat în sfintele Scripturi. De—acolo vei afla, că nu vei fi nicicînd înşelat, iar nevasta ta nu va fi rea, dacă vei şti să ţi—o alegi dintr—un neam de oameni cumsecade, crescută în cinste şi curăţie, departe de pilda stricăciunii, iubind pe Dumnezeu şi temîndu—se de el, plăcîndu—i să asculte cu credinţă sfintele lui porunci, temîndu—se de a—l mînia şi de a pierde îndurarea lui prin călcarea legilor care osîndesc preacurvia şi cer femeii să stea lîngă bărbatul ei, iubindu—l şi slujindu—l pe el cel dintîi şi pe nimeni altul în afară de Dumnezeu.

---

[32] *Insolubilia* — lucrare a filozofului scolastic cardinalul Pierre d'Ailly (1350 — 1420).

[33] *Corpo di gallina* (it.) — eufemism pentru interjecţia *„cordieul"* (fr.) (pe trupul Domnului).

Iar pentru a o sprijini pe calea ei dreaptă, te vei purta frumos cu ea, îi vei pune în faţă numai pilde bune, vei trăi în cinste şi fără păcat, credincios soţiei tale aşa cum doreşti ca ea însăşi să—ţi fie; căci după cum cea mai bună oglindă nu e aceea înrămată în aur şi împodobită cu pietre scumpe, ci aceea care răsfrînge mai limpede chipul din faţa ei, tot astfel femeia nu se cuvine a fi preţuită nici după bogăţia ei, nici după neamul din care se trage, nici după frumuseţea ei, nici după hainele scumpe pe care le poartă, ci după rîvna cu care năzuieşte cu ajutorul lui Dumnezeu să aibă o purtare curată şi potrivită cu aceea a bărbatului ei; aşa după cum luna nu—şi primeşte lumina nici de la Mercur, nici de la Jupiter, nici de la Marte, nici de la alta din stelele de pe cer, ci de la soţul ei, Soarele, mulţumindu—se cu atîta, cît acesta găseşte de cuviinţă să—i dea. Fiind astfel sprijinul şi îndrumătorul femeii tale, îi vei da pilda cinstei şi a credinţei. Şi necontenit să te rogi lui Dumnezeu, cerîndu—i ajutor şi milostivire.

— Aşadar, a spus Panurge, numărîndu—şi firele din barbă, sfinţia—ta ai dori să mă—nsor cu femeia cea bună, pe care o preamăreşte Solomon. Atît numai, că aceea, fără îndoială, e moartă demult; iar o a doua ca ea, Dumnezeu să mă ierte, n—am văzut şi nu văd. Oricum ar fi, eu îţi mulţumesc, părinte. Ia şi gustă o bucată de turtă dulce: ajută la mistuit. După aceea bea un pahar de porfiriu, e gustos şi face bine jos. Să trecem mai departe.

CAPITOLUL XXXI. Ce sfaturi i—a dat lui Panurge doctorul Rondibilis

Panurge a vorbit mai departe astfel:

— Cînd a venit felcerul să—i jugănească pe călugării oenedictini la Saussignac, cel dintîi cuvînt pe care l—a rostit, după ce l—a dat gata pe fratele Cauldaureil, a fost: „Altul la rînd!" Aşa spun şi eu. Altul la rînd! Hai, meştere Rondibilis, dă—i drumul! Să mă însor sau să nu mă însor?

— Jur pe toate cele patru picioare ale catîrului meu, că nu ştiu cum să răspund la această întrebare. Ai spus că te simţi stăpînit de poftele trupului. Noi cunoaştem din învăţătura doftoricescului nostru meşteşug, şi după cum sună spusele vechilor ucenici ai lui Plato, că cinci sînt mijloacele prin care omul poate să înfrîneze pornirea simţurilor sale. Mai întîi: vinul.

— Adevărat, a spus fratele Ioan, eu cînd mă îmbăt, nu mai doresc altceva decît să dorm.

— Aşa am înţeles şi eu, a spus Rondibilis. Băutura fără măsură, adică vinul băut cu necumpătare răceşte sîngele, înmoaie vinele, amorţeşte simţurile, zăpăceşte mişcările şi seacă puterile zămislirii. Aşa e zugrăvit Bachus, zeul beţivilor, beat, în haine muiereşti, fără barbă, dolofan şi scopit ca un eunuc. Altminteri se petrec însă lucrurile, cînd vinul e băut cu socoteală şi cumpătare. Înţelepciunea celor vechi n—a greşit spunînd, că fără Ceres şi Bachus, Venera stă şi tînjeşte. Aşa spun lampsacienii, după cum povesteşte Diodor din Sicilia şi la rîndul lui Pausanias, că domnişorul Priap e fiul lui Bachus şi al Venerei. În al doilea rînd, sînt acele ierburi şi felurite leacuri, care amorţesc simţurile omului, îl răcesc şi îl fac neputincios. Aş putea să vă amintesc vreo cîteva, cu nymphea heraclia[34], *amerina, salcia, sămînţa de cînepă, periclymenosul*[35]*, tamariscul, vitexul, mătrăguna, izmă, orhideea, pielea de hipopotamii* aşa mai departe, care prin însuşirile şi lucrarea lor îngheaţă sămînţa vieţii şi n—o lasă să iasă din traista semănătorului. După cum sînt şi altele care înfierbîntă sîngele şi aţîţă dorinţa împreunării.

— Mulţumesc, n—am nevoie, slavă Domnului, a spus Panurge. Dar dumneata? Iartă—mă, meştere, n—am spus—o ca să te supăr.

— În al treilea rînd: munca fără odihnă. Orice trudă a trupului îi stoarce puterile în aşa măsură, încît sîngele, care se răspîndeşte pentru a—l hrăni, n—are nici vreme, nici răgaz să ajungă pînă la mădularele zămislirii. Natura astfel a rînduit lucrurile, ca hrana să fie folosită mai întîi de toate pentru susţinerea vieţii şi numai ce prisoseşte să slujească la înmulţirea neamului omenesc. Diana a rămas fată—mare, fiindcă gonea toată ziua după vînat. Aşa era pe vremuri casta castraţilor şi aşa sînt şi astăzi cei care se trudesc fără răgaz: luptătorii din circuri şi ostaşii. Hipocrate pomeneşte în *De aere, aqua et locis*[36]*,* despre unii barbari din ţara sciţilor, care erau mai neputincioşi decît eunucii, fiind tot timpul cînd la lucru, cînd călare. Filozofii spun că, dimpotrivă, trîndăvia e mama desfrîului. Ovidiu, fiind întrebat o dată pentru ce a căzut Egist în păcatul preacurviei, a răspuns: „Fiindcă n—avea nici o treabă !" Dacă s—ar şterge de pe lume odihna, nici arcul lui Cupidon n—ar mai avea vreo putere; ar purta, ştrengarul, tolba lui de săgeţi ca pe—o povară nefolositoare, şi pe nimeni n—ar mai răni. Căci nu e nici el atît de bun ţintaş, să doboare cocorii în zbor şi cerbii gonind prin hăţiş (cum făceau Parcele), adică oamenii prinşi în forfota muncii. Îi nimereşte numai pe cei care stau într—o rînă sau culcaţi, odihnind sau lenevind. Teofrast, întrebat fiind în mai multe rînduri ce e dragostea, a răspuns că e patima gîndului care trîndăveşte. Diogene spunea la fel, că desfrîul e îndeletnicirea celor care n—au altă îndeletnicire. Iar sculptorul Canachus din Sicya, lăsînd să se înţeleagă că lenea şi nelucrarea sînt prielnice dragostei, a cioplit în marmură pe Venera şezînd, iar nu în picioare, cum o înfăţişaseră cei dinaintea lui. Al patrulea mijloc e: învăţătura. Învăţătura cere o asemenea sforţare a minţii, încît sudoarea zămislitoare nu mai poate ajunge la locul cuvenit şi nici nervul găunos nu mai are puterea de a răspîndi sămînţa menită să rodească vieţi omeneşti. Pentru a vă încredinţa despre aceasta n—aveţi decît să priviţi un cărturar aplecat asupra muncii sale: cum toate vinele capului îi sînt încordate, ca arcul unei arbalete, pentru a da minţii puterea de a umple ventricolele înţelegerii, ale pătrunderii, ale ţinerii de minte, ale judecăţii chibzuite şi ale închipuirii, trecînd cu uşurinţă de la un ventricol la altul, pe calea pe care o arată anatomia, pînă la acea minunată ţesătură unde se sfîrşesc arterele pornite din partea stîngă a inimii; iar viaţa trupească, subţiindu—se prin atîtea treceri, dă naştere vieţii sufleteşti. Astfel, orice fiinţă adînc cugetătoare pare că se desprinde din ea însăşi, şi, lipsită de simţuri, rămîne dincolo de lumea dinafară, suflet fără trup; pe

---

[34] Nufărul.
[35] Caprifoiul.
[36] Despre aer, apă şi locuri (lat.).

bună dreptate spunea Socrate că „filozofia nu—i altceva decît moartea care gîndeşte". De aceea, poate, Democrit şi—a luat singur vederea, socotindu—se mai puţin stînjenit de orbire, decît de priveliştile care nu—l lăsau să se adîncească cu totul în cugetarea lor. De aceea Pallas, zeiţa înţelepciunii şi ocrotitoarea celor înţelepţi, a rămas fecioară. Toate cele nouă muze sînt fete—mari. Nici cele trei graţii n—au păcătuit vreodată. Am citit undeva, că fiind întrebat Cupidon de maică—sa, Venus, pentru ce le cruţă pe muze, puştiul a răspuns că sînt atît de frumoase, atît de curate, atît de cinstite, atît de ruşinoase, şi au atît de lucru, una cercetînd stelele, alta socotind numerele, alta măsurînd corpurile, alta potrivind cuvintele, alta dînd viaţă cîntecului, încît, de cîte ori încearcă să se apropie de ele îşi destinde arcul, îşi închide tolba şi îşi stinge torţa, de teamă şi de ruşine să nu le stingherească. Apoi, îşi scoate legătura de pe ochi pentru a le privi mai bine şi a asculta în desfătare cîntările lor. Atît de mult îl fermecau, încît adeseori, răpit de dulceaţa şi frumuseţea lor, adormea, nevoind să le ispitească sau să le tulbure. În această privinţă m—am încredinţat de adevărul celor spuse de Herodot în cartea amintită, despre sciţi, ca şi în *De genitura*[37] unde arată că orice om căruia i se taie artera parotidă de lîngă ureche e lovit de neputinţă, din aceeaşi pricină pe care v—am arătat—o vorbind despre viaţa sufletească, pe care o hrăneşte sîngele din artere: căci o mare parte din puterea de zămislire porneşte din creier şi din măduva spinării. În sfîrşit, al cincilea mijloc e faptul împreunării.

— Ştiam eu că aici vrei s—ajungi! a spus Panurge. Arunci pietre în grădina mea. Dar din parte—mi, poţi să dai pilde cîte vrei.

Fratele Ioan a vorbit şi el:

— Fratele Scilino, egumenul de la Sfîntul Victor din Marsilia, spune că e pedepsirea cărnii (după cum credea şi sihastrul de la Sfînta Radegonda de lîngă Chinon). Pustnicii din deşertul Tebaidei, pentru a—şi potoli răzvrătirea cărnii şi pîrdalnica pornire a simţurilor, se pedepseau astfel de la cinci pînă la treizeci de ori pe zi.

— Îl văd pe Panurge bine zidit, a spus Rondibilis, cu toate mădularele întregi, cumpănit sufleteşte şi cu mintea limpede. El şi—a mărturisit, la o vîrstă potrivită, cinstita dorinţă de a se însura. Dacă se va însoţi cu o femeie care să—i semene întru toate, vor zămisli amîndoi urmaşi vrednici de—a domni într—o împărăţie de peste ape.

Cu cît vor veni pe lume mai curînd, cu atît vor fi mai zdraveni şi mai sănătoşi.

— Meştere doftor, a spus Panurge, mă voi însura cît mai în grabă. Te rog să crezi. În timp ce vorbeai, gărgăunii mei îmi zbîrnîiau la ureche mai stăruitor ca niciodată. Ai cuvîntul meu. Te rog să pofteşti la nuntă, vom bea şi vom mînca pe săturate. Să poftească şi doamna, dacă—i face plăcere; cu toate prietenele dumneaei, se înţelege. Vor fi binevenite.

---

[37] *Despre reproducere* (lat.).

CAPITOLUL XXXII. Cum a dovedit Rondibilis că toţi bărbaţii au dreptul să fie înşelaţi

—Mai rămîne de lămurit o întrebare, a spus Panurge. Un *p.s.* pe care îl adaugi la scrisoare, adică *pe scurt.* Mă va înşela nevasta?
— Sfinte Dumnezeule ! a strigat Rondibilis. Ce întrebare! Dacă te va înşela nevasta? Iubite prietene, eu sînt însurat. Te vei însura şi dumneata. Dar să—ţi intre bine în cap, că oricare bărbat însurat se află în primejdie de coarne, adică, mai bine zis, are dreptul să le poarte.Însurătoarea şi coarnele sînt ca omul şi umbra lui. Cînd auzi spunîndu—se despre cineva aceste două cuvinte: e însurat, poţi să adaugi fără nici o teamă: este, a fost sau va fi încornorat.
— Ce vorbe sînt astea, cobea dracului? a strigat Panurge.
— Prietene, a spus Rondibilis, filozoful Hipocrate, plecînd într—o zi de la Lango la Polistilo, să stea de vorbă cu Democrit, a scris unui bun prieten al său, Dionis, rugîndu—l să—i ducă nevasta la părinţii ei, nişte oameni foarte de treabă, nevoind ca femeia să rămînă singură acasă în lipsa bărbatului. Totodată, să bage bine de seamă şi s—o urmărească pas cu pas, în ce loc se duce şi ce fel de oameni vin s—o caute. „Nu că m—aş îndoi despre cinstea şi credinţa ei, scria Hipocrate, căci niciodată nu mi—a dat pricină de bănuială, dar e femeie, şi ajunge." Firea femeii, prietene, ne—o spune luna. Ca şi luna, femeia se ascunde, se ruşinează şi se preface în faţa bărbatului său. Dar în lipsa acestuia, se dă de gol, îşi leapădă făţărnicia, zburdă, hoinăreşte, îşi dă poalele peste cap, precum luna care, cînd se află în întîlnire cu soarele nu se zăreşte nici pe cer, nici pe pămînt, dar cînd se depărtează de soare, luminează în toată strălucirea ei, mai cu seamă noaptea.

Aşa sînt toate femeile: femei. Cînd spun femeie, înţeleg o fiinţă atît de plăpîndă şi de schimbătoare, atît de nestatornică şi de slabă, încît (cu toată cinstea cuvenită) îmi vine să cred că natura, cînd a zămislit—o, s—a depărtat de la buna rînduială şi de la măsura potrivită pe care a pus—o în toate lucrările sale. Am stat de—atîtea ori să cuget şi am ajuns la credinţa că, dînd viaţă femeii, firea s—a gîndit mai mult la plăcerea bărbatului şi la înmulţirea neamului omenesc, decît la plămădirea unei făpturi desăvîrşite. Nici Platon nu ştia pe ce treaptă s—o aşeze: printre fiinţele cugetătoare sau printre cele care trăiesc numai cu simţurile? Natura a ascuns în trupul femeii o jivină, care în bărbat nu se găseşte. O fiară fără astîmpăr, care muşcă şi rîcîie, zburdă şi gîdilă, înţeapă şi ustură, răscolind simţurile, tulburînd pornirile sufletului şi răvăşind toate gîndurile. Aşa încît, dacă nu li—e stropită fruntea cu puţină ruşine, ai să vezi pe unele ca nişte ieşite din minţi, cum se dau celui dintîi venit, mai dezmăţate decît proetidele, mimalonidele şi tiadele lui Bachus în desfrînata sărbătoare a bacanalelor; căci acea jivină cumplită le stăpîneşte toate mădularele trupului, cum o arată foarte lămurit ştiinţa care se cheamă: anatomie. Nu vreau să mai lungesc vorba. Voi spune numai atăt, că femeile cinstite şi fără de păcat sînt cu atît mai vrednice de laudă, cu cît găsesc în ele puterea de a înfrîna acea neîmblînzită fiară, care caută să le tulbure judecata. Şi voi încheia spunînd, că numai atunci cînd bărbatul izbuteşte să sature acea jivină nesătulă şi să—i astîmpere (pe cît e cu putinţă) poftele, furia ei se potoleşte şi năbădăile i se liniştesc. Aşadar, să nu te miri, că noi, aceştia, care n—avem de unde să—i dăm să înfulice şi s—o îndestulăm zi de zi, sîntem în necontenită primejdie de—a fi încornoraţi.
— Bună pomană pentru un om sărac, a spus Panurge. Şi n—ai la îndemînă, felcere, nici un leac împotriva unei astfel de primejdii?
— Cum de nu, a răspuns Rondibilis. Ştiu unul foarte bun, pe care îl folosesc eu însumi. L—am găsit în cartea unui învăţat cu mare faimă, care a trăit acum optsprezece veacuri. Să ţi—l spun...
— Eşti un om aproape cumsecade, i—a tăiat vorba Panurge. Dumnezeu mi—e martor, că mi—eşti drag de nu mai pot. Ia gustă din magiunul ăsta de gutui, care strînge maţul şezutului, şi prin însuşirile lui stiptice înlesneşte mistuirea. Ei, asta—i bună! M—am apucat să vînd castraveţi la grădinar! Dă—mi voie să—ţi torn în acest pocal bătrînesc o duşcă de tămîios. Să nu—ţi fie teamă de anghina, că n—am pus în pahar anghinare.Nici piper, nici seminţe de mere pădureţe, ci numai puţină scorţişoară cernută, praf de zahăr şi vin din cel mai bun, de Deviniere, din Valea Sorbului, de sub nucul cel mare.

CAPITOLUL XXXIII. Rondibilis cunoaşte un leac împotriva coarnelor

— Era pe vremea cînd Jupiter se apucase să pună rînduială în gospodăria lui din Olimp, a început Rondibilis povestea. Întocmise calendarul zeilor, pe zile şi anotimpuri, dînd fiecăruia o sărbătoare a lui; hotărîse locurile lor de plimbare şi împărţise aşezarea oracolelor, arătînd cu de—amănuntul ce jerfe vor primi.
— N—o fi făcut ca Tinteville, episcopul din Auxerre? a întrebat Panurge. Marele ierarh avea patima vinului — ca orice om de ispravă — dar mai cu seamă prinsese slăbiciune pentru un altoi de viţă bătrînă, moştenit din moş—străMoşi, de la însuşi Bachus. S—a întîmplat însă, că după cîţiva ani altoiul a degerat şi a pierit, iar coardele n—au mai dat muguri, pălite fiind de îngheţ, de brumă, de polei, de chiciură, de grindină şi alte pedepse ale cerului, care se abat pe rînd, o dată cu sărbătorile cuprinse în zodia Taurului: sfîntul Gheorghe, sfîntul Marcu, sfîntul Vital, sfîntul Eutropiu, sfîntul Filip, Ziua Crucii şi Înălţarea. Nemaiavînd înaltul ierarh nici o îndoială că toţi aceşti sfinţi sînt aducători de grindină şi stricători de altoaie, s—a gîndit să mute sărbătorile lor în lunile de iarnă, între Crăciun şi Bobotează (maica celor trei regi, cum o numea el),îngăduindu—le cu toată cinstea să aducă ger şi îngheţ la vremea aceea cît vor pofti: frigul n—o să facă viţei nici o pagubă, iar mugurii nu vor suferi. În locul acelora, a aşezat sărbătorile sfîntului Cristofor, Tăierea capului sfîntului Ioan, a sfintei Magdalena, a sfintei Ana, a sfîntului Dominic, a sfîntului Laurenţiu; iar pe sfînta Maria a mutat—o în luna mai.
— Jupiter, a vorbit mai departe Rondibilis, luînd pe zei şi pe zeiţe la rînd şi dînd fiecăruia locul cuvenit, a uitat de sfintele Coarne, care din întîmplare nu se găseau de faţă, fiind plecate la Paris, cu o judecată pe care o aveau împotriva unor arendaşi de—ai lor. Nu mai ştiu după cîtă vreme, Coarnele au aflat de nedreptatea pe care le—o făcuse Jupiter, dar n—au vrut să—şi strige prea tare supărarea, de teamă să nu—şi piardă dreptul de intrare în Olimp. S—au înfăţişat, amîndouă, zeului zeilor, aducîndu—i aminte ajutorul prielnic pe care i l—au dat în atîtea rînduri şi cerîndu—i cu stăruinţă să nu le lase fără sărbătoare, fără slujbe şi fără jertfe. Jupiter le—a rugat să—l ierte, dar împărţeala se făcuse şi toate zilele din calendar erau date. Dar Coarnele exoflisite, atît de mult s—au rugat şi au stăruit, încît, pînă la urmă, Jupiter le—a trecut în condica Olimpului şi le—a dat în seamă un număr însemnat de capete bărbăteşti, cu toată cinstea cuvenită şi partea lor de jertfe. Cum însă nu mai rămăsese neîmplinit nici un loc pe răbojul anului, le—a rînduit aceeaşi zi de sărbătoare, ca şi potrivnica lor, zeiţa Gelozia.

De asemeni le—a lăsat stăpînire deplină asupra bărbaţilor însuraţi, îndeosebi asupra celor cu neveste frumoase, hotărînd ca îndatoririle lor să fie bănuiala, neîncrederea, îndoiala, cearta, pînda şi iscodirea femeilor, cu poruncă pentru toţi să închine sfintelor Coarne slujbele ce li se cuvin şi să le aducă amintitele jertfe. Iar pe cei care nu vor ţine seama de acele rînduieli, Coarnele să—i ocolească şi să nu le intre în casă, oricît s—ar ruga. Să—i lase să tînjească singuri cu nevestele lor, fără ajutorul unui al treilea, ca nişte pîngăritori şi eretici. (Aşa se răzbună zeii asupra celor care nu le dau cinstea cuvenită: Bachus asupra podgorenilor, Ceres asupra plugarilor, Pomona asupra grădinarilor, Neptun asupra corăbierilor, Vulcan asupra fierarilor şi aşa mai departe.) După cum, dimpotrivă, cei care vor ţine toate sărbătorile, lăsînd în părăsire lucrul lor şi orice altă îndeletnicire pentru a—şi pîndi nevestele, a le închide în casă şi a le hărţui cu bănuieli, să aibă parte necontenit de podoaba sfintelor Coarne, să se bucure de răsfăţul lor, să le aibă în casă zi şi noapte şi să nu fie lipsiţi de ele niciodată. Am zis !
— Ah, ah, ah! a spus Carpalim. Iată un leac mai lesnicios decît chiar inelul lui Hans Carvel. Naiba să mă ia, dacă nu spun ce gîndesc. Aşa e firea femeilor. Nici trăsnetul nu arde şi nu fărîmă decît ceea ce e tare şi se împotriveşte, ocolind ce—i moale, puhav şi deşert; frînge în două sabia de oţel, dar nu atinge catifeaua care înfăşoară teaca; zdrobeşte oasele trupului, fără să atingă carnea. Tot astfel, femeia nu se răzvrăteşte decît împotriva celor ce—i sînt oprite.
— Fără îndoială, a spus Hipotadeu. Mulţi din învăţaţii noştri cred, că cea dintîi femeie care a fost pe lume — Eva, cum o numesc evreii — n—ar fi muşcat nicicînd din fructul păcatului, dacă Vicleanul care a dus—o în ispită nu i—ar fi spus că n—are voie să—l guste. Ca şi cum ar fi voit s—o îndemne: — „E fruct oprit: mănîncă—l! Altminteri n—ai mai fi femeie."

CAPITOLUL XXXIV. Cum rîvnesc de obicei femeile la lucrul oprit

Pe vremea cînd eram flăcău şi trăiam în desfrînare la Orleans, a spus Carpalim, iscodisem un mijloc îndemînatic de—a prinde femeile în laţ şi a le ispiti să se joace de—a dragostea cu mine. Nu cu vorbe dulci, nici cu jurăminte, ci arătîndu—le limpede şi lămurit (cu mare ticăloşie) cît erau de bănuitori bărbaţii lor. Nu născocisem nimic, fiindcă aşa stă scris în cărţi şi astfel a fost mersul lumii de totdeauna. Asemenea pilde şi păţanii îţi scoate viaţa la iveală, în fiecare zi. Vîrîndu—şi în cap tot felul de gînduri poznaşe, nevestele îşi înşală bărbaţii cu toată sîrguinţa, făcînd de altminteri la fel ca Semiramida, ca Egesta, ca femeia din insula Mandes a Egiptului (despre care pomenesc Herodot şi Strabon) şi ca atîtea alte ştrengărite de acelaşi soi.

— Adevăr a grăit, a spus Ponocrat. Ştiam pe vremuri o poveste, cum papa Ioan al XXI—lea, trecînd într—o zi pe la mănăstirea Fonthevrault şi ieşindu—i înainte maica stareţă cu celelalte măicuţe, l—au rugat să le dea învoiala de a se spovedi între ele. Miresele lui Isus, ziceau mironosiţele, au ca toate femeile unele metehne ascunse, pe care se ruşinează să le mărturisească unui duhovnic—bărbat, ci mult mai lesne le—ar veni să şi le destăinuiască unele altora. — „N—aş pregeta să vă dau o asemenea învoire, ca şi altele, a răspuns papa, dar se iveşte o piedică, după cum socot. Spovedania, bine ştiţi, e o taină; iar voi femeile nu prea ştiţi să vă ţineţi gura." — „Ba ştim, au sărit de colo măicuţele. Mai bine decît bărbaţii!" Atunci sfîntul părinte le—a încredinţat o lădiţă în care, fără să—l fi văzut maicile, ascunsese o păsărică. Le—a poruncit să aşeze lădiţa într—un loc ferit, făgăduind pe cinstea lui de papă că le va îndeplini rugămintea, dacă vor răbda să nu ridice capacul, orice s—ar întîmpla, sub ameninţarea judecăţii episcopeşti şi a veşnicei afurisenii. Abia au auzit călugăriţele opreliştea şi stăteau ca pe ghimpi, să vadă ce—i în lădiţă? Sfîntul părinte le—a dat binecuvîntarea şi s—a dus să se culce. Dar n—a făcut nici zece paşi, că toate măicuţele s—au repezit buluc la lădiţă, să—i cerceteze cuprinsul. A doua zi dimineaţa, papa le—a chemat cu gîndul să le dea dezlegarea cerută. (aşa îşi închipuiau ele.) Dar, înainte de orice altă vorbă, le—a cerut să—i aducă lădiţa cu pricina. I—au adus—o, nu zic ba, dar pasărea... zburase! Iar papa le—a ocărît, întrebîndu—le cum vor fi în stare să păstreze taina spovedaniei, cînd nu s—au putut răbda să nu umble la lădiţa păsăruicii.

— Fii binevenit între noi, cinstite meştere! Am simţit o mare bucurie ascultîndu—te, şi îi aduc laudă Domnului pentru aceasta. N—am mai avut mulţumirea de—a fi laolaltă, de cînd ne—ai înfăţişat la Montpellier, cu vechii noştri prieteni Guy Bourguier, Balthazar Nayer, Jean Quentin, François Robinet şi Francois Villon, acea poznă veselă şi plină de învăţăminte a bărbatului care luase de nevastă o femeie mută.

— Eram şi eu de faţă, a spus Epistemon. Vrednicul bărbat ţinea cu orice preţ ca femeia lui să—şi recapete graiul. L—a recăpătat în adevăr, cu ajutorul unor vraci, care i—au tăiat nu ştiu ce pieliţă de sub limbă. Dar cînd a început muierea să vorbească, a vorbit, a vorbit, a vorbit vrute şi nevrute, verzi şi uscate, de baba—Rada şi de Rada—baba, pînă cînd bărbatul, ieşindu—şi din fire, a alergat într—un suflet la vraci, rugîndu—l să—i ia nevestei graiul înapoi, aşa cum i—l dăduse. Vraciul i—a răspuns, ridicînd din umeri, că el cunoaşte multe leacuri cu care poate să redea graiul femeii, dar n—a aflat pînă acum nici unul, care s—o facă să tacă ! Singurul mijloc ar fi surzenia bărbatului. Omul nostru nu—ş ce—a făcut şi ce—a dres, că şi—a pierdut auzul; iar femeia, dîndu—şi seama că bărbatul n—o mai aude, şi că meliţa ei toacă degeaba, a turbat. Cînd vraciul a venit să—şi ceară plata, surdul i—a răspuns că nu—l aude. Vraciul, de necaz, i—a turnat în cap un praf de—al lui şi l—a făcut să—şi piardă minţile. Pînă la urmă, bărbatul nebun şi femeia turbată l—au luat la bătaie pe vraci, lăsîndu—l pe jumătate mort! Nicicînd n—am rîs mai cu poftă, ca la pozna asta!

— Să ne întoarcem la oile noastre, a zis Panurge. Dumneata spuneai, după cum am înţeles, că pot să mă însor în toată voia, fără să—mi mai bat capul cu întrebarea, dacă mă va înşela nevasta sau nu. Rău ai grăit, cinstite meştere! Ştiu bine, că în ziua nunţii mele te vei găsi cu treburile dumitale prin alte părţi şi nu vei fi de faţă. N—am să te ţiu de rău că nu vei veni la ospăţ.

Stercus et urina sunt medici prandia prima, Ex aliis paleas, ex istis collige grana.[38]

—N—ai spus bine, l—a îndreptat Rondibilis. Stihul al doilea zice aşa: *Nobis sunt signa, vobis sunt*

[38] Excrementele şi urina sînt gustarea dintîi a medicului. / Ia de aiurea paiele, şi din astea grăunţele (lat.).

prandia digna.[39]
— Iar dacă, între timp, nevastă—mea nu s—o simţi bine...
— Va trebui să—i cercetez mai întîi udul, să—i ascult inima, să—i pipăi partea de jos a pîntecelui şi împrejurimile buricului, cum ne învaţă Hipocrate, *în 2 Aphorism 35.*
— Nu! Nu! a spus Panurge. Pînă una—alta, nici nu—i nevoie. Noi, oamenii legii, avem pravila noastră: *de venire inspiciendo*[40]. Am să—i pregătesc eu însumi un clistir. Nu—ţi părăsi treburile dumitale, care sînt fără îndoială mai grabnice. Îţi voi trimite un plocon şi vom rămîne buni prieteni.

Panurge s—a apropiat de el şi i—a strecurat în palmă patru scuzi. Rondibilis i—a înşfăcat repede, spunînd cu glas tresărit şi aproape supărat:
— Domnul meu, nu trebuia să te osteneşti... Oricum, îţi mulţumesc cu plecăciune. De la oamenii de rînd nu primesc niciodată, dar pe prieteni nu pot să—i jignesc. Sînt la porunca dumitale, ori de cîte ori vei avea nevoie.
— Cu plată? a întrebat Panurge.
— Bineînţeles!

[39] Pentru noi sînt doar nişte semne, pentru voi sînt bune de mîncat (lat.).
[40] Despre pîntecele care începe să crească (lat.) *(Digeste,* XXV, 4).

CAPITOLUL XXXV. Cum priveşte filozoful Gaurigan însurătoarea

După acest schimb de vorbe, Pantagruel i—a spus lui Gaurigan, filozoful:
— Făclia luminii, prietene de credinţă, trecînd din mînă în mînă a ajuns la dumneata, înţeleptule ! Ţi—a venit, adică, rîndul să răspunzi la întrebare: Să se însoare Panurge ori să nu se însoare?
— Şi una şi alta, a răspuns Gaurigan.
— Ce—ai spus? a întrebat Panurge.
— Ce—ai auzit.
— Şi ce—am auzit?
— Ce—am spus.
— Aşa ţi—e vorba? Ia scurteaz—o şi spune lămurit: Să mă însor sau să nu mă însor?
— Nici una, nici alta.
— Naiba să mă ia, dacă pricep. Stai să—mi pun ochelarii la urechea stîngă, să te—aud mai bine.

În clipa aceea, Pantagruel a zărit în pragul uşii pe Kyn, căţelul lui Gargantua, şi a spus celor de faţă:
— Regele trebuie să fie pe aproape. Să ne ridicăm în picioare.

Nici n—a apucat să sfîrşească vorba şi Gargantua a intrat în odaia unde se ţinea ospăţul. Toţi s—au sculat de la locurile lor şi l—au întîmpinat cu plecăciuni, după cum se cuvenea. Gargantua le—a răspuns tuturor cu bunătate şi a spus:
— Iubiţi prieteni, dacă voiţi să—mi fiţi pe plac, nu vă părăsiţi nici locurile, nici vorba. Aduceţi—mi un jeţ în capul mesei şi daţi—mi să beau în sănătatea voastră. Fiţi bineveniţi în casa mea. Despre ce vorbeaţi?

Pantagruel i—a spus, că la al doilea fel de mîncare, Panurge pusese întrebarea, dacă ar face bine să se însoare sau nu. Părintele Hipotadeu şi meşterul Rondibilis vorbiseră fiecare în felul lui, iar în clipa cînd regele se pregătea să intre, înţeleptul Gaurigan începuse să răspundă la rîndul său. Panurge l—a întrebat: — „Să mă însor sau să nu mă însor?". „Şi una şi alta", i—a spus la început, apoi: — „Nici una, nici alta". Panurge s—a arătat nemulţumit de aceste răspunsuri care, zice el, se bat cap în cap.
— După înţelegerea mea, a spus Gargantua, aceste răspunsuri seamănă aidoma cu vorba filozofului din vechime, care, fiind întrebat dacă e însurat cu o anumită femeie, a spus: „Am soţie, alţii s—o ţie; trăiesc cu ea, dar şi fără ea".
— Tot cam aşa a răspuns şi o slujnică din Sparta, care, fiind întrebată dacă s—a dat vreodată un bărbat la ea, a răspuns: „Niciodată!", fiindcă ea se dădea la ei.
— Aşadar, a spus Rondibilis, în filozofie ca şi în medicină să păstrăm calea de mijloc, amestecînd laolaltă nepotrivirile şi punîndu—le în cumpănire.
— Trimisul cel sfînt, a spus părintele Hipotadeu, astfel ne—a învăţat, ca cei ce au femeie să trăiască precum n—ar avea, iar cei ce nu sînt însuraţi, ca şi cum ar fi.
— Eu tălmăcesc astfel vorbele: "Să ai şi să nu ai femeie", a spus Panurge. Să ai femeie la treburile pentru care a înzestrat—o firea, adică pentru ajutorul, plăcerea şi tovărăşia bărbatului. Să n—ai femeie, dacă—i vorba să te ţii după fustele ei, să uiţi a te ruga lui Dumnezeu, să nu—ţi mai îndeplineşti îndatoririle tale faţă de ţară, de republică şi de prieteni, să—ţi laşi în părăsire cărţile şi alte folositoare treburi, numai ca să—i faci muierii pe plac. Astfel înţelegînd: „Să ai şi să nu ai femeie", eu nu văd nici o nepotrivire, nici îndemnuri care nu s—ar împăca laolaltă.

CAPITOLUL XXXVI. Răspunsurile lui Gaurigan, filozoful sceptic şi ucenicul lui Pyron

— Vorbiţi ca nişte ursitoare, a spus Panurge, dar mie—unuia mi se pare că am căzut în fundul acelui puţ întunecat, în care, după cum zicea Heraclit, s—a înecat adevărul. Nu mai văd şi nu mai înţeleg nimic. Sînt buimac, şi pot să spun că vorbăria dumneavoastră nu—mi face nici o plăcere. (Potoleşte—te, filozofule, nu mai băga atît în dumneata !) Ia să schimbăm cîntecul, şi să nu mai despicăm firul de păr în patru. Nici dumitale nu—ţi place să baţi cîmpii, după cum cred. Aşadar, în numele bunului Dumnezeu, drăguţul, răspunde—mi: să mă însor?

Gaurigan — Însoară—te.

Panurge — Şi dacă nu vreau?

Gaurigan — Nu văd cine te—ar putea sili.

Panurge — Nu vezi?

Gaurigan — Nu văd, şi nu sufăr de orbul găinilor.

Panurge — Eu văd o mie de pricini care mă îndeamnă să mă însor.

Gaurigan — Să le numărăm.

Panurge— O mie, aşa vine vorba. Am spus un număr hotărît, ca să arăt un număr nehotărît. Vreau să spun: multe.

Gaurigan — Te ascult.

Panurge — La naiba! Nu pot să trăiesc fără femeie.

Gaurigan — Lasă—l pe naiba la o parte.

Panurge — Pentru numele lui Dumnezeu, poftim ! Toţi înţelepţii lumii spun că a te culca în aşternut de unul singur, adică fără femeie, înseamnă să trăieşti ca o vită, cum ofta Didona, suspinînd printre lacrimi.

Gaurigan — Sluga dumitale !

Panurge — Eu ştiu ce vorbesc, filozofule. Ce zici, să mă însor?

Gaurigan — N—am zis nu.

Panurge — Şi o să—mi fie bine?

Gaurigan — După cum vei nimeri.

Panurge — Şi dacă voi nimeri bine, fi—voi fericit?

Gaurigan — De—ajuns.

Panurge — Ia s—o luăm acum în răspăr. Dar dacă nimeresc rău?

Gaurigan — Să nu te amărăşti pentru atît.

Panurge — Dar bine, omule, fie—ţi milă de mine şi sfătuieşte—mă ce să fac?

Gaurigan — Faci ce vrei.

Panurge — Hodoronc—tronc !

Gaurigan — Te rog, fără descîntece !

Panurge — Bine, filozoful lui Dumnezeu, eu nu—ţi cer decît un sfat. Ce sfat îmi dai?

Gaurigan — Nici unul.

Panurge — Să mă însor?

Gaurigan — Eu nu mă amestec.

Panurge — Atunci să nu mă însor?

Gaurigan — N—am spus asta.

Panurge — Dacă rămîn neînsurat, n—am să port coarne?

Gaurigan — Aşa cred.

Panurge — Să zicem că mă însor.

Gaurigan — De ce: să zicem?

Panurge — Închipuieşte—ţi, vreau să spun, că sînt însurat.

Gaurigan — Nu pot acum. Mi—e gîndul în altă parte.

Panurge — M—ai pricopsit! Ah, dacă aş putea să trag o înjurătură... măcar pe şoptite. M—aş mai răcori. Dar, răbdare... Prin urmare, dacă mă voi însura voi purta coarne!

Gaurigan — Aşa se pare.

Panurge — Dar dacă femeia mea va fi cinstită şi credincioasă, nu mă va înşela, nu—i aşa?

Gaurigan — Vorbişi ca din carte.

Panurge — Ascultă—mă...

Gaurigan — Sînt numai urechi.

Panurge — Iată care e întrebarea: nevastă—mea va fi cinstită şi credincioasă? Numai atît aş vrea să aflu.

Gaurigan — Mă cam îndoiesc.

Panurge — O cunoşti?

Gaurigan — Nu.

Panurge — Atunci cum poţi să te îndoieşti de un lucru pe care nu—l cunoşti?

Gaurigan — Iac—aşa !

Panurge — Dar dacă ai cunoaşte—o?

Gaurigan — Mai vîrtos.

Panurge — Ascultă, pajule, mititelule, uite, ţine aici scufia mea — lasă—mi ochelarii! — coboară în curte şi înjură pentru mine o jumătate de ceas. O să înjur şi eu în locul tău o dată, cînd vei avea nevoie... Şi cu cine o să mă înşele?

Gaurigan — Cu cine s—o nimeri.

Panurge — Băga—s—ar dracul în el! O să—i rup oasele !

Gaurigan — Aşa să faci.

Panurge — Să mă ia în coarne o mie de draci, dacă nu i—oi pune lacăt femeii cînd voi pleca de—acasă!

Gaurigan — Ai putea să—ţi alegi cuvintele.

Panurge — Cuvinte am ales şi am ouat destule! Acum vreau să hotărăsc ce am de făcut.

Gaurigan — Hotărăşte, eu nu te împiedic.

Panurge — Ia stai puţin! Văd că n—am izbutit pînă acum să—ţi las sînge. Am să te încrestez în altă parte. Dumneata eşti însurat sau ba?

Gaurigan — Nici una, nici alta.

Panurge — Sfinte Dumnezeule, ţine—mă ! Nu mă lăsa ! Am asudat leoarcă. Parcă aş fi muncit la sapă, mînca—m—ar viermii! Mi s—a întors rînza pe dos şi mi s—a încuiat maţul! Nu pot să încomofistibulizez în tolba minţii mele răspunsurile pe care mi le dai.

Gaurigan — Atîta grijă să am.

Panurge — Să pornim mai departe, înţeleptule! Eşti însurat?

Gaurigan — Aşa mi se pare.

Panurge — Ai mai fost însurat vreodată?

Gaurigan — Parcă.

Panurge — Şi ai avut noroc întîia oară?

Gaurigan — Oarecum.

Panurge — A doua oară ai nimerit—o mai bine?

Gaurigan — Cine poate să ştie !

Panurge — Pune mîna pe inimă şi răspunde: te simţi bine însurat?

Gaurigan — Aşa şi aşa.

Panurge — Pe barba sfîntului Cristofor, mai degrabă aş stoarce un pîrţ dintr—un măgar mort, decît o vorbă lămurită din gura dumitale! Nu pot s—o scot la capăt cu dumneata în nici un fel. Adevăr mărturisesc, filozofule, că şi dracului i—ar fi ruşine de amîndoi. Răspunde: purtat—ai coarne, da sau ba? Cu dumneata vorbesc, ăsta care stai lîngă mine, nu cu dumneata, ăla care ai plecat să baţi mingea.

Gaurigan — Dacă s—a întîmplat să nu port coarne, înseamnă că am avut noroc. Aşa mi—a fost scris!

Panurge — Pe carnea, pe trupul şi pe sîngele meu, mă las păgubaş, îmi iau catrafusele şi plec. Pe ăsta nu pot să—l apuc de nicăieri. Auzind aceste cuvinte, Gargantua s—a ridicat şi a spus:

— Lăudat să fie Domnul în toate lucrările lui. După cum văd, lumea s—a făcut mai frumuşică de cînd m—am întîlnit cu ea întîia oară. Bine am ajuns ! Va să zică filozofii cei mai învăţaţi şi mai iscusiţi s—au înhăitat cu şleahta schepticilor şi s—au întors înapoi la şcoala lui Pyron. Slavă ţie, Doamne, slavă ţie ! Adevăr zic vouă, că mai lesne vei prinde pe lei de coamă, pe cai de urechi, pe zimbri de grumaz, pe bivoli de coarne, pe lupi de coadă, pe ţapi de barbă şi pe ulii de plisc decît pe filozofi de cuvînt! Rămîneţi cu bine, dragi prieteni.

Gargantua s—a depărtat, iar Pantagruel a spus celor de faţă:

— Timeu din cartea lui Platon număra oaspeţii la începutul fiecărei adunări; noi ne vom număra la sfîrşit. Unul, doi, trei... Unde—i al patrulea? Cine lipseşte? Nu cumva e prietenul nostru Bridoye?

Epistemon a răspuns că ducîndu—se să—l poftească nu l—a găsit acasă. Un aprod de la Curtea din Mirelingues venise mai înainte să—l cheme pentru a da seama în faţa Parlamentului despre o hotărîre pe care o rostise. Bridoye plecase în grabă ca să fie de faţă şi să nu se pomenească tras la răspundere în lipsă.

— Voi vedea despre ce e vorba, a spus Pantagruel. Se împlinesc patruzeci de ani, de cînd Bridoye e judecător în Fonsbeton, şi în răstimpul acesta a rostit mai bine de patru mii de hotărîri. Două mii trei sute nouă din ele au mers mai departe înaintea Parlamentului din Mirelingues, în urma plîngerii celor care pierduseră, dar toate au rămas în picioare şi au fost întărite, plîngerile dovedindu—se neîntemeiate. Dacă acum, la sfîrşitul zilelor sale, s—ar vedea lovit cu mustrare, încercarea ar fi prea grea pentru el, după ce a trăit în cinste şi dreptate o viaţă întreagă. Vreau să—l ajut din toate puterile mele. Ştiu că lumea s—a făcut atît de rea, încît dreptatea are nevoie de apărare. O voi face fără zăbavă, pentru a—l feri de orice năpastă.

Mesele s—au strîns, Pantagruel a împărţit oaspeţilor săi daruri de preţ şi de mare cinste: inele, giuvaeruri, potire de aur şi talere de argint, după care, mulţumind încă o dată din inimă tuturor, s—a îndreptat spre odăile sale.

CAPITOLUL XXXVII. Cum l—a îndemnat Pantagruel pe Panurge să ceară sfatul unui nebun

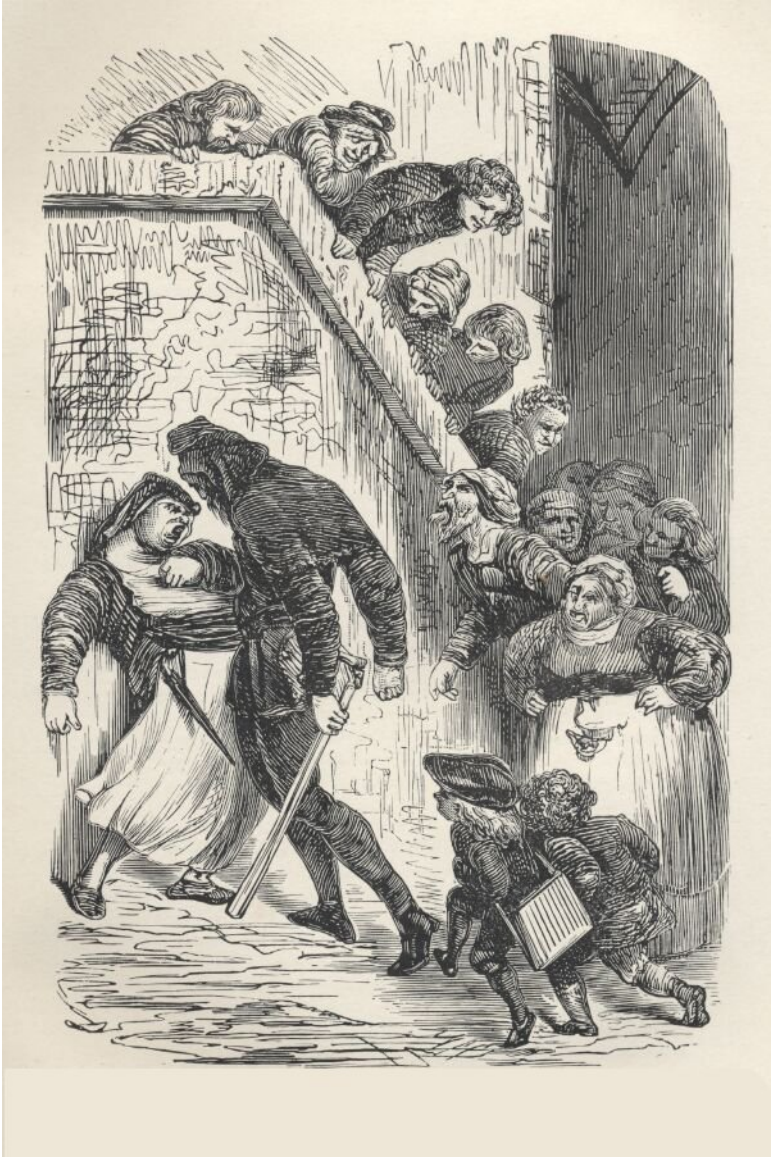

În drum spre iatac, Pantagruel l—a zărit lîngă o fereastră pe Panurge trist şi îngîndurat, clătinînd din cap cu amărăciune. Pantagruel i—a spus:

— Semeni cu un şoarece care a căzut într—o mlaştină şi cu cît se zbate să scape, cu atît mai adînc se afundă. Te zvîrcoleşti într—un lanţ încîlcit de îndoieli, şi din ce te smuceşti căutînd dezlegare, cu atît te încurci mai rău. Ascultă! Am auzit o vorbă din popor, că un nebun judecă de multe ori mai bine decît zece învăţaţi. De vreme ce răspunsurile înţelepciunii nu te—au lămurit, ce—ar fi dacă ai cere sfatul unui nebun? S—ar putea s—o nimereşti şi să rămîi mulţumit. Mulţi regi au scăpat de primejdie şi multe ţări s—au păstrat întregi; multe războaie s—au cîştigat şi multe încercări au fost biruite după sfatul şi prevestirile unor nebuni. Gîndeşte—te şi vei recunoaşte că am dreptate. Cel care poartă grija treburilor lui, dovedindu—se gospodar harnic şi priceput; cel care îşi păstrează judecata limpede şi nu pierde nici un prilej prielnic pentru a—şi spori avutul; cel care cu dibăcie izbuteşte să scape de lipsuri şi de necaz e socotit de noi toţi drept un înţelept. Dar înaintea gîndirii cereşti nu—i preţuit tot astfel; în cumpăna ei nu e cu adevărat înţelept, adică vrednic de a *vedea* pe cele de faţă şi de a *prevedea* pe cele viitoare decît omul care pe el însuşi se uită, care se înalţă deasupra fiinţei sale, se curăţă de toate îndemnurile pămînteşti şi se desprinde cu gîndul de toate slăbiciunile omeneşti, nepăsător la toate. Astfel spunem noi că sînt nebunii. Pe marele proroc Faunus, fiul lui Picus, regele latinilor, poporul neştiutor l—a numit *Fatuel,* adică pe limba lui: Nebunul. Asemeni, în păcălelile pe care le joacă măscăricii, tichia Nerodului şi scufia Nebunului o pun în cap, nu cei mai proşti, ci cei mai isteţi dintre ei. Astrologii spun că împăraţii şi nebunii vin pe lume sub acelaşi semn al zodiacului. Enea şi Choroebus (despre care Euphorion spune că a fost nebun) au avut la naştere acelaşi horoscop. Nu mă voi depărta prea mult, dacă îţi voi aminti ce povesteşte Io. Andre despre cuprinsul unui canon al nu—ştiu—cărui papă către primarul şi pîrgarii din

La Rochelle; Barbaţiu o spune despre pandectele lui Justinian, iar acum de curînd Jason, în proverbele lui, şi Jean Seigny, faimosul nebun al Parisului, străbunicul lui Caillette de mai tîrziu. Iată întîmplarea: Un derbedeu din Paris, trecînd într—o zi prin faţa unei ospătarii de lîngă fortăreaţa Chastelet, s—a oprit în faţa grătarului, a scos din traistă o bucată de pîine şi a început s—o mănînce, sorbind cu nesaţiu mireasma cărnii fripte. Birtaşul l—a lăsat în pace şi nu i—a spus nimic; dar după ce mîrlanul şi—a mestecat codrul de pîine şi a dat să plece, l—a prins frumuşel de guler şi i—a cerut să—i plătească... mirosul fripturii! Omul a răspuns, că nici măcar nu s—a atins de cărnuri, deci cu nimic nu l—a păgubit şi cu nimic nu i se socoteşte dator. Aroma cărnii fripte, răspîndindu—se în văzduh, s—ar fi pierdut oricum, şi nu s—a mai pomenit încă la Paris să se vîndă miros de friptură pe stradă ! Birtaşul a răspuns, că el nu—i ţinut să hrănească pe toţi derbedeii Parisului cu aromă de la grătarul lui, şi l—a ameninţat că dacă nu—i plăteşte îi mută fălcile. Mîrlanul a pus mîna pe băţ să se apere, şi s—a încins o zarvă nemaipomenită. Mulţimea de gură—cască s—a strîns din toate părţile să privească încăierarea. între ei se afla şi Jean Seigny, nebunul oraşului. Zărindu—l, birtaşul a spus mîrlanului: — „Vrei să—l punem pe marele Jean Seigny judecător peste noi?" — „Vreau, cum să nu vreau, lua—te—ar naiba!" a răspuns flămîndul. Jean Seigny, după ce i—a ascultat pe amîndoi, i—a cerut derbedeului să scoată din pungă un sfanţ de argint. Mîrlanul, neavînd încotro, s—a supus şi i—a pus banul în mînă. Nebunul l—a luat, l—a aşezat pe umărul stîng ca şi cum ar fi vrut să—i cumpănească greutatea, l—a lovit pe unghie ca să audă cum sună, apoi, închizînd un ochi, s—a uitat cu luare—aminte să—i citească scrisul. Mulţimea căsca gura la el, birtaşul aştepta încrezător, iar mîrlanul schimba feţe—feţe. După o tăcere destul de îndelungată, nebunul s—a dus să mai sune o dată banul pe tejghea, apoi cu o măreţie de jude—preşedinte, ţinînd în mînă paiaţa lui ca pe un schiptru, înfundîndu—şi pe cap scufia de blană cu urechi de hîrtie zdrenţuită, a tuşit de trei ori şi a spus: — „Curtea găseşte de cuviinţă că, împricinatul care şi—a mîncat pîinea cu miros de friptură, a plătit birtaşului cu sunetul banului. Aşadar şi prin urmare, Curtea îndrumă pe fiecare să—şi vadă de treaba lui. Fără cheltuieli de judecată şi spre ştiinţa părţilor". Hotărîrea nebunului li s—a părut tuturor judecătorilor din Paris atît de dreaptă şi de minunată, încît au recunoscut că nici Parlamentul însuşi, cu legea în mînă, n—ar fi putut să chibzuiască mai bine. Aşadar, gîndeşte—te dacă n—ar fi mai nimerit să ceri sfatul unui nebun.

CAPITOLUL XXXVIII. Ce porecle i—au dat Pantagruel şi Panurge lui Tribulet[41]

— Pentru mîntuirea sufletului meu, primesc, a spus Panurge. Aveam maţul încuiat; acum simt că mi s—a uşurat pîntecele. Dar, după cum, pentru a le cere sfatul, am ales lamura înţelepţilor, tot astfel aş dori să găsim pe nebunul cel mai nebun dintre toţi nebunii.
— Tribulet îmi pare a fi nebunul care ne trebuie, şi—a dat cu părerea Pantagruel.
— E nebun sută—n sută! a încuviinţat Panurge.

PANTAGRUEL	PANURGE
Nebun din născare,	Nebun cîntăreţ,
fatal,	cu bemol la cheie,
ceresc,	pămîntesc,
voios,	vesel,
mercurial,	drăgălaş,
lunatic,	cu nasul roşu,
rătăcitor,	pisălog,
ciudat,	cu clopoţei,
eretic,	veneric,
eroic,	de pripas,
îngheţat,	orfan,
genial,	clocit,
predestinat,	plimbăreţ,
împărătesc,	papal,
regesc,	consistorial,
august,	canonic,
cezarian,	aulic,
patriarhal,	sinodal,
ducal,	episcopesc,
seniorial,	doftoricesc,
credincios,	călugăresc,
stegar,	impunător,
palatin,	cu toane,
principal,	căptuşit,
pretorial,	la prima tunsoare,
total,	iubăreţ,
înaripat,	cu diplomă,
curial,	musafir,
fruntaş,	cu premiul întîi,
biruitor,	cu coadă,
vulgar,	cetlăiaş,
casnic,	lăturalnic,
exemplar,	însetat,
rătăcitor şi rar,	nerod,
civil,	trecător,
popular,	de pe cracă,
familiar,	haihui,

de seamă, favorit, latinesc, de toate zilele, temut, filozof, metafizic, suveran, special, extatic, categoric, predicator, uriaş, oficial, cu perspectivă, aritmetic, algebric, cabalistic, talmudic, ermetic, explicativ, prescurtat, hiperbolic, antonomatic, alegoric, foarte logic, pleonasmic, princiar, cerebral, cordial, indestinal, hepatic, splenetic, cu vînturi, legiuit, la azimut, pe meridian,

---

[41] *Tribut—Triboulet,* bufonul lui Ludovic al XII—lea şi apoi al lui Francisc I.

binefăcut, cu pervaz, pe piedestal, chibzuit, celebru, binecrescut, înzăuat, prădalnic, cu coada—n sus, cenuşiu, aiurit, lovit cu leuca, bosumflat, superlativ, de dimineaţă, de mîna stîngă, mătăsos, lînă—n lînă, cu picăţele, burghez, cu mătură, de batjocură, de toate felurile, cu zăbavă, taciturn, eteroclit, teologic, prescurtat, arăbesc, pecetluit, împuternicit, cu glugă, titular, ascuns, îndărătnic, zdravăn, jefuit, fudul, de mîna întîi, uşuratic, de bucătărie, de neam mare, la frigare, la tavă, la cuptor, cu guturai, de 24 de carate, sprinten, solemn, anual, sărbătoresc, distractiv, de la ţară, glumeţ, cu hrisov, necioplit, grosolan, de toate zilele, cu diapazon, hotărît, cu hieroglife, adevărat, de mare preţ, măsurat, fanatic, fantastic, limfatic, înfricoşat, distilat, nesupărător, întors pe dos, ciufut, cu moţ, cu cîrje, cu paiaţă, pieziş, împiedicat, croit pe măsură, răscopt, necioplit, de ars pe rug, împăunat, împopoţonat, fără oprire, cu şaradă, după tipar, cu glugă, înţelept, încrustat, persan, baritonal, rău de muscă, cu pielea groasă.

Pantagruel — în Roma de altădată, quirinalele erau sărbătorile nebunilor. Am putea să întemeiem şi noi în Franţa: *tribuletinalele*[42].

Panurge — Dacă nebunii ar purta platoşe, ar umbla toţi cu bucile goale pe uliţe.

Pantagruel — Dacă el e Fatuel, zeul nebunilor despre care am pomenit, bărbatul Fatuei, zeiţa nebunelor, tatăl lui se chema Bunăziua, iar bunică—sa Ziuabună.

Panurge — Dacă toţi nebunii ar merge în buiestru, el le—ar lua—o înainte cu un stînjen, măcar că are picioarele strîmbe. Să mergem la Tribulet. Sînt încredinţat că—mi va da un sfat bun.

Pantagruel — Eu plec la Mirelingue. Vreau să fiu de faţă la judecata lui Bridoye. Între timp, voi trimite pe Carpalim la Blois să—l cheme aici pe Tribulet.

Carpalim a pornit la drum. Pantagruel, însoţit de slujitorii săi, de Panurge, Epistemon, Ponocrat, fratele Ioan, Gimnast, Rizotom şi ceilalţi, s—a îndreptat spre Mirelingue.

---

[42] *Tribuletinalele,* vezi p. 359, nota 1.

CAPITOLUL XXXIX. Cum a fost judecat în faţa lui Pantagruel judele Bridoye, care dădea hotărîrile după cum picau zarurile

Ziua următoare, la ceasul hotărît pentru judecată, Pantagruel a ajuns la Mirelingue. Preşedintele, senatorii şi consilierii l—au rugat să stea alături de ei, pentru a asculta lămuririle şi susţinerile lui Bridoye privitoare la hotărîrea ce—o dăduse împotriva unuia Toucheronde. Curtea celor o sută nu socotea hotărîrea dreaptă.

Pantagruel a primit bucuros şi a intrat în sala judecăţilor, unde l—a zărit pe Bridoye şezînd pe scaun în mijlocul încăperii. Fiind întrebat, n—a răspuns decît atît, că din pricina anilor i—au slăbit ochii şi nu mai vede bine; acestea sînt beteşugurile şi nevoile bătrîneţii — vezi *not. per Archid. D.LXXXVT C. tanto.* Iată pentru ce nu mai deosebeşte numerele zarurilor atît de bine ca altădată. Şi aşa precum Isac, bătrîn şi cu văzul tulbure, l—a luat pe Iacob drept Esau, tot astfel, avînd a hotărî asupra pricinii de care era vorba, a citit *5* în loc de *4,* mai ales că folosise zarurile lui cele mici. Dar după toate legile dreptăţii, slăbiciunile fireşti ale omului nu pot fi socotite drept crimă, după cum scrie în [...]. Căci ar trebui să fie trasă la răspundere natura, nu omul, după cum reiese din 7. *maximum vitium C. de lib. praetor.*

— Despre ce zaruri e vorba? a întrebat preşedintele Curţii, Trinquamelle.

— Zarurile cu care judec, a răspuns Bridoye. *Alea judiciorum*[43], despre care aminteşte [...]. Dumneavoastră ce zaruri folosiţi pentru hotărîrile înaltei Curţi? Toţi ceilalţi judecători hotărăsc potrivit celor arătate de D. Hen. Ferrandat *et not. gl. in c. fin. de sortii, et 1. sed cum ambo ff. de jud. Ubi doct.,* care spune că zarurile sînt mijlocul cel mai cinstit, cel mai folositor şi cel mai priincios pentru judecarea pricinilor şi neînţelegerilor dintre părţi. Mai lămurit vorbeşte Bald. Bartol şi Alex: *C. communia de leg.*

---

[43] Norocul judecăţii (lat.).

Si duo.

— Şi cum faci, prietene? a întrebat Trinquamelle.

— Iată, a răspuns Bridoye, vă voi arăta pe scurt, cum ne învaţă legea *ampliorem* & *in refutatoriis, C. de appela şi gloss. 1. i.j. ff. quod met. causa. Gaudent brevietate moderni.* Fac ca dumneavoastră toţi, domnilor, şi după cum e obiceiul judecăţilor, pe care trebuie să—l urmăm: *ut noi. extra de consuet. c. ex literis et Ibi Innoc.*

Adică: văzînd şi revăzînd, citind şi recitind, răsfoind şi puricînd toate plîngerile, înfăţişările, amînările, mărturiile, cercetările, arătările, dovezile, chemările, duplicatele, triplicatele, depunerile, opunerile, transpunerile, jurămintele, faptele nepermise, încheierile scrise, semnăturile, procedurile, examinările, înfruntările, trimiterile, admiterile, apărarea, învinuirile şi toate celelalte iţe şi chichiţe, înfăţişate dintr—o parte şi alta (cum se cuvine să facă fiecare judecător). Aşez alături, pe colţul mesei, mai întîi sacii cu hîrtiile pîrîtului, dîndu—le precădere (cum faceţi şi dumneavoastră). Pun apoi, pe colţul celălalt, sacii pîrîtorului (cum faceţi şi dumneavoastră). Fiecare cu norocul lui.

— Şi cum deosebeşti de care parte e dreptatea?

— Ca şi dumneavoastră, domnilor, a răspuns Bridoye. Mă uit, mai întîi, să văd cîţi saci sînt de o parte şi cîţi de alta. Dacă sînt saci mai mulţi, scot zarurile mici. Mai am o pereche de zaruri mari, frumos tăiate şi bine şlefuite, pe care le folosesc cînd pricina mi se pare mai uşoară, adică atunci cînd sînt saci mai puţini.

— Şi pe urmă cum hotărăşti?

— Ca şi dumneavoastră, domnilor. Dau cîştig celui care a avut mai mult noroc la zaruri. După cum cred că e şi drept.

CAPITOLUL XL. Cum arată Bridoye pentru ce judeca pricinile dînd cu zarurile

— Foarte bine, a spus preşedintele, dar dacă soarta pricinilor o hotărăşti după cum dă norocul, pentru ce nu arunci zarurile din prima zi cînd ţi se înfăţişează părţile, fără să mai amîni judecata? La ce—ţi mai slujesc sacii, cu toate scriptele lor?

— Îmi slujesc, ca şi domniilor voastre, domnilor, la trei lucruri, deopotrivă de prielnice, folositoare şi plăcute. Mai întîi, pentru a îndeplini formele, fără de care nici o hotărîre n—are putere, după cum o dovedeşte *Spec. I tit. de instr. edit. et tit. de rescript. praesent.* Ştiţi foarte bine, că de multe ori, în judecăţile noastre, forma schimbă şi preface conţinutul, căci *forma mutata, mutatur substantia*[44]. În al doilea rînd, fiindcă îmi prieşte mişcarea, ca şi domniilor voastre, domnilor.

Răposatul Othoman Vadare, un doftor priceput, mi—a spus în mai multe rînduri că lenevirea trupului primejduieşte sănătatea si scurtează viaţa tuturor oamenilor legii, ca şi pe—a dumneavoastră, domnilor. De aceea nouă ne sînt îngăduite unele jocuri cuviincioase şi plăcute, cum scrie în *Thomae in secunda secundae quaest.* ca şi Albert de Ros, *csx&fuit magnus practicus*[45], iar după el Bărbăţia *in prin. consil. Interpone tuis interdum gaudia curis*[46].

Într—adevăr, într—o zi a anului 1489, avînd oarecari treburi băneşti la curtea domnilor consilieri generali, şi ajungînd să pătrund pînă la dumnealor, cu învoirea bine răsplătită a aprodului — fiindcă după cum ştiţi *pecuniae obediunt omnia*[47] — i—am găsit jucînd „musca", un joc sănătos, cuviincios şi foarte vechi, îngăduit de lege. Îmi aduc aminte chiar, că domnul Tielman Picquet făcea pe musca şi glumea spunînd celorlalţi domni de la curte, că tot lovindu—l or să—şi rupă scufiile pe spinarea lui şi o să—i certe nevestele cînd s—or întoarce acasă. Or, *resolutorie loquendo*[48] voi spune, ca şi dumneavoastră, domnilor, că nu—i o mişcare a braţelor şi a trupului mai înviorătoare în lumea dreptăţii decît să deşerţi sacii cu dosare, să răscoleşti hîrtiile pricinilor, să umpli coşurile şi să cercetezi temeinic fiecare dovadă.

În al treilea rînd, ca şi dumneavoastră, domnilor, socotesc că orice rod are nevoie de timp ca să se coacă. Timpul le scoate la iveală pe toate. Timpul e părintele adevărului. Iată de ce, ca şi dumneavoastră, domnilor, nu mă pripesc niciodată. Ţiu în loc şi amîn hotărîrea, pînă ce pricina, între timp, se limpezeşte, se dospeşte şi se coace; abia atunci arunc zarurile, iar părţile, după îndelungă aşteptare, primesc mai uşor hotărîrea sorţilor. *Portatur leviter, quod portat quisque libenter*[49].

Judecînd o pricină nedospită bine, adică la începutul ei, aş face aceeaşi greşeală ca şi felcerul care s—ar apuca să taie o bubă înainte de a se coace, sau ar încerca să cureţe o umoare rea a trupului, cînd abia s—a ivit. *Quod medicamenta morbis exhibent, hoc jura negotiis*[50]. Natura de asemeni ne învaţă, că fructele nu se culeg şi nu se mănîncă verzi, după cum nici fetele nu—s de măritat, cît sînt încă prea crude. *Jam matura thoris plenis adoleverat annis virginitas"*[51].

Toate lucrurile sînt a se îndeplini la vremea lor.

---

[44] Schimbîndu—se forma, se schimbă substanţa (lat.).
[45] A fost un mare practician (lat.).
[46] Strecoară din cînd în cînd şi cîte o bucurie printre grijile tale (lat.).
[47] Totul ascultă de bani (lat.).
[48] Vorbind hotărîtor (lat.).
[49] Oricine rabdă lesne ceea ce rabdă de bunăvoie (lat.).
[50] Ceea ce fac leacurile la boli, fac judecăţile la afaceri (lat.).
[51] Un număr deplin de ani hrănise o fecioară coaptă acum pentru patul nupţial(lat).

CAPITOLUL XLI. Bridoye povesteşte păţania unui împăciuitor de pricini

— În această privinţă îmi amintesc, a vorbit mai departe Bridoye, că pe vremea cînd învăţam legile la Poitiers, sub *brocadium juris*[52], trăia la Semerve un oarecare Perrin Dendin, gospodar de ispravă, plugar harnic, cîntăreţ în strană şi om de cuvînt, cam tot atît de vîrstnic ca cel mai bătrîn dintre dumneavoastră. (Spunea că apucase în tinereţe marele şi înţeleptul Conciliu din Latran, cu pălărie roşie în cap, alături de soţia dumnealui, Pragmatica Sancţiune, înveşmîntată în mătase liliachie şi cu mătănii groase din boabe de chihlimbar.) Acel bărbat de nădejde descurcase el singur mai multe pricini decît întreaga curte de la Poitiers, cu judecătorii din Monsmorillon şi Parthenay la un loc. Era bine cunoscut şi mult preţuit în toată împrejurimea. Nu se isca o pricină de ceartă sau vreo neînţelegere în Chauvigny, Nouaille, Croutelles, Aisgne, Leguge, la Motte, Lusignan, Vivonne, Mezeaulx, Estable şi în alte părţi, care să nu ajungă în faţa lui la judecată. În toate hotăra cu putere deplină, deşi nu era om de legi, ci numai om cumsecade. Nu se tăia un porc în toată vecinătatea, fără să—i sosească acasă, plocon, toba şi cîrnaţii. Nu trecea o zi de la Dumnezeu, să nu se ţină un ospăţ, o nuntă, un botez, o cumetrie sau o petrecere la crîşmă după lehuzie; în cinstea împăcării, fireşte, căci, după ce părţile cădeau la învoială, împăciuitorul nu uita să—i strîngă pe toţi laolaltă şi îi îndemna să închine un pahar—două, în semn de mulţumire şi de bună înţelegere. Perrin Dendin avea un fiu, pe Tenot, flăcău voinic şi chipeş, prietenos, aş putea să spun ca şi taică—său. Tenot Dendin rîvnea şi el să judece neînţelegerile dintre oameni, fiindcă după cum ştiţi: *Saepe solet similis filius esse patri*[53]. Îi plăcea să se numească singur: împăciuitor de pricini. Se dovedise altminteri îndeajuns de isteţ şi de harnic. Cum auzea, sau numai bănuia, că s—a iscat undeva vreo ceartă, se şi înfăţişa s—o descurce. Fiindcă: *qui non laborat non manige ducat*[54]. A greşit însă o dată destul de rău; şi de atunci nimeni nu—l mai punea judecător, oricît de neînsemnată ar fi fost pricina. Astfel, în loc să împace oamenii, mai mult îi învrăjbea; în loc să—i potolească, mai amarnic îi stîrnea. Ştiţi, domnilor, că *sermo datur cunctis, animi sapientia paucis*[55]. Iar hangiii din Semerve spuneau că de pe urma lui nu mai vindeau, tot anul, nici atît vin cît se bea altădată într—o jumătate de zi la o împăciuire de—a lui taică—său.

Tenot i s—a plîns părintelui său, vorbind cu amărăciune despre răutatea oamenilor vremii, şi adăugînd că dacă mai demult lumea ar fi fost tot atît de certăreaţă, de pornită şi de îndărătnică, nici el,

---

[52] Axiome de drept (lat.).
[53] Adesea fiul îi seamănă tatălui (lat.).
[54] în pronunţare franceză: *maniiducat* — cine nu munceşte, nu vede un ducat, pentru: *qui non aborat, non manducet* — cine nu munceşte să nu mănînce (lat.). *(Tkes*. II. 3, 10).
[55] Cuvîntul le e dat tuturora, înţelepciunea minţii nu.

Perrin Dendin, n—ar fi ajuns la acea faimă de împăciuitor fără greş, de care se bucura. Băiatul a păcătuit grăind astfel, căci nu li—e îngăduit copiilor a judeca pe părinţii lor. — „N—ai luat—o din loc cum trebuie, a spus Dendin fiului său.

Cînd ai pe oportet[56] *în faţa, Să faci aşa cum te învaţă.*

Uite unde—i buba. Nu izbuteşti să împaci pe împricinaţi! Şi ştii de ce? Fiindcă iei în mînă pricinile cît sînt prea crude, adică necoapte. Eu, în schimb, pe toate le descurc. Ştii pentru ce? Pentru că aştept să se dospească bine şi să se coacă ! *Dulcior estfructus, post multa pericula ductus*[57]. E o vorbă care spune, că treaba felcerului e mai uşoară către sfîrşitul bolii, decît la începutul ei. Fiindcă, vezi tu, pînă să vină doftorul, boala şi—a făcut mendrele, şi se apropie de capătul ei. Pricinile aşijderea, se istovesc de la sine, cînd împricinaţilor nu le mai rămîne nici un ban în pungă şi au ostenit a se mai război între ei. *Deficiente pecu, deficit omne, nia.*[58] În clipa aceea, nu mai lipseşte decît unul care să mijlocească înţelegerea, precum peţitorul nunta, ducînd vorbele de la o casă la alta şi punînd la cale împăciuirea celor învrăjbiţi, cruţîndu—i fiecăruia ruşinea de a se spune despre el că a închinat cel dintîi steagul şi că s—a dat bătut, fiindcă ştia că n—are dreptate şi simţea că i se scufundă corabia. Şi iată că se arată Dendin ! Multdorit şi binevenit, ca sarea în bucate ! Atunci soseşte ceasul meu ! Norocul meu ! Culesul! În felul acesta, fătul meu, aş putea să mijlocesc pacea, sau cel puţin un răgaz de luptă, între marele nostru rege şi veneţieni, între împărat şi helvetici, între englezi şi scoţieni, între papa şi cetatea Ferrarei. Aş merge şi mai departe, cu ajutorul lui Dumnezeu: aş împăca pe turci cu sofioţii, pe tătari cu moscoviţii. Ai priceput? Aş aştepta să—i prind la acel impas, cînd şi unii şi alţii ar fi sătui de războaie, cînd le—ar fi goală visteria şi pungile supuşilor stoarse, cînd şi—ar fi vîndut bunurile şi şi—ar fi zălogit moşia, cînd li s—ar fi isprăvit merindea şi şi—ar fi împuşcat toţi plumbii. Atunci, mama lui Dumnezeu! De voie, de nevoie s—ar opri să mai răsufle şi, vrînd—nevrînd, şi—ar înfrîna neînfrînarea. Cum ne învaţă *gloss. XXXVI d. c. Si quando:*

Odero si potero; si non, invitus amabo[59].

---

[56] Trebuie (lat.).
[57] Mai dulce e roadă dobîndită cu strădanii mari (lat.).
[58] Pentru: *deficienta pecunia, dejicit omne* — cînd lipsesc banii, lipseşte totul (lat.).
[59] Voi urî dacă voi putea dacă nu, voi iubi fără să vreau (lat.). *(Ov. Am,* III, XX, 35).

CAPITOLUL XLII. Cum se nasc pricinile şi cum ajung să se coacă

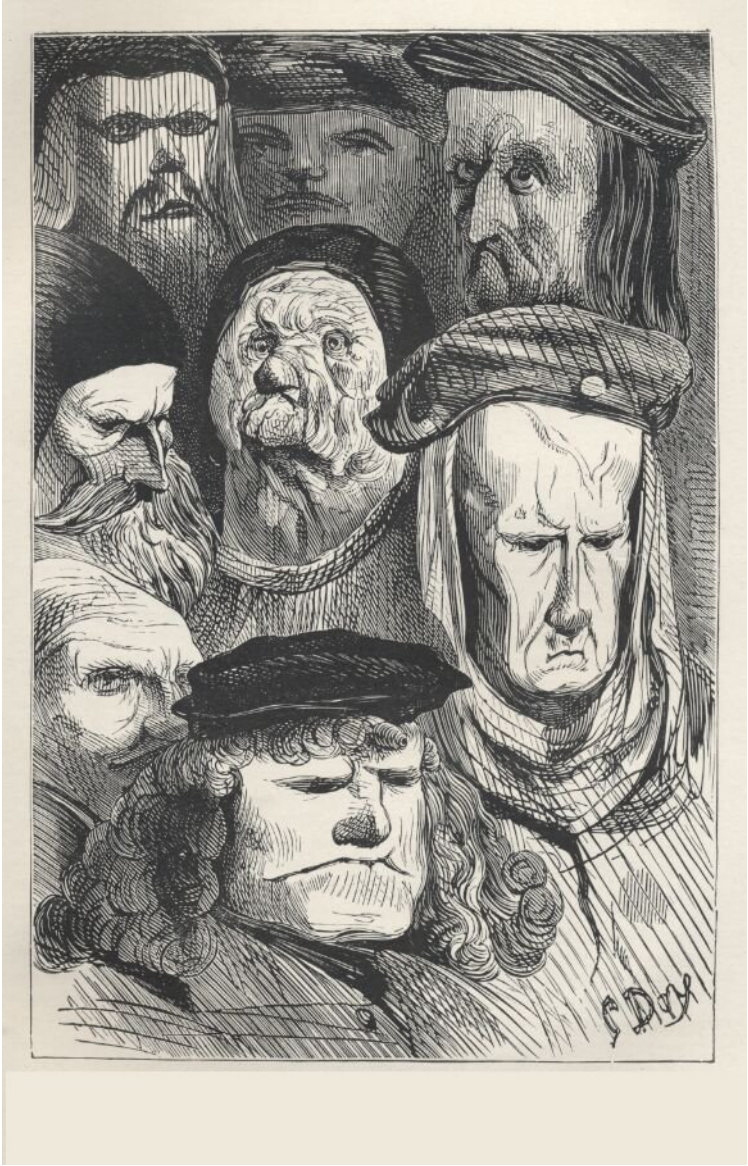

— Iată de ce, a spus Bridoye, amîn şi lungesc pricinile, aşteptînd, ca şi dumneavoastră, domnilor, să se coacă formele şi să se pîrguiască bine dovezile din saci. Orice pricină, la începutul ei mi se pare, ca şi dumneavoastră, domnilor, nelămurită şi şchioapă. Aşa cum puiul de urs, cînd se naşte, n—are nici labe, nici piele, nici păr, nici cap, ci e numai un boţ de carne, fără chip şi fără nume. Abia după ce, cu răbdare de mamă, ursoaica se apucă să—l lingă, ursuleţul începe să semene cu ceea ce se cuvine să fie. Aşa văd eu, ca şi dumneavoastră, domnilor, că vin pe lume pricinile: fără cap şi fără picioare, neîmplinite şi neînchegate, ca ciozvîrta de urs la naştere. Dar, după ce sînt toate părţile bine linse, întinse şi prelinse, unse, tunse şi pătrunse, labele încep să crească, iar dobitocul mişcă din urechi. Cum spune *gloss.fiem q. I c. Paulus: Debile principium melior fortuna sequetur*[60]. Aşa şi dumneavoastră, domnilor, cu toţi portăreii, aprozii, procurorii, advocaţii, ipistaţii, notarii, scriitorii şi judecătorii fără scaun, *de quibus tit. est lib. III C,* pipăiţi necontenit buzunarele împricinaţilor şi, avînd grijă să le lingeţi pungile, puneţi pricinii nou—născute labe, cap, gheare, dinţi, vine, muşchi şi sînge: adică umpleţi sacii! *Qualis vestis erit, talia corda gerit*[61]. Adică în această privinţă sînt mai fericiţi împricinaţii decît împărţitorii de dreptate, fiindcă *beatius est dare quam accipere*[62]. Astfel pricina creşte, frumoasă şi bine împlinită, cum spune *gloss. canonice: Accipe, sume, cape, sunt verbaplacentia papae*[63]. Mai lămurit spune Alber. de Ros: *Roma manus rodit, quas roderenon valet, odit. Dantes custodii, non dantes spernit et odit.*[64] De ce?

---

[60] Un noroc mai bun să urmeze unui slab început (lat.)
[61] Cum vor fi hainele, aşa şi inima (lat.).
[62] Mai plăcut e să dai, decît să primeşti (lat.).
[63] Primeşte, ia, apucă sînt cuvinte plăcute papei (lat.).
[64] Roma roade mîinile (care dau) şi urăşte pe cele ce nu le poate roade. Pe cei ce dau pe cei ce nu dau îi dispreţuieşte şi îi urăşte (lat.).

Ad praesens ova, cras pullis sunt meliora[65].
— Foarte bine. Dar ce faci cu pricinile de furt şi tîlhărie, cînd vinovatul a fost prins *flagrante crimine*[66] ?
— Ca şi dumneavoastră, domnilor, a răspuns Bridoye. Cer părţii păgubite să doarmă una—bună, înainte de a se înfăţişa la judecată, aducînd despre aceasta cuvenita dovadă, întărită după toată rînduiala legii. *Quandoque bonus dormitat Homerus*[67]. La dovada aceasta vine de se mai alătură încă una.

Fiecare hîrtie naşte altă hîrtie, iar sacul creşte, ca ochiurile cu care se împletesc zalele. Şi pînă la urmă pricina se întregeşte în toate părţile ei, rotunjită, închegată şi bine—mplinită. Atunci, domnilor, scot zarurile ! Aşa m—am deprins, şi lucrurile au ieşit totdeauna bine, ca după cea mai bună chibzuială. Mi—aduc aminte de—o întîmplare. În tabăra de la Stockholm un gascon, anume Gratianauld ,de felul lui din Sainsever, pierduse toţi banii la cărţi şi, bineînţeles, era foarte necăjit din această pricină, căci, după cum ştiţi, *pecunia est alter sanguis, vita hominis et optimus fidejussor in necessitatibus*[68]. Părăsind jocul, a strigat cu glas puternic în faţa soţilor săi de luptă: — *„Pao cap de bious, hillotz, que mau de pipe bous tresbyre! ares que pergudes sont las miesbingt et quouatre baguettes ta pla donnerindics, trucs et patacts. Sein degun de bous aulxqui boille truquar ambe iou a bels embis ?"*[69] Nerăspunzîndu—i nimeni, a trecut în tabăra nemţească şi a răcnit la fel, poftindu—i pe toţi să se bată cu el. Dar nemţii i—au răspuns aşa: — *„Der Guascogner thut sich us mitteim ieden zu schlagen, ober er ist geneigter zu staelen; darumb, liben frauwen, hend serg zu inuerm hausraut*[70]*".* Nici dinspre partea aceasta n—a ieşit vreunul să se bată. Gasconul s—a îndreptat atunci, sărind şi ţopăind, spre tabăra pedestraşilor franţuji, cărora le—a strigat aceeaşi chemare voinicească la bătaie. Nu i—a răspuns nimeni. Văzînd aşa, gasconul s—a lăsat păgubaş. S—a culcat frumos la marginea taberei, lîngă cortul cavalerului Cristian de Crisse, şi a adormit.

În vremea aceasta, un alt ostaş, care de asemeni îşi pierduse argintii la cărţi, a ieşit pe cîmp cu sabia scoasă ,zor—nevoie să se bată cu gasconul, ca doi mofluzi ce erau amîndoi. *Ploratur lacrymis amissa pecunia veris*[71]. Căutîndu—l prin toată tabăra, l—a găsit dormind. L—a scuturat de umeri şi i—a strigat: — „Ei scoală, voinice ! Sus, flăcăule, să vedem, care pe care? Hai, lua—te—ar naiba, să—ţi arăt că nu mi—e sabia mai scurtă decît frigarea ta!" Gasconul, buimac de somn, i—a răspuns: — *„Cap de Saint Arnaud, quau seys tu, qui me rebeilles. Que mau de taoverne te [...] cap de Guascoigne, tapla dormie iou, quond aquoest tacuainme bingut* estee"[72]. Francezul l—a stîrnit încă o dată să se bată, dar gasconul i—a spus: *„He, pauret, iou te esquinerie ares que son pla reposat. Vayne unpauc qui teposar comme iou, puesse truqueron*[73]*."* Uitase paguba dormind şi nu—i mai ardea de bătaie. Într—un cuvînt, în loc să se încaiere, şi—au băgat săbiile în teacă şi s—au dus să se cinstească împreună.

Somnul i—a liniştit pe—amîndoi şi le—a potolit arţagul. Pe bună dreptate spune cuvîntul de aur al lui Ioan: *Sedendo et quiescendo fit anima prudens*[74].

---

[65] Mai bune—s ouăle de azi, decît găinile de mîine (lat.).
[66] Asupra faptului (lat.).
[67] Cîteodată mai aţipeşte şi bunul Homer (lat.) *(Hor., Ars. poet,,* 359).
[68] Banii sînt un al doilea sînge, sînt viaţa omului şi cel mai bun chezaş la nevoie (lat.).
[69] „Mititeilor, boilor, vedea—v—aş la pămînt morţi de băutură ! Am pierdut la joc douăzeci şi două de văcuţe (bani de argint) şi au început să mă mănînce ghearele, palmele şi pumnii. E vreunul dintre voi gata să se măsoare în luptă dreaptă cu mine?"
[70] „Gasconul se laudă că se luptă cu oricare, dar mai bine se pricepe să fure; femeie dragă, fii cu ochii în patru şi păzeşte—ţi lucrurile din casă."
[71] Banii pierduţi se plîng cu lacrimi adevărate (lat.). (Juv., XIII, 134.)
[72] „Sfinte Arnoalde ! care eşti tu ăla de nu mă laşi să dorm? Ţi—ai băut minţile, mă? Sfinte Seerr, tata gasconilor, ce bine aţipisem şi derbedeul ăsta m—a trezit din somn."
[73] „Ei, păcătosule, eu sînt odihnit şi am să te tai bucăţi! Du—te de te culcă şi tu oleacă, iar după aceea ne—om bate."
[74] Oprindu—se şi odihnindu—se, cugetul se înţelepţeşte (lat.).

CAPITOLUL XLIII. Cum îndreptăţeşte Pantagruel hotărîrile pe care Bridoye le da cu ajutorul zarurilor

Atît a vorbit Bridoye şi nu mai mult. Preşedintele i—a poruncit să părăsească locul, iar Bridoye s—a supus.

— Se cuvine acum, mărite—prinţ, a spus preşedintele, să supunem judecăţii tale purtarea neobişnuită şi întru totul ciudată a lui Bridoye, care în faţa noastră, văzîndu—l şi ascultîndu—l, a mărturisit că judecă pricinile după cum cad zarurile. Nu numai ca o îndatorire faţă de necurmata bunăvoinţă pe care înălţimea—ta a arătat—o faţă de acest Parlament, ca şi faţă de întregul marchizat al Mirelingue—ului, dar drept recunoaştere a înţelepciunii, a judecăţii chibzuite şi a minunatei învăţături cu care te—a înzestrat Dumnezeu (de la care purced toate bunurile), te rugăm a hotărî asupra lui, aşa cum socoteşti că e bine după lege şi după dreptate.

Pantagruel a răspuns:

— Domnilor, după cum ştiţi, nu e în căderea mea să hotărăsc soarta judecăţilor. Dar, fiindcă v—aţi gîndit să—mi faceţi această cinste, îngăduiţi—mi să nu rostesc înaintea dumneavoastră o hotarîre, ci să vă înfăţişez o rugăminte. Îi găsesc lui Bridoye cîteva însuşiri, care îl fac vrednic de iertare. Mai întîi: bătrîneţea lui. În al doilea rînd: cinstea. Ştiţi bine că dreptul şi legile noastre ţin seamă de amîndouă, şi nu pregetă să ierte pe cei care, bătrîni şi cinstiţi fiind, cad în greşeală. În al treilea rînd, mai cunosc un temei de dreptate care vine în ajutorul lui: aceasta e cea dintîi şi singura lui greşeală, şi se cuvine a fi uitată şi îngropată în mulţimea covîrşitoare a hotărîrilor drepte pe care le—a dat în trecut; căci vreme de patruzeci de ani şi mai bine nimeni nu s—a plîns împotriva judecăţilor lui. Dacă aş lăsa să picure în apa Loarei un strop din valul mării, cine ar mai putea să simtă, bînd din rîu, gustul sărat? Şi înclin a crede că însăşi voinţa lui Dumnezeu a vorbit, de vreme ce toate ale sale hotărîri, date după soarta zarurilor, au fost întărite de înalta voastră Curte.

Aşa vrea adeseori Cel—de—sus, ca puterea lui să se dovedească în rătăcirea celor înţelepţi, în slăbiciunea celor tari şi în luminarea celor săraci cu duhul.

Le voi lăsa însă pe toate acestea la o parte, rugîndu—vă — nu pentru datoria de recunoştinţă pe care spuneţi că o aveţi faţă de mine, şi de care nu vă socotesc legaţi — ci de hatîrul prieteniei nefăţărite pe care v—am arătat—o totdeauna în sprijinul tagmei dumneavoastră, ca acum o dată să vă înduplecaţi a—l ierta, cu două făgăduieli din parte—i: să răsplătească pe cei nedreptăţiţi prin hotărîrea ce—a dat—o, şi să primească pe lîngă el ajutorul unuia mai tînăr, mai învăţat şi mai chibzuit, după sfatul căruia să—şi întocmească de acum încolo hotărîrile. Iar dacă totuşi veţi voi să—l îndepărtaţi cu totul din scaun, vă rog să mi—l daţi mie. Voi găsi pentru el în regatul meu o slujbă unde să fie de folos. Bunul Dumnezeu, atotţiitorul şi dătătorul de viaţă, să vă dăruiască mila şi îndurarea lui, acum şi totdeauna.

Rostind aceste cuvinte, Pantagruel a făcut o adîncă plecăciune în faţa Curţii, apoi a părăsit locul. Pe pragul uşii l—au întîmpinat Panurge, Epistemon, fratele Ioan şi ceilalţi însoţitori ai săi. Au încălecat pe cai şi au luat calea—ntoarsă, spre Gargantua. Pe drum, Pantagruel le—a povestit de—a fir—a—păr întîmplarea cu judecăţile lui Bridoye. Fratele Ioan a spus că l—a cunoscut pe Pierre Dendin, pe vremea cînd era ajutor al abatelui Ardillon, la Fontaine—le—Comte. Gimnast şi—a adus aminte că se găsea în cortul lui Cristian, cavalerul de Crisse, cînd gasconul era cît pe—aci să se bată cu ostaşul francez. Numai Panurge nu voia să creadă în buna reuşită a judecăţilor hotărîte după cum cad zarurile; mai ales atîţia ani în şir. Epistemon i—a spus lui Pantagruel:

— O întîmplare asemănătoare mi—a povestit unul din judecătorii din Monslehery. E totuşi de mirare, cum zarurile au putut să arate dreptatea de—a lungul atîtor ani. O judecată—două nu m—ar mira să iasă bine; mai ales cînd pricina e încurcată, anevoioasă şi greu de lămurit.

CAPITOLUL XLIV. Cum povesteşte Pantagruel o întîmplare ciudată privitoare la strîmbătatea judecăţii omeneşti

— Aşa a fost pricina care a venit mai demult spre judecată înaintea lui Cn. Dolabella, proconsulul Asiei, a spus Pantagruel. Iată cum s—a întîmplat:

O femeie din Smirna avusese de la primul ei bărbat un fiu numit Abeceu. Rămînînd văduvă, s—a măritat din nou şi cu cel de—al doilea soţ a mai născut un băiat, pe Egeu. După cum însă ştiţi, se întîmplă foarte rar ca părinţii şi fraţii vitregi să iubească pe cei născuţi dintr—un alt tată sau dintr—o altă mamă. Astfel, cel de—al doilea bărbat al femeii dimpreună cu fiul lui l—au atras într—o capcană pe Abeceu şi l—au răpus mişeleşte. Văzînd răutatea şi ticăloşia, ucigaşilor, femeia nu s—a putut răbda să lase fapta lor nepedepsită şi, la rîndul ei, i—a omorît pe amîndoi. Dusă la judecată în faţa lui Cn. Dolabella, ea şi—a mărturisit fapta fără să şovăiască, spunînd numai atît, că era în dreptul ei să—i ucidă.

Aceasta era întreaga pricină. Proconsulului i s—a părut atît de încurcată, încît nu ştia ce hotărîre să dea. Femeia săvîrşise fără îndoială o grea fărădelege, luînd viaţa bărbatului şi fiului ei; dar răzbunarea îi era întemeiată pe un drept al omului, căci cei doi ucigaşi îi răpuseseră pe copilul ei întîi—născut, pîndindu—l şi omorîndu—l, fără ca acesta să le fi făcut vreun rău, numai din pofta lacomă de a pune mîna pe moştenirea lui.

Stînd astfel în cumpănă, Cn. Dolabella s—a îndreptat spre areopagul din Atena, cu rugămintea de a—l îndruma ce hotărîre ar trebui să ia. Sfatul înţelepţilor i—a cerut ca într—un răstimp de o sută de ani, cel mult, să—i trimită pe toţi împricinaţii pentru a răspunde prin viu grai asupra unor fapte care nu erau destul de lămurite. Li se păruse şi bătrînilor din Atena că pricina era atît de încîlcită, încît nu se pricepeau s—o dezlege. Dar dacă ar fi fost supusă sorţii zarurilor, hotărîrea judecăţii n—ar fi dat greş nicicum: arătîndu—se norocul potrivnic femeii, ea ar fi primit pedeapsa ce i se cuvenea, fiindcă îndrăznise să—şi facă singură dreptatea, pe care numai judecata era împuternicită să i—o dea; iar dacă se întîmplă ca zarurile s—o părtinească, însemna că a tras în cumpănă durerea nestăpînită pe care o încercase, văzîndu—şi fiul ucis. E de mirare, totuşi, cum Bridoye a reuşit să judece după dreptate, cu zarurile, o vreme atît de îndelungată!

— N—aş putea să răspund mulţumitor la această întrebare, a spus Epistemon. Recunosc. Aş fi înclinat, totuşi, să cred că hotărîrile întemeiate pe norocul sorţilor sînt un dar al cerului şi un semn de bunăvoinţă a puterii cugetătoare care pune în mişcare lumea. Văzînd curăţia sufletească şi cinstea judecătorului Bridoye, care se îndoieşte el însuşi de priceperea lui, fiindcă ştie nepotrivirea dintre atîtea felurite legi, edicte, obiceiuri ale pămîntului şi porunci regeşti; cunoscînd apoi viclenia întunecimii—sale diavolul, care se preschimbă adeseori în purtător de lumină, şi sub chipul şi asemănarea advocaţilor răi, a judecătorilor, a procurorilor şi a altor interpuşi de—ai lui face din alb negru şi lasă pe fiecare împricinat să—şi închipuie că are dreptate (orice pricină nedreaptă găseşte apărător, fiindcă altminteri n—ar mai fi judecăţi); întrucît cu smerenie judecătorul cel drept a cerut ajutorul şi mila lui Dumnezeu întru lămurirea adevărului prin harul sfinţit al sorţilor, care înfăţişează voia Celui—de—sus; şi ţinînd seama de toate acestea, duhurile cugetătoare ale cerului amestecă zarurile şi le fac să cadă spre cîştigul celui care se îndreaptă înaintea scaunului judecăţii cu plîngere întemeiată. Aşa spun şi tălmăcitorii Talmudului, că a întreba norocul nu e păcat, fiindcă, atunci cînd mintea omenească se găseşte în cumpăna îndoielii, voia Domnului se arată prin tragere la sorţi.

La drept vorbind, atît de mare e stricăciunea celor care judecă în acest Parlament al mirelingienilor din Mirelingue, încît nu cred că o hotărîre dată după cum cad zarurile ar fi mai rea decît acelea care ies din mîinile lor pătate de sînge şi de urîte apucături. Nici n—ar putea să fie altfel, de vreme ce întreaga alcătuire a judecăţilor a fost statornicită de Tribunian, un om fără nici o credinţă, barbar şi viclean, prefăcut şi hain, nedrept şi zgîrcit, care vindea pe bani edictele, rescriptele, legile şi hotărîrile lui, înclinînd cîntarul dreptăţii de partea celui care plătea mai mult. El a fărîmiţat legile, ca nu cumva să se mai vadă întregul lor, şi ca nu cumva rămînînd în putere cărţile vechilor Jurisconsulţi, cuprinse în cele 12 Table şi în Edictele pretorilor, ticăloşia lui să se dea pe faţă în văzul tuturor. De aceea ar fi mai bine (adică mai puţin rău) ca împricinaţii să înfrunte primejdia oricăror alte noroace, decît să se bizuie pe hotărîrile unor asemenea judecători; aşa spunea pe vremuri Caton, că „drumul pînă la locul judecăţii ar trebui semănat cu guri—de—lup".

CAPITOLUL XLV. Cum a cerut Panurge sfatul nebunului Tribulet

După alte şase zile de drum, Panurge s—a întors acasă. Tot atunci a sosit de la Blois, pe calea apei, şi Tribulet.

Panurge i—a dăruit o băşică de porc în care suna frumos o mînă de grăunţe; apoi o sabie de lemn aurit, o tolbă mică, croită din piele de broască ţestoasă, o butelcă îmbrăcată în împletitură de nuiele şi un coş cu mere creţeşti.

— Trăieşte nebunul ca viermele în măr ! a spus Carpalim.

Tribulet a încins sabia, şi—a atîrnat tolba la şold, a luat băşica în mînă şi a scuturat—o, a mîncat din mere cît a putut şi a băut tot vinul. Panurge l—a privit cu uimire şi a spus:

— Am văzut în viaţa mea destui nebuni — preţ de vreo zece mii de franci — dar n—am întîlnit nici unul care să toarne pe gît cu atîta poftă !

I—a arătat apoi pe larg nedumerirea lui, în cuvinte frumos potrivite. Nici n—a sfîrşit vorba şi Tribulet i—a repezit un pumn în spinare, i—a întins butelca goală, l—a mîngîiat peste nas cu băşica şi, în loc de orice alt răspuns, i—a strigat clătinînd din cap:

— Sfinte Dumnezeule ! Omul ăsta e nebun ! Nebun de legat! Fereşte—te de călugări! Dă încoa cimpoiul!

După aceste ciudate cuvinte, s—a tras la o parte şi a început să se joace cu băşica, ascultînd sunetul plăcut al boabelor dinăuntru. N—a fost cu putinţă să mai scoată careva o vorbă din gura lui. Panurge a încercat să—i mai pună o întrebare, dar Tribulet a scos sabia de lemn, gata—gata să—l lovească.

— Ei, drăcia dracului! a strigat Panurge. Am nimerit—o bine ! Nebunul ăsta e nebun de—adevărat! Dar mai nebun a fost cine mi l—a adus; şi mai nebun sînt eu, care m—am apucat să—i cer sfatul.

— Asta—i o piatră în grădina mea, a zis Carpalim.

— Să nu ne pripim, a spus Pantagruel. Să căutăm mai bine a desluşi tîlcul purtării şi spuselor lui. Eu unul am întrezărit unele înţelesuri destul de lămurite, şi nu mă mai mir că turcii îi numesc pe nebuni *musafiţi,* adică profeţi. Aţi văzut cum nebunul nostru, înainte de a deschide gura să vorbească, a început să tremure şi să clatine din cap? Ţinînd seamă de ştiinţa filozofilor din vechime, de descîntecele magilor şi de însemnările jurisconsulţilor, aceste mişcări ale capului sînt dezlănţuite de puterea duhului prevestitor, care, pătrunzînd într—un loc neîncăpător (fiindcă un cap cît pumnul nu poate cuprinde prea mult creier), dă naştere unor zdruncinări, despre care doftorii spun că se prelungesc în toate părţile trupului, datorită pe de o parte unei poveri prea grele, pe de alta slăbiciunii mădularelor care o poartă. Tot astfel cei istoviţi de nemîncare nu pot să prindă în mînă nici măcar o cană de vin, fără să le tremure mîna. Vrăjitoarea Pitia, înainte de a—şi rosti oracolele îşi scutura creanga ei de laur; iar după spusele lui Lamprid, împăratul Heliogabal dădea tot timpul din cap, ca să creadă lumea că are darul ghicirii. Aşa îl înfăţişează Plaut pe Saurias în *Măgarul,* mergînd pe drum, bălăbănind din cap ca un dezmetic şi băgînd spaima în cei cu care se întîlnea. Poetul Catul ne spune, că *menadele,* preotesele lui Bachus şi straşnice ghicitoare, purtau în mîini ramuri de iederă şi tremurau din cap, ca şi preoţii jugăniţi ai Cibelei, din ţara galilor. Titus Livius scrie, că la sărbătoarea bacanalelor, bărbaţii şi femeile, voind să—şi ghicească viitorul, începeau să tremure din tot trupul. Toţi filozofii spun, că darul profeţiei nu se abate asupra nimănui, fără să—l zdruncine din toate încheieturile, de îndată ce puterea duhului coboară asupra celui ales şi îl face să vorbească. Faimosul om de legi Iulian, întrebat o dată despre un sclav, care stătea de vorbă cu nebunii şi se pricepea să ghicească viitorul fără să clatine din cap, a răspuns că acela nu era nebun, ci întreg la minte. De aceea vedem în zilele noastre, cum unii dascăli zgîlţîie zdravăn capetele şcolarilor (cum ai prinde o oală de toarte ca s—o scuturi), trăgîndu—i de urechi (care sînt, după ştiinţa înţelepţilor Egiptului, mădularele ţinerii de minte) pentru a le limpezi, judecata şi a—i aduce la ascultare, de cîte ori pornesc cu gîndul aiurea sau se lasă cuprinşi de o simţire care îi tulbură.

CAPITOLUL XLVI. Cum au tălmăcit Pantagruel şi Panurge în chip deosebit cuvintele lui Tribulet

— Ţi—a spus mai întîi că eşti nebun. Ce fel de nebun? Nebun de legat, fiindcă în amurgul zilelor tale, spre sfîrşitul vieţii, vrei să—ţi vîri gîtul în iuvăţul însurătorii. Ţi—a mai spus să te fereşti de călugări. Poţi să fii încredinţat şi îţi dau cuvîntul meu, că nevastă—ta te va înşela cu un popă. Ţi—am dat cuvîntul meu, pe care îl socotesc drept lucrul cel mai de preţ, chiar de—aş domni peste toată Europa, Africa şi Asia la un loc. Vezi cît temei pun pe vorba nebunului nostru înţelept, Tribulet. Ceilalţi ghicitori numai atît ţi—au prevestit că, vei fi încornorat; dar nu ţi—au spus cu cine anume ţi se va destrăbăla nevasta. Marele Tribulet te—a lămurit. Vei fi de rîsul şi de batjocura lumii! Aşa ţi—a fost scris, se vede, ca în patul tău să se strecoare preacurvia şi păcatul desfrînării duhovniceşti! Şi ţi—a mai spus: dă—mi încoa cimpoiul! Ei? Cimpoiul n—are coarne? Are. A cerut un cimpoi, cum ar fi cerut regele Ludovic al XII—lea, pentru frate—su, dreptul de arendă al birului pe sare. Aşadar, rîvnind să iei de nevastă o femeie cumsecade şi cinstită, te vei însura cu o trăsnită, plină de toane, ţipătoare şi umflată ca un cimpoi! Nebunul te—a pocnit peste nas cu băşica şi ţi—a tras un pumn în spinare. Aceasta vrea să însemne, că nevasta te va bate, te va plesni peste nas şi te va fura, cum ai furat şi tu băşica de la copiii care se jucau cu ea la Vaubreton.

— Dimpotrivă ! a răspuns Panurge. Nu că aş vrea să mă lepăd de nebunie ; sînt nebun şi nu mi—e ruşine s—o spun. Fiecare om are în cap păsărică lui. Solomon spunea, că nimeni n—a fost în stare pînă acum să numere cîţi nebuni sînt pe lume. Mulţimea lor e fără sfîrşit iar nesfîrşitului nu poţi să—i adaugi şi nu poţi să—i mai scazi nimic. Aşa zice Aristotel. Aş fi cu adevărat nebun de legat, dacă n—aş recunoaşte că sînt nebun. Nesfîrşită e şi mulţimea ticniţilor şi a oamenilor suciţi. Avicena spune că felurile de sminteală sînt nesfîrşite. Celelalte vorbe ale nebunului le tălmăcesc spre binele meu. El ar voi să spună femeii mele: — „Fereşte—te de călugări!" temîndu—se ca nu cumva să iau drumul mănăstirii şi să nu mă mai însor. Îmi va fura inima şi mă va face fericit. Va fi veselă, glumeaţă şi sprinţară, ca un cîntec de cimpoi. Tribulet, cu darul lui de ghicitor, a citit în sufletul meu şi a văzut, că mie îmi plac ţărăncuţele zglobii şi neastîmparate, fetele fără zorzoane, cărora le cîntă greierul în călcîi. Îmi plac mai mult decît cucoanele de la curte, cu podoabe bogate şi miros de tămîie; după cum găsesc mai frumos ciripitul voios al cimpoiului, decît scîrţîitul lăutelor şi zdrăngănitul cobzei. Mi—a tras un pumn în gingaşa mea spinare, ca să—mi aducă aminte de suferinţele ce mă aşteaptă în Purgatoriu. N—a făcut—o, Doamne fereşte!cu gînd rău. A voit să glumească şi m—a bătut prieteneşte pe umăr, ca pe un paj. E un nebun cumsecade şi neştiutor. Aş face păcat să—i port pică. Îl iert din toată inima. Mi—a dat un bobîrnac peste nas, fiindcă asemenea jocuri ştrengăreşti sînt obişnuite între tinerii însurăţei. Aşa ne vom hîrjoni în glumă, nevastă—mea şi cu mine."

CAPITOLUL XLVII. Cum s—au înţeles Pantagruel şi Panurge să întrebe oracolul sfintei Butelci

— A mai rămas un singur semn pe care l—aţi trecut cu vederea şi care îşi are tîlcul lui. Nebunul mi—a dat butelca înapoi. Ce înseamnă aceasta? Ce—a voit să spună?
— A voit să spună, fără îndoială, că nevestei tale îi va place să bea, a răspuns Pantagruel.
— Nici vorbă despre aşa ceva, a întors—o Panurge. Butelca era goală! Aş putea să jur pe spinarea sfîntului Fiacru din Brie că înţeleptul—nebun, lunatecul Tribulet, cel dintîi şi cel din urmă, mi—a dat a înţelege că în butelcă şi nu în altă parte stă dezlegarea îndoielilor ce mă frămîntă. De aceea, în faţa dumneavoastră reînnoiesc legămîntul ce—am făcut de a purta ochelari la scufie şi de a umbla fără nădragi, pînă în ceasul cînd voi afla cuvîntul sfintei Butelci. Voi cere îndrumarea unui prieten al meu, isteţ şi priceput, care cunoaşte ţara şi locul unde se află altarul ei. El ne va călăuzi pînă acolo. Să mergem împreună ! Vă rog din toată inima să mă însoţiţi. Voi fi pentru toţi un tovarăş de drum credincios, ca Achates, în rătăcirile lui Enea şi ca Damis, prietenul cel bun al lui Apollonius din Tyana. Ştiu că aţi avut totdeauna patima drumeţiei şi sînteţi dornici de a vedea şi de a cunoaşte lumea. Vă rog să mă credeţi, că vă voi arăta lucruri minunate!
— Bucuros, a răspuns Pantagruel. Dar înainte de a porni la un drum atît de lung, plin de încercări nebănuite şi de mari primejdii...
— Ce fel de primejdii? i—a tăiat vorba Panurge. Primejdiile fug din calea mea la o depărtare de şapte leghe, pe oriunde aş trece ! Aşa cum încetează puterea judecătorului, cînd e de faţă regele; cum se risipesc umbrele nopţii, cînd răsare soarele; cum o ia molima la goană, cînd sînt scoase din biserică moaştele sfîntului Martin de la Candes.
— Totuşi, a vorbit mai departe Pantagruel, înaintea plecării avem de îndeplinit unele îndatoriri. Mai întîi, să—l trimitem înapoi pe Tribulet la Blois. (Ceea ce s—a făcut fără întîrziere, după ce Pantagruel i—a dăruit o haină frumoasă de postav ţesut cu fire aurite.) În al doilea rînd, va trebui să ne luăm rămas bun şi să cerem sfatul tatălui meu, regele. În sfîrşit, cred că va fi bine să ducem cu noi un cititor în stele, care să ne călăuzească şi să ne slujească drept tălmaci. Panurge a răspuns că prietenul său Xenoman le va fi de—ajuns. Trecînd prin ţara Luminilor, vor lua cu ei un înţelept Felinar, care să—i îndrume cu folos în călătoria lor mai departe, aşa cum l—a însoţit Sibila pe Enea cînd a coborît în Cîmpiile Elizee.

Carpalim, care se pregătea să plece cu Tribulet, s—a oprit din mers şi a spus:
— Panurge, băiete, să ai grijă să—l iei pe milord *Debitis* din Calais, căruia îi luceşte atît de frumos nasul, şi să nu uiţi pe *Debitoribus* din ţara Luminilor. Vom avea astfel două felinare.
— Nădăjduiesc că va fi o călătorie veselă. Despre aceasta n—am nici o îndoială. Numai de un lucru îmi pare rău, că nu pricep limba care se vorbeşte în ţara Luminilor, a spus Pantagruel.
— Eu o cunosc, ca graiul pe care l—am supt la sînul maicii mele, a răspuns Panurge. Voi vorbi pentru dumneavoastră toţi.

Briszmarg d'algotbric nubstzme zos Isquebfzz prusq: albok cinqs zacbac, Misbe dibbarlkz morp nipp stanczbos Stromtz, Panurge weltnap quost grufz bac.

— Ghiceşte, Epistemon!
— Bănuiesc oarecum ce—ar putea să însemne, a spus Epistemon. Sînt nume de diavoli zburători, diavoli tîrîtori şi diavoli agăţători.
— Drept ai grăit, frumuşelule, a spus Panurge. E graiul care se vorbeşte la curtea Luminilor. Pe drum te voi învăţa o seamă de cuvinte cu care te vei deprinde mai lesne decît cu o pereche de ciuboţele noi. Într—o noapte, pînă la răsăritul soarelui, le vei şti pe dinafară pe toate. În vorbirea noastră obişnuită cîntecul pe care ţi l—am spus adineaori sună astfel:

În dragoste ades m—am înşelat
Şi n—am avut un strop de bucurie;
Mai fericit e omul însurat;
Aşa—i Panurge, şi numai el o ştie.

— Rămîne, aşadar, să ne înfăţişăm regelui şi să—i cerem buna lui învoire, a încheiat vorba Pantagruel.

CAPITOLUL XLVIII. Cum arată Gargantua că nu li—e îngăduit copiilor să se însoare fără învoirea părinţilor

Pătrunzînd în sala cea mare a palatului părintesc, Pantagruel l—a întîlnit pe bătrînul Gargantua, care ieşea tocmai atunci de la un sfat al dregătorilor lui. Povestindu—i în puţine cuvinte întîmplările pe care le cunoaşteţi, i—a vorbit despre călătoria plănuită şi l—a rugat să le dea buna lui învoire. Unchiaşul purta pe braţe două maldăre de plîngeri: unele la care dăduse răspuns, altele care aşteptau dezlegare. Le—a lăsat pe toate în grija lui Ulrich Gallet, vechiul sfetnic al jalbelor, şi luînd la o parte pe Pantagruel, i—a vorbit cu mai multă voie bună ca oricînd:

— Mulţumesc cerului, iubitul meu fiu, că Domnul ţi—a dăruit numai gînduri curate şi îţi urez noroc deplin în drumul pe care vrei să porneşti. Dar tot atît de mult m—aş fi bucurat să aflu că inima te îndeamnă şi doreşti să te însori. Socotesc, în adevăr, că ai ajuns în pragul vîrstei cînd s—ar cuveni să—ţi iei soţie. Văd cu cîtă osîrdie se sileşte Panurge să înlăture piedicile care îl fac să mai stea la îndoială. Vorbeşte—mi despre tine.

— Preabunul meu părinte, a spus Pantagruel, adevărul e că nu m—am gîndit pînă azi la însurătoare, dar oricînd va fi, nu voi pregeta a mă supune voiei tale, urmînd întru totul poruncile ce vei crede nimerit a mi le da. Mai bine să—mi ia Dumnezeu zilele şi să cad mort la picioarele tale, decît să fac un asemenea pas ieşind din cuvîntul tău. Nu cunosc nici o lege, fie sfîntă, lumească sau barbară, care să îngăduie copiilor să se însoare după capul lor, atunci cînd părinţii sau rudele nu le dau învoire. Nici un dătător de legi n—a lăsat dreptul acesta copiilor, ci l—au încredinţat pe de—a—ntregul părinţilor.

— Iubitul meu fiu, a spus Gargantua, cred în înţelepciunea cugetului tău şi—i sînt mulţumitor lui Dumnezeu că te—a învrednicit a—ţi însuşi numai lucruri drepte şi vrednice de laudă, iar poarta minţii tale nu se deschide să primească decît marile adevăruri ale ştiinţei despre oameni. Am cunoscut în zilele noastre o ţară unde nişte cîrtiţe de popi, duşmani ai cununiei (ca şi pontifii frigieni ai Cibelei) au încercat să ţină sub porunca şi ascultarea lor pe cei uniţi laolaltă ca soţ şi soţie. N—aş putea să—ţi spun ce mă scîrbeşte mai mult: îndrăzneala acelor şobolani, care în loc să stea ascunşi în vizuina altarului lor se amestecă în treburi care nu—i privesc, sau teama prostească a oamenilor care se învoiesc a primi şi a întări prin supunerea lor nişte legi pe cît de viclene pe atît de sălbatice ! Ei nu văd, sărmanii, un lucru limpede ca lumina zilei, că toate cîte le rînduiesc popii sînt numai întru folosul lor şi nicidecum spre binele şi mulţumirea obştii. Atît ar fi de ajuns, să le arate cît de necinstite şi de strîmbe sînt acele legi. N—ar fi, zic eu, mai puţin întemeiată îndrăzneala credincioşilor care s—ar apuca să poruncească şi ei, la rîndul lor, popilor cum să—şi ţină slujbele şi cum să—şi săvîrşească jertfele; căci guzganii aceştia nu fac decît să ronţăie bunurile pe care oamenii le cîştigă cu sudoarea braţelor lor, ca să—i îngraşe pe ei şi să—i ţină în trîndăvie. Legile lumeşti, care i—ar înstruni pe popi, n—ar fi, după judecata mea, nici mai rele şi nici mai deşănţate decît cele pe care credincioşii înşişi le îndură. Ai spus bine, că nici o lege din lume nu dă voie copiilor să se însoţească fără ştirea şi dezlegarea părinţilor. Dar după legea ţării aceleia, orice tîlhar, orice desfrînat, orice potlogar, orice răpănos, orice descreierat poate să pună ochii pe o fată frumoasă, cuminte, cinstită şi de neam bun, răpind—o prin silnicie de la casa părinţilor ei, de sub ochii tatălui şi din braţele mamei ei (oricît s—ar împotrivi neamurile), dacă la această ispravă îl ajută un popă, cu care după aceea nu pregetă să—şi împartă prada. Mai răi nu erau nici goţii, nici sciţii, nici masageţii, cînd se năpusteau să jefuiască cetatea pe care, după un război îndelungat, o cotropeau. Ce jale pe bieţii părinţi, care priveau cum un străin, un venetic, un barbar, un răpciugos, un hoit puturos, cu trupul bubos, un sărăntoc, un golan, se repezea să le smulgă din mîini fata lor gingaşă ca o floare şi cu zestre roditoare, pe care se pregăteau s—o mărite la vremea ei cu feciorul unui vecin cumsecade, prieten de—al lor, nădăjduind să aibă urmaşi care să moştenească nu numai numele lor cinstit, dar şi casa cu lucrurile din casă şi ogorul. Ce grozavă privelişte se arăta dintr—o dată ochilor lor înspăimîntaţi! Nici romanii şi popoarele prietene lor n—au vărsat lacrimi mai amare la moartea lui Drusus Germanicus ! Nici spartanii nu s—au simţit mai crunt loviţi, cînd desfrînatul din Troia a venit să le fure pe Elena, grecoaica cea frumoasă ! Nici Ceres n—a rămas mai nemîngîiată, cînd Pluto i—a răpit—o pe Prosperina ! Nici Isis, cînd l—a pierdut pe Osiris, nici Venus la moartea lui Adonis, nici Hercule cînd a pierit Hilas, nici Hecuba la uciderea Polixeniei! Dar cei supuşi legilor despre care am pomenit, temîndu—se de afurisenie, de puterea diavolului şi de alte închipuiri, nu cutează a se împotrivi popilor părtaşi la răpire. Rămîn nemîngîiaţi, bieţii de ei, plîngînd pierderea copilei dragi; bărbatul blestemînd ziua şi ceasul cînd

şi—a luat soţie, femeia ocărîndu—şi pîntecele şi strigînd, că mai bine ar fi lepădat fătul sortit unei ruşini atît de cumplite ! Jelesc şi bocesc amîndoi pînă la sfîrşitul vieţii, în loc să—şi trăiască zilele bătrîneţii în linişte, împăcare şi bucurie. Mulţi dintre aceia, cuprinşi de gînduri nebune, cu sufletul copleşit de tristeţe, pierzînd dorinţa de viaţă, s—au aruncat în fîntînă ori şi—au pus ştreangul de gît. Alţii, mai bărbaţi, urmînd pilda fiilor lui Iacob care au răzbunat răpirea surorii lor, Diana, au pornit în căutarea tîlharilor şi, prinzîndu—i în mîrşavă cîrdăşie cu popa, i—au tăiat şi i—au omorît pe toţi, aruncîndu—le stîrvurile pe cîmp să le mănînce lupii. Cucernicii guzgani au început să mişune şi să chiţcăie în vizuina lor, au pornit plîngeri pline de spaimă şi au cerut ajutorul judecăţii lumeşti, strigînd ca din gură de şarpe, că o asemenea fărădelege nu poate să rămînă nepedepsită. Moarte în cazne grele să fie pedeapsa ucigaşilor ! Dar nici în dreptul ginţilor, nici în hotărîrile împărăteşti şi nici în legea sîngelui nu s—a găsit un temei, un cuvînt scris sau un paragraf, care să osîndească o faptă atît de tulburătoare şi de neobişnuită; căci nu—i pe lume nici un om cinstit, care să nu fie cuprins de—o mînie nestăpînită, văzîndu—şi fiica răpită, necinstită, pîngărită; nici dacă ar fi fost ucisă înaintea ochilor lui n—ar fi încercat o durere mai cumplită! Socotind pe răpitor drept un ucigaş nelegiuit, care i—a pîndit copila luîndu—i viaţa, părintele era îndrituit să—l omoare pe loc, fără ca judecata să—i poată cere socoteală pentru fapta sa. Aşadar, oricine pune mîna pe desfrînatul care, după îndemnul popii, i—a necinstit copila răpindu—i—o din casă, chiar de a fost cu învoirea ei, poate şi trebuie să—l dea unei morţi de mişel, azvîrlindu—i leşul fiarelor sălbatice, ca nevrednic de a primi în mormînt dulcea îmbrăţişare a bunului nostru părinte, pămîntul. Iubitul meu fiu, cînd zilele mele se vor sfîrşi, să ai toată grija ca asemenea legi să nu ia fiinţă în regatul meu; iar cîtă vreme voi fi în viaţă, voi veghea eu însumi cu ajutorul lui Dumnezeu, ca bunele obiceiuri să nu se strice. Şi deoarece în privinţa însurătorii tale primeşti a te bizui pe îndrumările mele, aşa cum le doresc şi le voi îndeplini, poţi să te pregăteşti pentru călătoria plănuită de Panurge. Du cu tine pe Epistemon, pe fratele Ioan şi pe alţii pe care îi vei alege. Ia din visteria mea atît cît crezi că—ţi va fi de trebuinţă. Oricît va fi de mult, îţi voi da cu plăcere. în fortăreaţa Tha—lasei vei afla însoţitorii de care ai nevoie: cîrmaci, năieri şi tălmaci, iar cînd vîntul îţi va fi prielnic, întinde pînzele şi porneşte sub paza şi ocrotirea lui Dumnezeu cel atotputernic. În timpul lipsei tale îţi voi alege o soţie şi voi pregăti un ospăţ de nuntă, cum n—a mai fost altul pe lume nicicînd.

CAPITOLUL XLIX. Cum s—a pregătit de drum Pantagruel şi despre iarba care îi poartă numele

Cîteva zile mai tîrziu, după ce şi—a luat rămas bun de la bătrînul Gargantua, care s—a rugat pentru întoarcerea lui norocoasă, Pantagruel s—a oprit pe ţărmul Thalasei, în apropiere de Saint—Malo, însoţit de Panurge, Epistemon, fratele Ioan, stareţul mănăstirii din Telem, şi de alţi slujitori ai curţii sale, în frunte cu Xenoman, marele călător şi deschizător de drumuri primejduite, care, ca vecin apropiat al castelului din Salmigondin, răspunsese la chemarea lui Panurge.

Pantagruel a adunat lîngă ţărm acelaşi număr de corăbii ca şi Ajax, cînd a pornit din Salamina la război împotriva Troiei. Năierii, cîrmacii, vîslaşii, tălmacii, războinicii cu armele lor, s—au încărcat în corăbii, dimpreună cu merindea, tunurile, praful de puşcă, ghiulelele, banii şi celelalte trebuincioase pentru un drum atît de lung şi primejduit, cum era acela pe care îl plănuiseră. Între altele, Pantagruel a luat cu sine o cîtime îndestulătoare de *pantagruelion*[75]: atît iarbă proaspăt culeasă şi crudă, cît şi fire date la meliţă şi fierte.

Iarba lui Pantagruel are o rădăcină subţire, rotunjoară, mustăcioasă, cu vîrful alb şi teşit, pătrunzînd în pămînt cam de—o palmă. Din rădăcină porneşte o singură tulpină, rotundă ca o nuia, verde pe dinafară, albă pe dinăuntru, găunoasă ca aceea a bobului şi a dinţurii, lemnoasă, dreaptă, fărîmicioasă, uşor crestată, alcătuită din fire nenumărate, care sînt partea ei cea mai de preţ, cu deosebire spre mijlocul tulpinii. Înălţimea ierbii, cu frunze cu tot, nu trece de cinci—şase picioare. Uneori depăşeşte lungimea unei suliţe, mai cu seamă cînd a fost semănată într—un pămînt afinat, mlăştinos, umed, fără a fi rece (cum e cîmpul la Olone şi Rose—en—Sabine) şi cînd are ploaie de ajuns în preajma zilei pescarilor şi în toiul verii. Cîteodată întrece înălţimea unui pom mijlociu, cu toate că tulpina ei piere în fiecare an; dar nici rădăcina, trunchiul şi crengile unora dintre copaci nu dăinuiesc prea mult. De—a lungul tulpinii se desprind ramuri puternice şi mari. Frunzele sînt de trei ori mai lungi decît late, pururi verzi, uşor înăsprite ca ale limbii—boului, tari şi crestate de jur împrejur ca dinţii ferăstrăului sau ca betuniile, cu vîrful ascuţit ca suliţele macedonenilor sau ca lanţeta felcerului. Înfăţişarea lor nu se deosebeşte prea mult de aceea a frunzelor de frasin şi sînt atît de asemănătoare cu ale şovîrfului, încît mulţi învăţaţi au numit şovîrful: *pantagrulionul sălbatic*. Frunzele cresc în jurul tulpinii la aceeaşi depărtare unele de altele: cinci sau şapte. Natura a dăruit acestei ierbi, în frunzele ei, două numere fără soţ, cu însuşiri tainice şi supraomeneşti. Mirosul lor e puternic şi nu tocmai plăcut nasurilor mai gingaşe.

Seminţele se coc în partea de sus a tulpinii, aproape de vîrf. Numărul lor nu întrece pe al frunzelor. Sînt arcuite şi lunguieţe, de un negru—deschis bătînd în arămiu, destul de vînjoase şi îmbrăcate într—o coajă subţire, fiind foarte plăcute păsărilor cîntătoare, ca sticleţii, scatiii, cintezoii, ciocîrliile şi altele. Omul, dacă mănîncă prea multe, pierde o parte din puterea lui de zămislire. Grecii de odinioară le foloseau totuşi la diferite feluri de mîncăruri, turte şi pogace, pe care le gustau la sfîrşit de masă, pentru a da vinului un gust mai plăcut. Seminţele sînt anevoie de mistuit, lenevesc maţul, strică sîngele şi răscolesc valuri de căldură, încingînd creierii cu aburi nesănătoşi şi stîrnind dureri de cap.

Iarba lui Pantagruel are o parte bărbătească şi o parte femeiască, asemeni dafinului, palmierului, stejarului, asfodelului, mătrăgunei, ferigii ş.a.m.d. Partea bărbătească nu înfloreşte, dar poartă sămînţa, în vreme ce partea femeiască face flori mici şi albe, care nu dau rod. Frunzele ei sînt mai puţin late, mai puţin vînjoase şi nu cresc atît de înalte.

Iarba lui Pantagruel se seamănă cînd se întorc acasă rîndunelele şi se culege cînd încep greierii să răguşească.

---

[75] După descrierea ei, iarba lui Pantagruel e cînepa.

CAPITOLUL L. Cum se pregăteşte şi se lucrează iarba lui Pantagruel

Iarba lui Pantagruel se culege, aşadar, la începutul toamnei şi se lucrează în diferite feluri, după cum fiecare se pricepe şi după obiceiul osebitelor ţări. Pantagruel, care a folosit cel dintîi această iarbă, o pregătea în chipul următor: curăţa mai întîi tulpina de frunze şi de sămînţă; o punea la înmuiat în apă stătătoare; cinci zile dacă apa era încropită şi vremea uscată, nouă pînă la douăsprezece zile dacă era ceaţă şi apa rece; o lăsa să se zvînte la soare şi o descojea la umbră; desprindea din carnea tulpinii firele preţioase, lăsînd la o parte partea lemnoasă (care nu—i bună la altceva decît să aprinzi focul sau s—o dai ştrengarilor să umfle cu ea, suflînd în ţeava, băşicile de porc.) Unii băutori folosesc acele tulpini, rămase după scărmănat, pentru a gusta vinul nou din butoi, pe borta vranei.

Unii pantagruelişti mai noi, socotind că desprinderea firelor cu mîna cere prea multă osteneală, au născocit o unealtă dinţată, asemănătoare cu aceea pe care şi—o prinsese în palmă Junona, pentru a nu—i îngădui Alcmenei să—l nască pe Hercule. Cu ajutorul acelei unelte, partea lemnoasă a tulpinii e crestată, smulsă şi despărţită de firele folositoare. Acest fel de a lucra iarba lui Pantagruel şi—au însuşit—o toţi aceia care, spre mirarea unora şi într—un chip cu totul neînţeles pentru filozofi, îşi cîştigă viaţa mergînd de—a—ndaratelea[76]. Alţii, care vor să aibă un folos şi mai simţitor, fac ceea ce se spune că ar fi îndeletnicirea de fiecare zi a Parcelor, plăcerea de fiecare noapte a nobilei Circeea şi viclenia cu care Penelopa i—a tot amînat pe peţitori în lipsa lui Ulise.

După aceasta, iarba e gata să—şi dovedească însuşirile ei, pe care le voi arăta în altă parte, fiindcă mi—ar fi cu neputinţă să vorbesc acum despre toate.

După ştiinţa mea, denumirea ierburilor şi a copacilor le—a fost dată în diferite chipuri. Unele sînt arătate după numele aceluia care le—a cunoscut mai întîi, le—a răsădit, le—a crescut, le—a îngrijit şi le—a răspîndit în lume, cum ar fi *mercuriala,* de la Mercur; *artemisia glauca,* adică pelinul, de la Artemis, care nu—i alta decît Diana; *eupatoria* de la regele Eupator; *panaceia* de la Panaceu, fiul lui Esculap; *euforbul* sau aliorul, de la Euphorbus, doftorul regelui Iuba; *genţiana* sau ghinţura, de la Gentius, regele Esclavoniei; *climenul* de la Clymenus; *Adonis estivala,* sau cocoşeii de cîmp, de la frumosul grec pe care Venus l—a prefăcut în floare. Dreptul acesta de a da ierburilor numele celui care le—a găsit mai întîi, a fost atît de mult preţuit în vremurile de altădată, încît a stîrnit o ceartă cumplită între Neptun şi Pallas, cînd a fost vorba să se dea un nume pămîntului pe care ei cei dintîiu îl văzuseră şi căruia, de atunci, i s—a spus Atena, după numele grecesc al Minervei. Odinioară, tînărul Triptolem, trimis de Ceres să înveţepe oameni cum să semene şi să crească grîul, a fost pîndit şi ucis prin trădare de Lyncus, regele sciţilor, care voia să—şi însuşească cinstea şi faima nepieritoare de—a fi aflat grăunţele atît de trebuitoare vieţii omului; dar Ceres, drept pedeapsă, i—a dat chip de fiară şi l—a preschimbat în linx, adică în rîs.

Războaie nesfîrşite s—au ţinut lanţ pe vremuri între regii din Capadochia, din pricina numelui ce avea să fie dat unei flori, care pînă la urmă, după lupte crîncene, s—a chemat *polemonia,* adică purtătoare de război.

Unii arbori şi—au luat numele după ţinuturile de unde au fost aduse, ca *piersicul* venit din Persia şi *rodia* sau *Punica granatum* venită din Cartagina. *Rubarba* îşi trage numele de la rîul barbar numit Rha (cel puţin aşa ne încredinţează Amianus).

Altor ierburi li s—a dat un nume cu înţeles tocmai potrivnic, cum ar fi *jaleşul,* care potoleşte durerile şi *holosteonul,* care vrea să zică: *numai—os,* deşi nu se află frunză mai moale şi mai gingaşă ca a lui. Unele sînt numite după însuşirile lor plăcute ori primejdioase: *creasta—cocoşului* e o ciupercă bună *de mîncat, pălăria—şarpelui* e otrăvitoare. *Culcuşul—vacii* ajută pe femei în durerile facerii, *măselariţa astîmpără* suferinţa măselelor, *odoleanul* îi alină inimii aleanul, *callibricum* dă strălucire părului, *leuşteanul* e bun pentru lingoare, *strigoaica* vindecă rîia. Numai vorbim *de buruiana de ceas rău,* sau *iarba de făcut copii* şi atîtea altele.

E minunată rotirea pe care o împlineşte *floarea—soarelui* din zori pînă seară. Faţa ei zîmbeşte răsăritului şi se întoarce necontenit spre lumină, iar cînd soarele apune, floarea care îi poartă numele îşi pleacă mîhnită fruntea spre *pămint. Adiantum* creşte la marginea apelor şi nu prinde umezeală niciodată, chiar dacă o cufunzi în apă timp îndelungat. Unele ierburi şi—au luat numele lor de la fiinţele din care

---

[76] Adică frînghierii.

s—au întrupat: *mirtul* de la Myrsina, *dafinul* de la Daphnaia, *narcisul* de la Narcis. Altele, după o asemănare oarecare, ca *hippuris,* care aduce cu coada—calului, *alopecuros* cu coada vulpii, *psyllion* cu un purice, *delfinii* cu un delfin. Tot astfel: *talpa—ursului, şopîrliţa, ochiul—boului, coada—şoricelului, coronopus,* adică *piciorul—ciorii, rochiţa—rîndunicii, năsturaşii.* Aşijderea s—au numit: *condurul—doamnei, barba—împăratului, traista—ciobanului, gura—leului, coiful lui Jupiter, carul lui Venus.*

Trifoiului îi zice aşa fiindcă are trei frunze; *cinci—clopoţei* se numeşte astfel fiindcă are cinci; *trandafirul* fiindcă în floarea lui sînt treizeci de foi, *zorelele,* fiindcă se desfac în zorii zilei, *urzica,* fiindcă ustură, şi aşa mai departe.

CAPITOLUL LI. Pentru ce iarba lui Pantagruel se numeşte astfel şi despre minunatele ei însuşiri

Pentru toate aceste temeiuri, lăsînd la o parte pe cele închipuite (căci în cartea de faţă nu veţi găsi decît lucruri adevărate) iarba lui Pantagruel se numeşte aşa, nu fiindcă el ar fi cunoscut—o cel dintîi, ci pentru că i—a dat o întrebuinţare anumită, mai neplăcută pentru gîtul tîlharilor decît e cucuta pentru in, papura pentru ferigă, grindina pentru secerători, neghina pentru grîu, iedera pentru stejar, nufărul alb pentru călugării desfrînaţi, ascultarea pentru şcolarii din Navara, varza pentru viţa—de—vie, usturoiul pentru magnet, ceapa pentru ochi, sămînţa de ferigă pentru femeile însărcinate, floarea de salcie pentru călugăriţele rele de muscă, umbra de nuc pentru cei care dorm sub ea, *omeagul* pentru lupi şi leoparzi, mirosul de smochin pentru taurii înfuriaţi, mătrăguna pentru gîscani, porcina pentru dinţi şi uleiul pentru copaci. Pe mulţi răufăcători i—am văzut sfîrşindu—şi zilele, repede şi la înălţime, ca Phyllis, regina Traciei. Bonussus, împăratul romanilor, Amata, femeia regelui latin, Acheus, regele Lidiei şi alţii care au murit în ruşine, nu de boală, ci pentru că li se astupase cu iarba lui Pantagruel gaura prin care ies vorbele şi intră bucatele, înăbuşindu—i mai rău decît anghina.

Am auzit pe mulţi cum strigau, că Atropos[77] le taie răsuflarea cu foarfecă şi se văitau ca din gură de şarpe, că mîna lui Pantagruel îi sugrumă. Pantagruel n—a fost însă niciodată călău. Ştreangul de gît i—l punea iarba lui Pantagruel. Ei săvîrşeau adică acea greşeală de vorbire, care se cheamă în greceşte *solecism,* schimbînd înţelesul cuvîntului, cum spun unii: *Ceres* în loc de pîine si *Bachus* în loc de vin.

Vă jur pe toate vorbele drepte care sînt în această butelcă pusă la răcit în ciubăr, că Pantagruel n—a strîns de gît pe nimeni (afară, bineînţeles, de aceia care, cînd li—e sete, nu se grăbesc să bea).

---

[77] Una diu cele trei Parce, ursitoarea care curmă firul vieţii.

Iarba lui Pantagruel a fost numită astfel, fiindcă Pantagruel, la naşterea lui, era tot atît de înalt ca şi iarba despre care vorbesc. A mai fost şi o altă potrivire, fiindcă Pantagruel, cum v—am spus, a venit pe lume în timpul secetei mari, cînd se culegea iarba aceea şi cînd cîinele lui Icar, lătrînd la soare, îi silea pe oameni să trăiască în pivniţe şi în vizuini subpămîntene, ca sobolii.

Iarba lui Pantagruel, sau *pantagruelionul*, poartă acest nume din pricina însuşirilor lui deosebite. Şi fiindcă Pantagruel a fost privit ca o întrupare desăvîrşită a bucuriei de a trăi (lucru de care sînt încredinţat că nici un băutor nu se îndoieşte), tot astfel în iarba care îi poartă numele, sălăşluieşte atît a putere, atîtea însuşiri minunate şi atîta desăvîrşire, încît dacă ar fi fost cunoscute pe vremea cînd copacii (cum spun prorocii) şi—au ales un rege al pădurilor care să—i stăpînească şi să le dea porunci, *pantagruelionul* ar fi avut pe seama lui, fără îndoială, cele mai multe glasuri. Ce să vă mai spun? Dacă l—ar fi zămislit Oxylus, fiul lui Orius, împreunîndu—se cu sora lui, Hamadrias, s—ar fi bucurat de vrednicia lui mai mult decît de aceea a celor opt copii ai săi, pe care îi pomeneşte Mitologia, şi al căror nume au rămas de neistovită aducere—aminte. Fiica cea dintîi născută s—a chemat Viţa—de—vie. Fiul cel de—al doilea: Smochinul. Al treilea: Nucul. Apoi: Stejarul, Cornul, Păducelul, Plopul, iar al optulea şi cel din urmă: Ulmul, care a fost pe vremea lui vraciul cel mai renumit.

Trebuie să vă mai spun că zeama de *pantagruelion,* picurată în ureche, topeşte cleiul care se strînge din pricina murdăriei şi ucide orice jivină ar fi pătruns înăuntru. Dacă torni cîţiva stropi din acel suc într—o găleată cu apă, apa se prinde ca laptele cînd îi pui cheag. Iar această apă închegată e cel mai bun leac pentru caii care şchiopătează sau sînt bolnavi de pîntecăraie.

Rădăcina fiartă în apă e bună pentru cîrcei, pentru durerile de la încheieturi şi pentru podagră. Dacă te—ai ars la foc sau cu apă clocotită şi vrei să—ţi treacă repede, pune pe arsură iarba lui Pantagruel, proaspăt smulsă din pămînt, fără nici o altă oblojeală; să ai grijă numai s—o schimbi, cînd vezi că s—a uscat pe locul ranei.

Dacă această iarbă le—ar lipsi, bucătarii nu s—ar pricepe să gătească şi mîncărurile n—ar mai avea gust, chiar de—ar fi făcute din cea mai fragedă carne; aşternutul nu v—ar îndemna la odihnă, de v—ar fi patul împodobit cu aur, argint, chihlimbar, fildeş sau porfir; morarii n—ar izbuti să macine grîul şi nici faină albă n—ar cerne; advocaţii n—ar fi în stare să vorbească, nici zidarii să—şi care tencuiala. Cu ce s—ar scoate apa din fîntînă? Ce—ar face diacii, scriitorii, caligrafii şi pisarii? Toate zapisele şi hrisoavele s—ar prăpădi fără urmă, ca şi însuşi alesul meşteşug al tiparului. Cu ce—am mai lega lăzile? Cu ce—am trage clopotele? Cu această iarbă se încingeau slujitorii zeiţei Isis în trecutele vremi şi s—a înveşmîntat omenirea întreagă, de la începutul începutului. Apără teatrele şi circurile împotriva căldurii; împrejmuieşte hăţişurile spre folosul vînătorilor şi coboară în apa dulce sau în adîncurile mării, scoţînd pentru pescari pradă îmbelşugată. Nu s—ar putea folosi încălţările de tot soiul: cizmele, papucii, ciubotele, botforii, galenţii, tîrlicii. Nici arcurile nu s—ar întinde, nici arbaletele n—ar putea să tragă, nici praştia n—am izbuti s—o zvîrlim. Iarba lui Pantagruel e sfîntă şi însufleţită, preamărită de zeii casei şi de duhurile nopţii; fără ea nici morţii n—ar putea fi coborîţi în mormînt!

Nu numai atît: cu ajutorul ei sînt oprite şi strînse la un loc, ca într—o închisoare, acele fărîme de substanţă, pe care cu ochiul nu le putem vedea. Pietrele de moară se învîrtesc şi se macină pentru îndestularea noastră, şi mult mă minunez cum se face că vechii filozofi n—au cunoscut această iarbă şi nu i—au folosit minunatele însuşiri, atunci cînd, neavînd—o la îndemînă, oamenii cheltuiau atîta trudă pentru a învîrti singuri roata morilor.

Prinzînd în pînză puterea vîntului, corăbiile mari, puternicele galere, purtînd în pîntecele lor, unele o mie, altele zece mii de oameni, se desprind de la ţărm mulţumită ei şi străbat, purtate din cîrmă, depărtările fără hotar ale mării. Datorită ei, neamurile care trăiau despărţite unele de altele, ascunse şi neştiute, s—au apropiat şi s—au cunoscut; ceea ce n—ar fi putut să facă nici păsările cerului, oricît de uşor le—ar fi zborul cu care firea le—a înzestrat. Taprobana a văzut Lapia; Java a văzut munţii Rifani; Febolul va vedea Telemul, islandezii şi groenlandezii vor bea din apa Eufratului. Austrul se va întîlni cu Mistralul şi Zefirul va da mîna cu Crivăţul.

Puterile gîndirii cereşti, zeii mării şi ai pămîntului, s—au înspăimîntat văzînd cum folosind binecuvîntata iarbă a lui Pantagruel, popoarele din miazănoapte, urmînd pilda celor din miazăzi, au străbătut marea Atlanticului, au trecut peste cele două tropice, au măsurat zodiacul întreg, au intrat în ţinuturile calde, au depăşit echinoxul şi au ajuns pînă în preajma celor doi poli ai pămîntului.

Zeii din Olimp, cuprinşi de teamă, astfel au gîndit: „Pantagruel cu iarba lui ne—a dat o îngrijorare

nouă, mai tulburătoare decît aceea pe care am cunoscut—o pe timpul urmaşilor uriaşului Aloe.În curînd îşi va lua soţie şi va avea fii. La aceasta nu putem să ne împotrivim, căci viitorul lui a fost ţesut de surorile ursitoare, fiice ale Nevoii, care torc destinele omenirii. Copiii copiilor lui vor născoci poate altă iarbă, la fel de minunată, cu ajutorul căreia oamenii vor ajunge pînă la izvoarele grindinei, pînă la zăgazul ploilor, pînă la nicovala pe care se făuresc fulgerele. Vor pătrunde în coclaurile lunii, vor călca peste semnele ariei cereşti şi se vor gospodări după plac în ţinutul Vulturului—de—Aur, al Berbecului, al Coroanei, al Harfei şi al Leului—de—Argint, se vor aşeza la masa noastră, se vor culca cu zeiţele noastre, ajungînd astfel ei înşişi în rîndul zeilor."

Şi zeii s—au strîns la sfat pentru a chibzui între ei, cum ar putea să pună stavilă destinului omenirii.

CAPITOLUL LII. Cum un anumit soi de iarbă a lui Pantagruel nu poate fi mistuit de flăcări

Tot ce v—am spus pîna acum e măreţ şi e minunat. Iar dacă vă veţi încumeta a crede într—o altă însuşire şi mai uimitoare a sfîntului *pantagruelion,* sînt gata să v—o arăt. Veţi pune temei pe vorbele mele sau nu, îmi e totuna. Cum însă va fi greu de înţeles şi respingător oarecum, să—mi îngăduiţi mai întîi o întrebare:

Dacă în această butelcă, turnînd două măsuri de vin şi una de apă, le—aş amesteca bine laolaltă, aţi mai putea să le despărţiţi? Cum aţi face să le alegeţi şi să—mi turnaţi din nou, într—un pahar apă fără vin, iar într—alt pahar vinul fără apă, în aceeaşi măsură cum le—am amestecat în butelcă?

Sau să zicem altfel: dacă, de pildă, cărăuşii care vă aduc acasă pentru beciurile dumneavoastră butoaiele şi boloboacele cu vin de Graves, Orleans, Beaume sau Mirevaux, le—ar bea în drum pe jumătate şi le—ar umple cu apă (cum fac limuzinii cînd cară vinul de la Argenton şi din Saint—Gaultier), cum aţi putea să scoateţi apa din bute şi să rămînă vinul curat? O să—mi spuneţi despre nu ştiu ce pîlnie răsucită din frunză de iederă. Ştiu, e scris pe hîrtie, e dovedit şi e adevărat. Dar cei care nu cunosc acest mijloc şi nu l—au încercat niciodată nu vă vor crede.

Să mergem mai departe. Dacă aţi fi trăit pe vremea lui Sylla, a lui Marius, a lui Cezar, a împăraţilor romani sau în veacul druizilor gali de odinioară, care ardeau trupurile neînsufleţite ale părinţilor şi stăpînilor lor, şi dacă aţi fi dorit să sorbiţi cenuşa nevestei sau a mamei voastre într—un pahar de vin alb, cum a făcut Artemiza cu pulberea regelui Mausoleu, soţul ei, sau dacă aţi dori s—o păstraţi într—o urnă sau într—un jertfelnic, vă întreb: cum aţi izbutit s—o alegeţi dintre tăciunii rugului pe care trupul celui mort a fost ars? Răspundeţi !

Nu sînteţi în stare, nu—i aşa? Ei bine, eu am să vă scot din încurcătură, spunîndu—vă că dacă aţi fi avut la îndemînă iarba lui Pantagruel şi aţi fi înfăşurat trupul celui mort, legîndu—l şi cusîndu—l cu grijă în acest culcuş de iarbă, aţi fi putut să—l azvîrliţi în focul cel mai mare şi mai mistuitor: flacăra, trecînd prin înveliş, ar fi ars şi—ar fi prefăcut în scrum carnea şi oasele trupului, fără ca învelişul însuşi să se fi aprins sau să fie mistuit. Cenuşa cuprinsă în el s—ar fi păstrat neatinsă, un singur atom din trupul ars nu s—ar fi pierdut, după cum nici în *pantagruelion* n—ar fi pătruns un atom din cenuşa rugului: l—aţi fi scos din flăcări mai alb, mai curat decît înainte! Iată pentru ce iarba aceasta a primit numele de *azbest,* ceea ce vrea să spună că *nu arde.* În Ostrovul Carpasiei, acest azbest se găseşte din belşug, iar în ţinuturile Cyenesului se vinde pe bani puţini.

Ce lucru minunat şi de nepreţuit! Focul care arde, mistuie şi prăpădeşte totul, nu atinge azbestul carpasian, ci îl curăţă, îl înălbeşte şi îl înfrumuseţează. Dacă vă mai îndoiţi (ca evreii şi necredincioşii), faceţi o încercare. Luaţi un ou proaspăt şi—l înfăşuraţi în iarba lui Pantagruel. Puneţi—l pe un jeratic aprins şi lăsaţi—l o bucată de vreme. Veţi scoate din foc oul răscopt şi prăjit, fără ca iarba să se fi înfierbîntat măcar! Pentru cincizeci de mii de scuzi bordelezi, mai puţin o leţcaie, puteţi să faceţi încercarea oricînd.

Să nu—mi aduceţi drept pildă salamandrele. E o greşeală. Un foc de paie le—o fi făcînd plăcere, nu zic, dar într—un cuptor bine încins se pîrjolesc şi se înăbuşă ca orice altă jivină. Am văzut! Galien a dovedit—o şi Dioscorid îi dă dreptate. Să nu—mi vorbiţi nici despre piatra—acră. Cunosc şi eu povestea cu turnul de lemn din Pireu, căruia Sylla n—a putut să—i dea foc, fiindcă mai—marele cetăţii, împuternicit al regelui Mithridate, îl stropise de sus şi pînă jos cu apă în care topise piatră—acră. Nici despre copacul pe care Alexandru Cornelius îl asemuia cu trunchiul de stejar al catargului, şi care nu putea fi mistuit de foc sau rupt de valuri, ca şi gorunul din care a fost cioplită faimoasa corabie Argos. Căutaţi pe altul care să vă creadă, pe mine să mă iertaţi.

Nu se poate asemăna cu iarba lui Pantagruel nici chiar acel arbore minunat din munţii Briancon şi Embrun, a cărui rădăcină e bună de mîncat ca o ciupercă, şi din tulpina căruia se scoate faimoasa răşină pe care Galien o socoteşte tot atît de folositoare ca şi terbentina. Frunzele lui gingaşe sînt pline de mană cerească, iar aceasta, deşi moale şi lipicioasă, nu arde. În greceşte şi latineşte se cheamă *larix,* iar veneţienii şi cei din Padua îi spun: *laregio,* după cum a fost numit *Larignum,* cetatea din Piemont, care i—a făcut atît de mult sînge rău lui Iuliu Cezar, la întoarcerea lui din Galia.

Iuliu Cezar poruncise locuitorilor din Alpi şi din Piemont să—i aducă bucate şi altele de trebuinţă la anumite locuri hotărîte în drumul pe care aveau să treacă legiunile lui. Toţi s—au supus, afară de cei din Larigno, care, bizuindu—se pe aşezarea priincioasă a cetăţii lor, n—au vrut să îndeplinească porunca.

Pentru a—i pedepsi, Iuliu Cezar a pornit cu toată oastea către cetatea neascultătoare. La poarta cetăţii se afla un turn clădit din bîrne groase din lemn de melez, ridicate unele peste altele, ca o stivă. Turnul era destul de înalt şi de după metereze apărătorii cetăţii puteau să arunce cu bolovani şi cu trunchiuri de copac asupra oricui încerca să se apropie. Aflînd Iuliu Cezar că cei din cetate n—aveau alte arme decît pietre şi buturugi, pe care prea departe nu puteau să le azvîrle, a poruncit ostaşilor săi să înconjoare zidurile cu legături de crengi uscate şi să le dea foc. Ceea ce s—a făcut. Flăcări mari s—au ridicat de jur împrejur, cuprinzînd întreaga cetate. Părea că în scurtă vreme nu vor mai rămîne din ea decît ziduri arse şi cenuşă. Dar cînd flăcările s—au potolit şi focurile aprinse în jurul zidurilor s—au stins, turnul s—a ivit întreg şi nevătămat, fără să fi suferit nici cea mai mică stricăciune. Atunci, văzînd Iuliu Cezar că n—a izbutit să ardă cetatea, a hotărît s—o împresoare cu un brîu de şanţuri şi întărituri, dincolo de bătaia pietrelor şi—a trunchiurilor de copac cu care se apărau cei dinăuntru. Abia atunci larignanii s—au dat bătuţi.

Din spusele lor a aflat Iuliu Cezar minunatele însuşiri ale acelui lemn, care nu se aprinde, nu face flacără, nu dă cărbune, asemănîndu—se în această privinţă cu iarba lui Pantagruel. De aceea, Pantagruel poruncise ca toate uşile, ferestrele, straşinile, pridvoarele şi podul mănăstirii din Telem să fie cioplite din acel lemn care nu arde; tot astfel pupa, prova, puntea, cala, cămările şi apărătoarele corăbiilor, galerelor, galioanelor, caravelelor şi ale celorlalte nave ale arsenalului său din Thalasa. S—a întîmplat însă, că larixul, pe care focul nu—l mistuie, în apă se macină şi se fărîmă ca piatra cuptoarelor de var; pe cînd azbestul nu numai că nu se strică şi nu se roade, dar se curăţă şi se împrospătează mereu.

Arabi şi indieni, ce vă mîndriţi
Cu mirt, cu smirnă şi cu abanos,
Veniţi în ţara noastră, să primiţi
Sămînţa unei ierbi mai de folos.
Iar de veţi şti la voi s—o răsădiţi,
Mulţumitori să fiţi, în chip şi fel,
Şi—al Franţei nume mare să—l slăviţi,
Că v—a dat iarba lui Pantagruel.